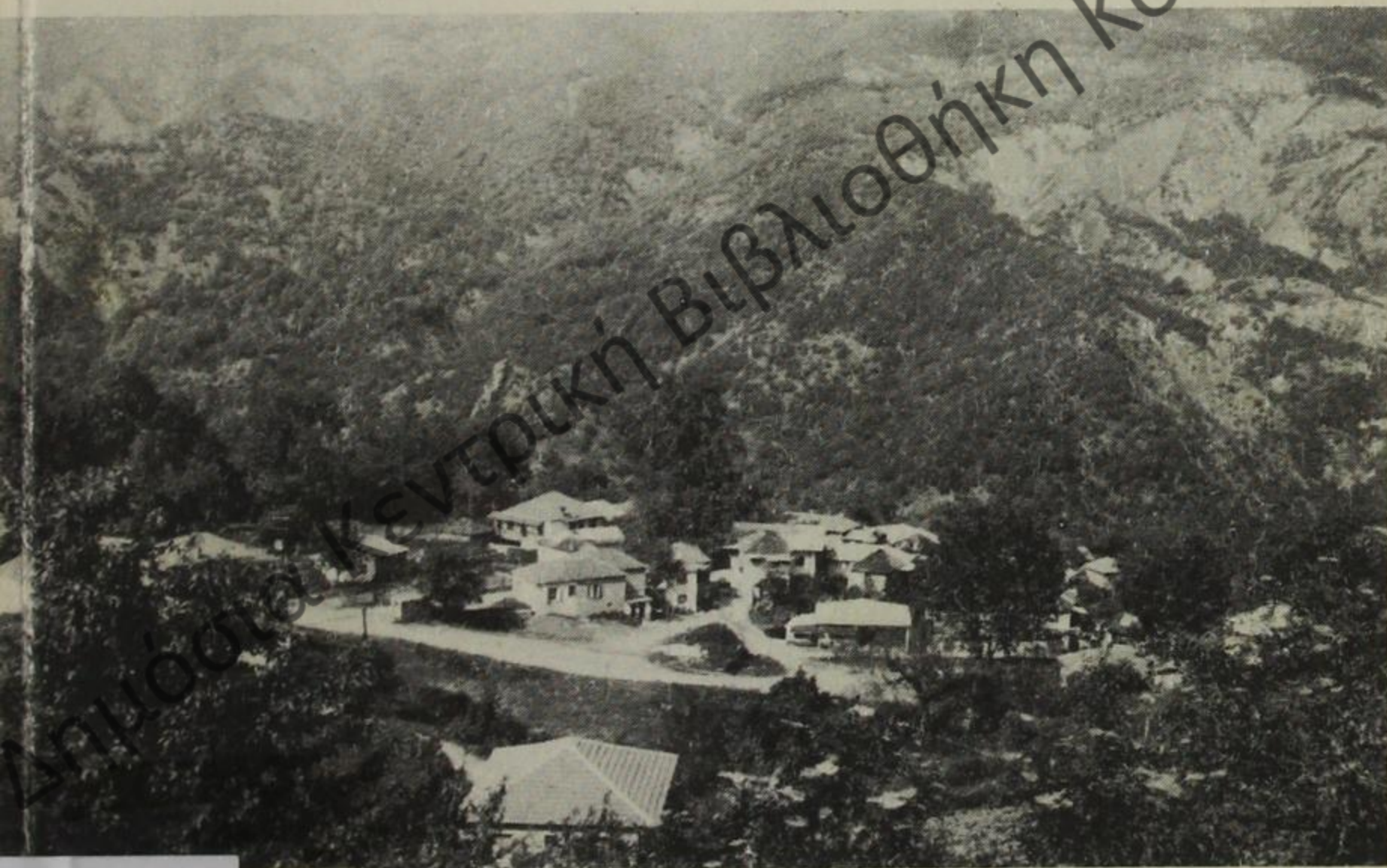

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Η ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ

53
0
1

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1987

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Προσφορά
του συγγραφέως προς την
Δημόσια Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Η ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ
ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1987

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΗΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 0.25039
ΗΜΕΡΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 18/8/87
ΤΑΞΗ ΠΡΩΤΗΣ 949.53 ΕΥΘ

Κωδ. εγγ. 7005

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

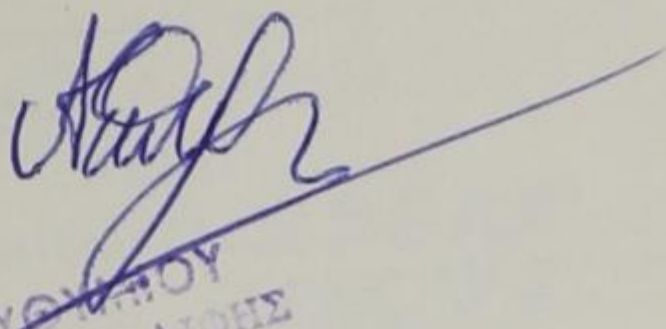
Στη μνήμη της αείμνηστης γιαγιάς μου

Ευφροσύνης Στεφάνου Ν. Λιόλη, το γένος Ιωάννου Λιάκου

Και

του αείμνηστου διδασκάλου μας Χαράλαμπου Ν. Ρεμπέλη

Κάθε γνήσιο αντίγραφο φέρει την υπογραφή και τη σφραγίδα του συγγραφέα

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΦΥΛΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ - ΙΣΤΟΡΙΟΛΟΓΗΣ
ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ 1 - Τηλ. 37044
452 21 ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τα τεύχη διαθέτονται από τον συγγραφέα, στη Βούρμπιανη και στα Γιάννινα.

οδός Γ. Ζαλοκώστα 1. Τηλέφωνο 0651 - 37044. Τ.Κ. 452 21 Ιωάννινα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Ο πρώτος τόμος της ιστορίας και λαογραφίας της Βούρμπιανης αρχίζει με τις ιστορικές παραδόσεις του Μεσαίωνα και τελειώνει με τον τερματισμό της Τουρκοκρατίας και τα ιστορικά γεγονότα του 1912 - 1913. Επειδή όμως είναι πολυσέλιδος και η πλήρης έκδοσή του πολύ δαπανηρή, αποφασίσαμε να τον εκδώσουμε κατά τεύχη. Από το υστέρημά μας λοιπόν εκδίδουμε το Α' τεύχος και ελπίζουμε ότι οι απανταχού συμπατριώτες μας και φίλοι της Βούρμπιανης θα μας συνδράμουν να αποπερατώσουμε τόσο την έκδοση του πρώτου τόμου όσο και του δεύτερου με τη συγγραφή του οποίου ήδη ασχολούμεθα. Υπάρχουν αρκετοί ευπορούντες συμπατριώτες μας, που θα μπορούσαν όχι μόνο την τιμή του τεύχους να πληρώσουν, αλλά και με μία κατά βούλησιν συνδρομή να μας ενισχύσουν στην προσπάθειά μας.

Τα ονόματα εκείνων που θα διαθέσουν πάνω από χίλιες δραχμές θα καταχωρηθούν σε τιμητική στήλη του Β' τεύχους.

Το παρόν τεύχος ήταν ακόμη προς εκτύπωση στο τυπογραφείο όταν κατέφθασε η πρώτη συνδρομή. Ο αξιότιμος και σεβαστός συμπατριώτης μας γηραιός ιατρός κ. Ιωάννης Δ. Τζόγιας μας απέστειλε 20.000 δρχ. για την έκδοση της Ιστορίας της Βούρμπιανης. Τον ευχαριστούμε θερμά.

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με την ιστορία και τη λαογραφία του χωριού μας άρχισα να απασχολούμαι από τα εφηβικά και νεανικά μου χρόνια.

Την πρώτη ώθηση μου την έδωσαν: η αείμνηστη (εκ μητρός) γιαγιά μου Ευφροσύνη Στεφ. Λιόλη το γένος Ιωάννου Λιάκου με τις ανεξάντηλες αφηγήσεις της και ο διδάσκαλός μου Χαράλαμπος Ν. Ρεμπέλης, ο πρύτανης των διδασκάλων της Επαρχίας μας και ίσως της Ηπείρου.

Από τότε λοιπόν, από την ηλικία των 14-15 χρονών και μικρότερος ακόμη, άρχισα να αντιγράφω στη μνήμη μου και στο χαρτί κάθε αφήγηση των παλαιών γερόντων της Βούρμπιανης και να συλλέγω διάφορα έγγραφα: επιστολές, αναφορές, δευτέρια λογαριασμών, συμφωνητικά, προικοσύμφωνα, πώλητήρια, ομολογίες κλπ.

Ξεκινώντας με το πλούσιο αρχείο του εκ μητρός προπάπου μου Νικόλα Λιόλη είχα κατορθώσει να συγκεντρώσω πολλά τέτοια έγγραφα και σημειώσεις. Δυστυχώς όμως το μεγαλύτερο μέρος τους χάθηκε το 1949 όταν οι αντάρτες πήραν όμηρο τη μητέρα μου, μαζί με όλους τους γέροντες και γερόντισσες του χωριού και τους οδήγησαν στα ανατολικά κράτη και τα σπίτια έμειναν έρημα και λεηλατήθηκαν. Τότε χάθηκε και το αξιόλογο ημερολόγιό μου 1940 - 1947, στο οποίο κατέγραφα πολλά γεγονότα και το είχα με λουκέτο κλειδωμένο, για να μη το διαβάσει ο τυχόν. Ο συγχωριανός μας Γιάννης Μ. Οικονόμου που το είχε ιδεί, το θυμάται ακόμη.

Την ίδια εποχή χάθηκαν και άλλα αξιόλογα αρχεία: του Ρεμπέλη, Ψύλλα, Παπαβασιλαίων, Ντονταίων κλπ. Παλαιότερα πάλι είχαν χαθεί πολλά πολύτιμα αρχεία όπως: Του Κώστα Γραμματικού που το είχαν σχεδόν πετάξει στο σπίτι της Ξιούραινας γύρω στα 1885 όταν κατεδαφίστηκε το αρχοντικό του, επίσης των Στεργαίων, Δημαραταίων, των Κοντογιαναίων ή Γραμματάδων, των Κουσαίων, του Κώτσιου

Γιωργάκη, των Λαμπραίων, Κονιναίων, Τσιοφαίων, το πολυτιμότερο αρχείο του Κωτούλα - Τζιοτζαίων που κατεστράφηκε από πυρκαϊά γύρω στα 1930, του Παπαγιώργη Τσουντζου, του Αλέξη Παπανικόλα και άλλα.

Μετά το 1950 κατόρθωσα να συγκεντρώσω όσο υλικό μπόρεσα και με βάση αυτό και τη μνήμη μου και με τις αφηγήσεις των επιζώντων ακόμη αιμνήστων γερόντων και γριών κατόρθωσα να γράψω την ιστορία του χωριού μας, της αγαπημένης μας Βούρμπιανης.

Πολλά παλαιά γεγονότα και επεισόδια της ιστορίας του χωριού μας χάθηκαν βέβαια με την πάροδο του χρόνου και με την καταστροφή των εγγράφων· τα σκέπασε για πάντα το σάβανο της λήθης. Αλλά και αυτά που περισώσαμε είναι νομίζουμε αρκετά αξιόλογα και θα διαβαστούν με ενδιαφέρον, όχι μόνον από τους συμπατριώτες μας Βουρμπανίτες και Βουρμπιανίτισσες, αλλά και από τον κάθε φιλόμουσο και φιλιαναγώστη.

Πρέπει να ξέρουν επίσης οι αναγνώστες μας ότι οι ιστορίες, γεγονότα και αφηγήσεις που θα διαβάσουν, δεν είναι ούτε κατά κεραίαν φανταστικά. Στηρίζονται όλα σε έγγραφα και στις διασταυρωμένες αφηγήσεις των αιμνήστων γερόντων του χωριού μας, όπως προαναφέραμε. Ως είδος μνημοσύνου λοιπόν, ας αναφέρω μεν εδώ και τα ονόματα τους αρχίζοντας από τους παλαιότερους.

Αναστάσιος Δούρβαρης, Αλέξιος Παπανικολάου, Δημήτριος Κατσαμάνης, Παπά - Βασίλειος και Γεώργιος Παπαχρήστου, Χαράλαμπος Σωτηρίου, Βασίλειος Δ. Βλάχος. Νικόλ. Δ. Ντόντης, Αλέξ. Ν. Ντόντης, Κώτσιος Ρεμπέλης, Χαράλ. Ν. Ρεμπέλης, Κων/νος και Βασιλική Κοντογιάννη, Γρηγόριος Παπασωτηρίου, Νάκος Τσόλης Μάρκος Κ. Βλάχος, Δημ. Ευθυμίου, Ζήσης Ν. Κατσένης, Βασίλειος Α. Λιόλης, Ιωάννης Λ. Δημάρατος, Μάρκος Παπαζήσης - Τσόφας, Ζήσης Δ. Λιάκος, Σεβαστή Ευθυμίου (η μητέρα μας), Χαρίκλεια Β. Δημοπούλου, Αικατερίνη Μ. Μάνου. Ελένη Ζήκου - Τζομπάνου, Αθηνά Δ. Γκιώκα, Ευφροσύνη Ι. Λάμπρου και πολλοί άλλοι που έβαλαν ο καθένας το λιθαράκι του - έστω και με μια μικρή αφήγηση των για να συντεθεί η ιστορία και η λαογραφία του χωριού μας.

Παραδίνομε λοιπόν τον πρώτο τόμο του έργου μας στους αγαπητούς μας συγχωριανούς και λοιπούς αναγνώστες, πιστεύοντας πως σφυρηλατήσαμε έναν ισχυρό και άθραυστο κρίκο, που θα τους συνδέσει στερεά με την ιδιαίτερη πατρίδα μας και το λαμπρό παρελθόν της. Πιστεύουμε δε ότι η Ανωτέρα Δύναμις θα μας αξιώσει να αποπερατώσουμε και τον ημιτελή δεύτερο τόμο.

Γιάννενα 1987

Αναστάσιος Ευθυμίου

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

(Μεταξύ θρύλλου και ιστορίας)

Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ

Ο παλαιότερος οικισμός της Βούρμπιανης ήταν χαμηλά στην ποταμιά στην τοποθεσία Πίκενη, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των αείμνηστων γερόντων Αναστάση Δούρβαρη Αλέξη Παπανικόλα Δημήτρη Κατσαμάνη Ιερέως Παπαβασίλη και άλλων, και κατά πάσαν πιθανότητα έφερνε άλλη ονομασία η οποία δεν διασώθηκε από την παράδοση.

Εκείνοι οι παλαιοί κάτοικοι της Πίκενης, (ας τους ονομάσωμε προβουρμπιανίτες) για να αποφύγουν τις συχνές επιδρομές και λεηλασίες των διαφόρων βαρβάρων και ατάκτων στιφών που περνοδιαβαίνανε από το Κλειδί του Σαρανταπόρου, εγκατέλειψαν κάποτε αυτόν τον συνοικισμό τους και ήρθαν και εγκαταστάθηκαν ψηλότερα στις Αρατροβιές (νεροτριβιές) και προς την Πέστερη και Λιθάρια. Έχτισαν εκεί τα φτωχικά των σπιτάκια, και ζούσαν όπως δήποτε προφυλαγμένοι από τις επιδρομές και σε κάποια ασφάλεια ανάμεσα στο πυκνό δάσος που ήταν τότε ολόγυρά τους.

Αλλά και εδώ όμως, όπως μνημονεύει η παράδοση, υπέστησαν σλαυϊκές επιδρομές, και πολλές σλαυϊκές ποιμενικές οικογένειες εγκαταστάθηκαν στον νέο αυτόν οικισμό, ο οποίος επήρε τη σλαυϊκή ονομασία Βέρμπανη (βέ-ρμπα λέγεται στα σλαυϊκά η ιτιά) από τις πολλές ιτιές που είχε ο τόπος. Και άλλες επίσης τοποθεσίες πήραν σλαυϊκά ονόματα όπως Μπουρμουτσικά, Ζίντρια, Μοζντράβα, Μπριάνια, Τσεροπήγαδος, κλπ. Αλλά μ' αυτές θα ασχοληθούμε ειδικά σε άλλο κεφάλαιο.

Το όνομα Βέρμπανη εξελληνίστηκε σιγά - σιγά αργότερα με τον καιρό και έγινε, Βούρμπιανη, σαν επεκράτησε και πάλι το ελληνικό

στοιχείο, αλλά στη γλώσσα των γειτόνων μας αλβανοτόσκηδων της Κολώνιας διατηρήθηκε αναλλοώιτο «Γκα γιε τι, γκα Βέρμπανη;» μας ρωτούσαν στον καιρό της κατοχής που πηγαίναμε στα μέρη τους. Δηλαδή «από που είσαι από τη Βούρμπιανη»;

Αργότερα, όταν άρχισαν οι φοβερές επιδρομές των Τούρκων, πολλοί Έλληνες θέλοντας να αποφύγουν τους διωγμούς και τον εξισλαμισμό κατέφυγαν στα ορεινά μέρη, και αρκετές οικογένειες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στη Βούρμπιανη. Το ομόδοξο σλαυϊκό στοιχείο αφομοιώθηκε και εξελληνίστηκε τότε εντελώς, και τα μοναδικά ίχνη που μας άφησε είναι λιγοστές λέξεις του τοπικού ιδιώματος και μερικές τοπωνυμίες, όπως και στα άλλα χωριά της Ηπείρου.

Μετά την πτώση της Κωνσταντινουπόλεως και τους καινούργιους διωγμούς των Τούρκων, ήρθαν και άλλες ελληνικές οικογένειες και εγκαταστάθηκαν στη Βούρμπιανη, και ανάμεσα σ' αυτές η οικογένεια των Γκιοκάδων, (πρόγονοι των Παπαναστασιαίων) η οποία όπως τουλάχιστον διατεινόταν ο Αλέξη Παναϊκόλας καθώς και ο Παπαβασίλης - καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη.

Οι πρώτοι κιόλας φυγάδες Έλληνες που ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στη Βούρμπιανη, ίσως γύρω στα τέλη του 14ου αιώνας, έχτισαν τα σπίτια τους πιο ψηλότερα, δηλαδή στις τοποθεσίες Πούσι και Βαρβάρα. Στην τοποθεσία Πούσι ήταν χτισμένη κατά την παράδοση και η εκκλησία της Μεταμορφώσεως που αργότερα επί τουρκοκρατίας μεταφέρθηκε στη σημερινή της τοποθεσία.

Και το παλιομάνστηρο επίσης ήταν μεσαιωνικό κτίσμα, αλλά ανήκε στο Τούρνοβο όπως έλεγαν οι παλαιοί γέροντες. Αργότερα όμως περιήλθε στους Βουρμπανίτες που αγόρασαν όλη τη γύρω περιοχή.

Μαζί με τους άλλους καταδιωγμένους από τους Τούρκους χριστιανούς ήρθαν στη Βούρμπιανη και διάφοροι Ιερομόναχοι και καλόγεροι οι οποίοι έχτισαν και τρία μοναστήρια: πρώτα του Αγίου Παντελεήμονος, και κατόπι των Αγίων Αποστόλων, και Αγίου Δημητρίου. Το μοναστήρι του Αγίου Παντελεήμονος ήταν το αρχαιότερο μετά το παλιομάνστηρο και την παλιά Μεταμόρφωση που ή-

ταν στο Πούσι. Οι Παπαναστασιαίοι διατείνονται - πιθανόν και να αληθεύη - πως το έχτισε κάποιος που καταγόταν από την επιφανή βυζαντινή οικογένεια των Παλαιολόγων. Έξω από τη σημερινή εκκλησία διακρίνονται ακόμη τα ίχνη των κατεστραμμένων κελιών του, και στην προθεσή της μνημονεύονται τα ονόματα τριών μοναχών Παχωμίου Ιωάννου και Γεωργίου. Υπήρχαν και λείψανα της χειρός του Αγίου Παντελεήμονος, όπως έλεγαν, εκεί· αλλά σήμερα μόνον η λειψανοθήκη σώζεται*. Σε μια παλαιά εικόνα του τέμπλου πάλι, ο Άγιος Παντελεήμων παριστάνεται κρατώντας την λειψανοθήκη.

Το μοναστήρι των Αγίων Αποστόλων ήταν χτισμένο στην σημερινή τοποθεσία του παλιού Σχολείου, και χρησίμευε και σαν σχολείο. Εκεί οι ταπεινοί καλόγηροι των πρώτων αιώνων της Τουρκοκρατίας, όπως μας πληροφορεί γραπτή πηγή του περασμένου αιώνα, μάθαιναν στα μικρά βουρμπιανιτάκια τα ελάχιστα κολυβογράμματα της εποχής εκείνης.

Το μοναστήρι του Αγίου Δημητρίου ήταν εκεί που ευρίσκεται η σημερινή ομώνυμη εκκλησία στους Σαρσάδες. Την εποχή εκείνη βέβαια, ούτε στους Σαρσάδες ούτε γύρω από τους Αγίους Αποστόλους υπήρχαν συνοικισμοί, το μέρος ήταν δασωμένο και το δάσος έφτανε ως επάνω στο Νταμπόρι.

Άλλες πληροφορίες και ιστορικές παραδόσεις γύρω από την μεσαιωνική Βούρμπιανη δεν έχουμε, και έτσι κλείνομε εδώ αυτό το κεφάλαιο.

* Τα λείψανα ευρισκόταν στο σπίτι της οικογένειας Σκούφια και επανήλθαν στο ανακαινισμένο εξωκλήσι.

(Ιστορικές παραδόσεις)

Η ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο ότι με την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας πολλοί χριστιανοί - Έλληνες θέλοντας να αποφύγουν τον εξισλαμισμό και τις καταδιώξεις των Τούρκων ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στη Βούρμπιανη, και συν τω χρόνω ερχόταν κι άλλες οικογένειες και το χωριό μεγάλωνε. Πολλοί πάλι από τους παλιούς κατοίκους, έφευγαν από χαμηλά από τις Αρατροβιές την Πέστερη και τα Λιθάρια και ανέβαιναν ψηλότερα προς την Αγορά τους Μπούκηδες και τον Αγιάνη, και ανακατευόταν με τους καινούργιοφερμένους.

Το χωριό άρχισε να ακμάζει, και οι νεογκατεστημένοι φυγάδες πίστεψαν πως θάβρισκαν εδώ ησυχία και θα ζούσαν ανενόχλητοι. Αλλά οι άρπαγες και πλιατσικολόγοι γειτονές μας Αρβανίτες της Κολώνιας, που είχαν αρχίσει να τουρκεύουν με την πρώτη κιόλας εμφάνιση των Τούρκων στα μέρη τους, σαν έγιναν αρκετοί εξισλαμισμένοι, μετά το έτος 1500 άρχισαν να συγκροτούν πολυάριθμες συμμορίες, και εισβάλλοντας από τη διάβαση της Μπάντρας προς τα μέρη μας λεηλατούσαν και ελήστευαν τα χωριά μας.

Αλλά και οι προσπαπούδες μας δεν κάθησαν με σταυρωμένα χέρια «σφάξε με αγά μου ν' αγιάσω»· ούτε καρτερούσαν πια τον άγγελο κυρίου ναρθή με το σπαθί στο χέρι να κόψη τους Τούρκους, όπως περίμεναν οι παπούδες των στην Πόλη και αντί να πέσουν πολεμώντας παλληκαρίσια σφάχτηκαν σαν αδύναμα αρνιά από τους αγρίους γενιτσάρους. Συγκρότησαν ένοπλα τμήματα και αμυνόταν. Και μάλιστα αλληλοβοηθιώνταν χωριό με χωριό.

Οι απαίσιοι και θρασύδειλοι Τουρκαλβανοί όμως που αποτελούσαν κράτος εν κράτει μέσα στην αχανή και σκιώδους εξουσίας οθωμανική Αυτοκρατορία, αν και συχνά έσπαζαν τα μούτρα τους, συνέχιζαν πάντα τις επιδρομές των. Αν είχαν φωνή και μιλούσαν τα τρι-

γύρω βουνά οι βράχοι και τα λαγκάδια, ακόμη κι αυτά τα αιωνόβια δέντρα, πόσες και πόσες ιστορίες ηρωϊσμού και παλληκαριάς των μακρινών προσπαπύδων μας θα είχαν να μας διηγηθούν....

Πότε και πόσες επιδρομές έκαναν ενάντια στα χωριά μας και ιδιαίτερα στη Βούρμπιανη οι χριστιανομάχοι αυτοί ληστές στους δύο πρώτους αιώνες της τουρκοκρατίας δεν γνωρίζομε. Στις αρχές όμως του 17ου αιώνας, και ύστερα από την επανάσταση του Διονυσίου του Σκυλοσόφου οι επιδρομές των εναντίον της Βούρμπιανης έγιναν πιο συχνές και επίμονες, και στο τέλος μαζεύτηκαν πολυάριθμοι απ' αυτούς και κατόρθωσαν να κάμψουν την αντίσταση των προσπαπύδων μας και να πατήσουν και λεηλατήσουν το χωριό. Το γεγονός αυτό συνέβηκε γύρω στα 1630 με 1640 κατά τους Αλέξη Παπανικόλαν και Αναστάση Ντούρβαρη.

Η Βούρμπιανη έπαθε τότε μεγάλη καταστροφή. Αρκετοί Βουρμπιανίτες σκοτώθηκαν, και άλλοι έφυγαν οικογενειακώς και πήγαν σε ξένα χωριά. Και το χειρότερο, οι Τουρκαλβανοί της Κολώνιας μπήκαν και εγκαστάθηκαν στο χωριό στο Μπούκη μαχαλά. Άρπαξαν τα καλλίτερα σπίτια και τα χωράφια, και έχτισαν και τζαμί εκεί που είναι σήμερα το οικόπεδο του σπιτιού του Αλέξη Παπανικόλα ανάμεσα στου Στρέκου και του Μάρκου Τέρτση τα σπήτια που περνάει σήμερα (1965) ο δημόσιος δρόμος.

Οι άγριοι και αμμοβόροι Τουρκαλβανοί προσπάθησαν να κάνουν το χωριό τσιφλίκι των πέρα για πέρα, αλλά οι βουρμπιανίτες συνέχιζαν την άμυνά τους αν και παθητική στην αρχή κατ' ανάγκην. Σιγά - σιγά άρχισαν να ξεθαρρεύουν και να ζητούν το δίκιο τους τρέχοντας και στους μουσελήμηδες (υποδιοικητές) και στους πασάδες.

Εν τω μεταξύ, πρώτου να εγκατασταθούν ακόμα οι Τούρκοι, είχαν αρχίσει να αποικίζονται σιγά - σιγά και οι απάνω μαχαλάδες, Σαρσάδες, Σιομπάδες και Αηπόστολος. Είχαν έρθει, όπως διηγόταν οι παλιοί, και μερικές οικογένειες που πρώτα έμεναν σ' έναν μικρό συνοικισμό στην Κρούσια και εγκατεστάθηκαν εδώ κι έτσι έγινε ο τόπος αυτός βουρμπιανίτικος και σώζεται μέχρι σήμερα.

Παρ' όλη την καταστροφή και λεηλασία που έκαναν οι Τουρκαλβανοί δεν επείραξαν όμως τα μοναστήρια και τις εκκλησιές· τα

σεβάστηκαν ως βακούφια. Και έτσι, γύρω στους Αγίους Αποστόλους (σημερινή τοποθεσία Παλιό Σχολείο), και γύρω από τον Άγιο Δημήτριο έμειναν μερικές οικογένειες που καλλιεργούσαν τα βακούφικα κτήματα και λιγοστά δικά των.

Περνώντας τα χρόνια ξαναγύρισαν αρκετοί από τους φυγάδες στη Βούρμπιανη, και σιγά - , σιγά πολλαπλασιάστηκαν, και έτσι ύστερα από σαράντα - πενήντα χρόνια ξανάγινε πάλι ισχυρό το χριστιανικό στοιχείο, ενώ οι Τούρκοι δεν κατόρθωσαν να αυξηθούν παραπάνω από δέκα - δώδεκα οικογένειες.

Παρ' όλο που ήταν και τόσοι λίγοι, δεν έπαυαν να ενοχλούν τους Βουρμπιανίτες και να τους κάνουν ότι κακό και αν περνούσε από το χέρι των. Δεν περνούσε μέρα, δεν περνούσε ώρα, όπως μου έλεγε ο υπέργηρος μπάρμπα Κώστας ο Κοντογιάννης - που τάχε ακουστά από τον δάσκαλο Γιαννάκη Μανώλη και άλλους παληούς γερόντους - που να μην έχουν καυγάδες και ταβατουρία με τους Τούρκους. Πότε έβρισκαν τα μουλάρια ή τα βόδια τους σκοτωμένα, πότε τα χωράφια τους κατεστραμμένα, και κάπου - κάπου άρπαζαν κρυφά και καμιά κοπέλα και την έστελλαν στα βάθη της Αρβανιτιάς, ή σκότωναν και κανένα ξεμοναχιασμένο χριστιανό.

Εκείνη την εποχή ήταν εγκατεστημένες στη Βούρμπιανη πλούσιες και δυνατές οικογένειες πλέον. Οι Κωτσακάδες (πρόγονοι των Τζιοτζιαίων πλούσιοι κτηνοτρόφοι που είχαν σαν ιδιοκτησία τους όλα τα βοσκοτόπια της Κρούσιας και δικό τους χειμάδι στη Θεσσαλία. Οι Μαντζακάδες, οι πρόγονοι των Παπατζημαίων που λεγόταν Μπιζιαίοι, οι Σομπαίοι, οι πρόγονοι των ξακουστών πρωτομαστόρων Γιοσαίων, Γκιοκάδες, και άλλοι. Οι περισσότεροι απ' αυτούς είχαν έρθει σαν πρόσφυγες για να γλυτώσουν τον εξισλαμισμό (οι πρόγονοί των) όπως γνωρίζομε, και ήταν αποφασιστικοί και ριψοκίνδυνοι, και αποφάσισαν να αντιδράσουν.

Σαν είδαν κι αποείδαν ότι το κακό είχε παραγίνει και δεν υποφερόταν πιά, έπιασαν και διάλεξαν δυό τρεις νομάτους και τους έστειλαν κρυφά στην Κόνιτσα στο Μουσελίμη, για να του αναφέρουν ότι είναι αδύνατο να συζητήσουν αρμονικά και ήσυχα με τους Τούρκους του χωριού των. Είχαν ακούσει προηγουμένως, ότι ο καινούρ-

γιοφερμένος αυτός Μουσελίμης (υποδιοικητής) ήταν Ζαγορίσιος χριστιανός που είχε τουρκέψει από ανάγκη, και πως συμπαθούσε κρυφά τους χριστιανούς.

Και πραγματικά, όταν παρουσιάστηκαν μπροστά του οι δημογέροντες της Βούρμπιανης, και του εξιστόρησαν την κατάσταση που επικρατούσε στο χωριό τους, και τα βάσανα που υπόφερναν από τους Τούρκους. «Βαρέστε τους, τι τους φυλάγετε;» τους είπε.

Ναι, αλλά που θα σταθούμε ύστερα; Θα πάρουμε τα βουνά.

— Μη σκιάζεστε, τους λέει τότε ο Μουσελίμης. Να βρήτε έναν τρόπο να τους βαρέσετε, και κατόπι να πείτε πως τους βάρεσαν οι κλέφτες. Εσείς θα κάνετε μια αναφορά και θα πείτε πως αυτό κι' αυτό συνέβηκε. Εγώ θα στείλω άνθρωπο να κάνει σιντάκια (ανακρίσεις) ίσως σας φωνάξω και στον κατή (δικαστής): αλλά εσείς θα λέτε όλο τα ίδια και τα ίδια ώσπου να σκεπαστεί το πράγμα.

— Κι αν έρθουν οι δικοί τους οι Κολωνιάτες να μας χαλάσουν;

— Αυτό 'ναι δική σας δουλειά, ντουφέκια έχετε;

— Όσο γι' αυτό κάτι θα γίνει...

— Μονάχα να μη βγη κουβέντα από κανέναν σας, τους λέει ο Μουσελίμης: θέλω να μου ορκιστήτε.

Και κατάπληκτοι οι Βουρμπιανίτες τον είδαν να βγάζει από ένα κρυφό ντουλάπι την εικόνα του Χριστού, και να ορκίζεται στο όνομά του ότι θα τους βοηθήσει και θα τους υπερασπίσει. Ορκίσθηκαν κι αυτοί ότι θα φυλάξουν το μυστικό έστω κι αν τους βγάλουν και τα δόντια από ένα - ένα, και έφυγαν ενθουσιασμένοι.

Σαν γύρισαν στο χωριό, συννενοήθηκαν με τους άλλους, και άρχισαν να καταστρώνουν διάφορα σχέδια για να εξοντώσουν τους τούρκους. Άλλος έλεγε να τους βαρέσουν έναν - έναν όπως θα πήγαιναν στα χωράφια τους ή για ξύλα, άλλος έλεγε να τους ξεπαστρέψουν όλους μαζί όταν θα γιόρταζαν το μπαϊράμι τους και άλλος υπέδειχνε άλλους τρόπους. Η τύχη όμως ήρθε απρόοπτος βοηθός στα σχέδιά τους.

Στο Λούψικο οι Ζντουκαίοι (πλούσια οικογένεια Σερβικής καταγωγής) έκαναν ένα γάμο. Επειδή είχαν φιλίες (κατ' ανάγκη και εικονικές) με τους Τούρκους της Βούρμπιανης, θα καλούσαν σ' αυ-

τόν αρκετούς απ' αυτούς. Συννενοήθηκαν λοιπόν κρυφά με τους Ζντουκαίους οι Χριστιανοί της Βούρμπιανης και τους κάλεσαν όλους τους Τουρκαλβανούς στο γάμο. Εκείνοι, χωρίς να υποψιάζονται τίποτε πήραν τα πεσκέσια (δώρα) τους, ανέβηκαν καβάλα στα άλογά τους οπλισμένοι όπως συνήθιζαν και τράβηξαν για το Λούψικο (νυν Λυκόρραχη).

Οι χριστιανοί δεν έχασαν καιρό. Έστειλαν έναν κολαούζο να τους παρακολουθάει κρυφά, και οι άλλοι άρπαξαν τα καρυοφίλια, ζώστηκαν τα γιαταγάνια και τες κουμπούρες, και μόλις νύχτωσε την Κυριακή το βράδυ ξημερώνοντας Δευτέρα, πήγαν και τόπιασαν πέρα στην ποταμιά στο Κλειδί στο φετοκίτικο, μακριά από τη Βούρμπιανη, και κάθησαν εκεί κρυμμένοι ως το δειλινό της Δευτέρας περιμένοντας τους Τούρκους να γυρίσουν.

Κι εκείνοι δεν άργησαν να φανούν. Ερχόταν καβάλλα, τραγουδώντας εύθυμα μέσα στην ποταμιά, χωρίς να φαντάζονται το τί τους περίμενε. Σαν έφτασαν στο στενότερο μέρος του ποταμού, εκεί που πήγαιναν να περάσουν τον πόρο, αντήχησε μια δυνατή μπαταριά. Τα καρυοφίλια των Βουρμπιανιτών ξέρασαν καυτό μολύβι.

Οι περισσότεροι Τούρκοι, σκοτωμένοι ή βαρειά λαβωμένοι, έγειραν κι' έπεσαν κάτω από τ' άλογα. Τέσσερις πέντε μοναχά μπόρεσαν να σύρουν τις κουμπούρες των ή να κατεβάσουν τα ντουφέκια από τον ώμο. Αλλά πριν καλοπροφτάσουν να απαντήσουν στους άορατους εχθρούς, δεύτερη μπαταριά αντήχησε και σωριάστηκαν κι αυτοί χάμω. Οι χριστιανοί προνοητικοί και καλοί σκοπευτές, δεν είχαν ρίξει όλοι αντάμα αλλά οι μισοί μονάχα· ούτε και στα κουτουρού. Είχαν κανονίσει και καθένας σημάδεψε τον ανθρωπό του. Οι άλλοι μισοί είχαν αναλάβει τους υπολοίπους όπως είδαμε, εκείνους που θα γλύτωναν από την πρώτη μπαταριά.

Οι λίγοι λαβωμένοι Τούρκοι που έπεσαν χάμω ζωντανοί, προσπάθησαν να αντισταθούν, αλλά του κάκου. Το μόνο που κατόρθωσαν ήταν να τραυματίσουν ελαφρά δυό τρεις Βουρμπανίτες πριν τους κομματιάσουν αυτοί με τα γιαταγάνια τους. Έτσι σκοτώθηκαν όλοι οι νέοι και δυναμικοί Τούρκοι χωρίς να γλυτώσει κανείς για μαρτυρία, και έμειναν μόνον οι γέροντες και τα γυναικόπαιδα που ήταν στο χωριό.

Βούιξε ο τόπος στα γύρω χωριά. «Βάρεσαν τους Τούρκους της Βούρμπιανης στο Κλειδί». «Ποιός; ποιός;» «Οι κλέφτες θα τους βάρεσαν», είπαν οι Βουρμπανίτες. «Εμείς δεν ξέρομε τίποτε». Είχαν προνοήσει δε να τους γδύσουν κυριολεκτικά από κάθε πολύτιμο που να δίνουν την εντύπωση ότι τους ελήστεψαν. Έπιασαν κι' έκαναν αναφορά στο Μουσελίμη όπως ήταν ορμηνεμένοι, κι αυτός έστειλε κι' έκανε ανακρίσεις. Αλλά κανένας άλλος από τα γύρω χωριά - εκτός από τις τουρκικές οικογένειες της Βούρμπιανης - δεν βγήκε να τους κατηγορήσει. Έπειτα, όπως είδαμε, δεν επέζησε κανένας από τους Τούρκους που είχαν πάει στο γάμο για να μαρτυρήσει, και έτσι το κακό αποδόθηκε σε κάποια από τις ληστρικές συμμορίες του καιρού εκείνου και η υπόθεση αποσκεπάστηκε.

Σαν τόμαθαν διάφοροι συγγενείς των σκοτωμένων έτρεξαν ναρθούν και να παρηγορήσουν τους δικούς των στη Βούρμπιανη.

Αλλά οι γερόντοι και τα γυναικόπαιδα ήταν απαρηγόρητοι.

— Οι χριστιανοί, οι Γκιαούρηδες! μας τόκαμαν αυτό, αυτοί μας τους σκότωσαν· είπαν στους δικούς των.

Οι Κολωνιάτες λύσαξαν από το κακό τους, αλλά δεν μπορούσαν να το φανερώσουν γιατί δεν ήταν πολλοί και φοβούνταν και οι ίδιοι. Σαν γύρισαν πίσω στα χωριά τους, βλέποντας πως οι αρχές της Κόνιτσας άφηναν τον καιρό να περνάει χωρίς να τιμωρήσουν τη Βούρμπιανη, αποφάσισαν να τη χαλάσουν αυτοί μονάχοι τους. Είπαμε νομίζω πως η κυριαρχία του Σουλτάνου ήταν σκιώδης και οι Αρβανίτες δεν την πολυλογάριαζαν. Αρχισαν λοιπόν να ετοιμάζονται και να μαζεύουν παλληκάρια. Οι Βουρμπανίτες όμως δεν κοιμόταν, ετοιμαζόταν κι αυτοί. Κι έτσι, όταν οι Τούρκοι της Κολώνιας έφτασαν οπλισμένοι στη Τζιούμα και στο Μεγαλάκκο, μισή ώρα έξω από το χωριό, τους υποδέχτηκαν με πυκνές μπαταριές. Δυό - τρεις φορές έκαναν γιουρούσι να περάσουν αλλά στάθηκε αδύνατο, οι Βουρμπανίτες τους τσάκισαν. Γύρισαν πίσω στην Κολώνια καταντροπιασμένοι, αφού άφησαν πίσω αρκετούς νεκρούς, και μπάστισαν (λεηλάτησαν) κάμποσα σπίτια στο Λισκάτσι απ' το κακό τους.

Οι Βουρμπανίτες, που δεν είχαν πάθει τίποτε, μάζεψαν αμέσως την άλλη μέρα όλα τα Τουρκικά γυναικόπαιδα και τάδιωξαν από το

χωριό τους. Τα χωράφια και τα σπίτια των τα μοιράστηκαν μεταξύ τους. Εκεί που ήταν το τζαμί και το σπίτι του Χότζα του Ράμου έφτιασαν οι Νατσκάδες το σπίτι των και πήραν και τα χωράφια του απάνω από το Πούσι. Αυτοί ήταν ατρόμητα παλληκάρια. Έπειτα από ενάμισυ σχεδόν αιώνα το σπίτι αυτό το αγόρασε ο Παπανικόλας Παπαναστάση ο πατέρας του γέρο Αλέξη που μας διηγόταν αυτές τις ιστορίες.

Όσο για τους Τούρκους της Κολώνιας, κι' άλλες φορές δοκίμασαν να χαλάσουν τη Βούρμπιανη. Αλλά τα παλληκάρια της, πότε μοναχά τους και πότε με τη συμπαράσταση κι άλλων Ελλήνων από τα γύρω χωριά, τους υποδέχτηκαν με το ντουφέκι στο χέρι και συνέτειναν όχι ολίγο στο να παραμείνουν χριστιανικά και ελληνικά όλα τα χωριά της Επαρχίας μας.

Έτσι λοιπόν γύρω στα τέλη του 17ου αιώνα εξολοθρεύτηκαν και έλειψαν για πάντα οι Τουρκαλβανοί από τη Βούρμπιανη και τα μόνα ίχνη που άφησαν ήταν το τζαμί που κατεδαφίστηκε αμέσως και η βρύση του Τούρκου που σώζεται ως τα σήμερα. Η βρύση αυτή είχε και μια πλάκα με τουρκική επιγραφή, όπως έλεγαν οι παλιότεροι, η οποία χάθηκε. Θα είχε δε ιδιαίτερη σημασία και αξία για την ιστορία της Βούρμπιανης αν υπήρχε σήμερα, ή αν τυχόν ανακαλυφθεί.

Κατά μια νεώτερη πληροφορία από τον αείμνηστο μπάρμπα-Γιάννη Δημάρατο, την επιγραφή αυτή την είχε διαβάσει ο Τουρκομαθής Μάρκος Δημάρατος, αλλά ποιος ξέρει αν είχε κρατήσει εγράφως το περιεχόμενό της. Ο γιατρός Νικ. Οικονόμου έλεγε ότι την είχε διαβάσει ο Μάρκος Θεοδοσιάδης.

Ελεύθεροι σχεδόν τώρα πια (όσο ελεύθεροι μπορούσαν να ήταν οι ραγιάδες) οι Βουρμπιανίτες και δίχως το Τουρκαλβανικό καρκίνωμα μέσα στα σπλάχνα του χωριού των, άρχισαν να προκόβουν και να προοδεύουν.

Πολλοί ασχολούνταν με τη γεωργία και κτηνοτροφία, αλλά και αρκετοί ακολουθούσαν το πατροπαράδοτο επάγγελμα του χτιστου και άρχισαν να ταξιδεύουν στις τριγύρω Επαρχίες αναζητώντας εργασία.

Από τα παλαιότερα ακόμη χρόνια, χάρη στους καλογέρους των

μοναστηριών, εμάθαιναν όπως είπαμε και λιγοστά γράμματα, (με τα Σχολεία της Βούρμπιανης θα ασχοληθούμε σε ειδικό κεφάλαιο) και έτσι αρχίσανε σιγά - σιγά να προοδεύουν και να εκπολιτίζονται.

Και ήδη μπαίνομε στον δέκατο όγδοο αιώνα, ανοίγεται νέο κεφάλαιο στην ιστορία του χωριού μας.

Ιστορικές Παραδόσεις και γραπτές μαρτυρίες

Η ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ ΑΙΩΝΑ

Μπαίνοντας ο δέκατος όγδοος αιώνας βρίσκει τη Βούρμπιανη σε σχετική ακμή. Ενώ τα χωριά της Αρβανιτιάς και τα διάφορα καμποχώρια τουρκεύουν ομαδικά, τα χωριά της Επαρχίας μας κρατάνε ψηλά τη σημαία του χριστιανισμού και του εθνισμού, και χρησιμεύουν σαν καταφύγια στους καταδιωκόμενους χριστιανούς.

Καινούργιες οικογένειες έρχονται και εγκαθίστανται σιγά - σιγά στη Βούρμπιανη, από την Δυτική Μακεδονία, από την Αρβανιτιά, από την κοιλάδα του Αώου (Καραμουρατιά), διάφοροι σκηνίτες αρβανιτόβλαχοι, και άλλοι. Παρακάτω θα γράψωμε για την καταγωγή όσων βουρμπιανίτικων οικογενειών γνωρίζομε.

Γύρω στις αρχές του 18ου αιώνας ή μάλλον κατά το πρώτο του τέταρτο, πρέπει να χτίστηκε η πρώτη Παναγία (Κοίμησις της Θεοτόκου) της Βούρμπιανης, διότι σε μια εικόνα του Αγίου Γεωργίου που σώζεται στο τέμπλο της σημερινής κεντρικής εκκλησίας υπάρχει η επιγραφή «δέησις του δούλου του θεού μιχαήλ Αποστόλου δια χειρός Κώνστα εκ χωρίου Χιονάδων 1747». Κατόπιν όμως η Παναγία ανακαινίστηκε και έγινε πίο μεγάλη γύρω στα 1780.

Πολλές και αξιόλογες πληροφορίες από τον 18ο αιώνα δυστυχώς δεν έχομε διότι τα διάφορα πολύτιμα αρχεία των Γιοσαίων, Σιομπαίων, Γραμματάδων, Τζιτζαίων, Κουσαίων, Λαμπραίων, Παπαχαρισαίων, ψυλλαίων, Τζιοτζαίων, Παπναστασαίων, του Τσουντζου, και άλλων επιφανών Βουρμπιανίτικων οικογενειών εχάθηκαν

διαπαντός. Γνωρίζουμε όμως ότι η Βούρμπιανη καθ' ὅλη τη διάρκειά του, και ιδίως κατά τις τελευταίες δεκαετίες του προοδεύει συνεχώς. Τα ονόματα των πρώτων λαϊκών αρχιτεκτόνων της, (πρωτομαστόρων) όπως του Γιόση (Θεοδόση) γενάρχου της οικογένειας των Γιουσαίων, του Σίμου Ψύλλου, και του Μαϊστορορίζου (Ντούμαρη) που εδώρησε στα 1780 τον σωζόμενο πολυέλαιο των Αγίων Αποστόλων· διεσώθηκαν μέχρι σ' εμάς.

Γνωρίζουμε επίσης ότι κατά το έτος 1760 βουρμπιανίτες πρωτομαστόροι έκτισαν την ωραία εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στο χωριό Περιβόλι της Πίνδου και εχάραξαν και την ακόλουθη δυσανάγνωστη σήμερα επιγραφή.

ΕΤΟΣ 1760 ΣΕΠΤ. ΤΟΝ ΚΕΡΟΝ ΟΠΟΥ ΕΚΤΗΣΤΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΡΧΗΕΡΑΤΕΒΟΝ ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ ΓΡΕΒΕΝΟΝ. ΙΕΡΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΙΣ ΠΑΠΑΔΙΜΟΣ ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΠΑΠΑΔΑΜΙ ΠΑΠΑΔΗΜΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΙ ΠΑΠΑΔΙΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΒΛΙ. ΠΡΟΣΤΙ (Προεστοί;) ΠΑΝΑΓΙΟΤΙΣ ΜΙΟΣΠΟΝΙΚΟΥ ΜΙΟΣ ΚΟΙΑΝΤΕΣ ΜΙΣΙΟΣ ΠΑΠΑΚΙ (ΡΙ) ΑΚΙ. ΜΑΣΤΟΡΙ ΕΚ ΧΟΡΙΟΝ ΒΟΡΠΙΑΝΙ ΣΙΜΟ ΜΑΡΑ ΣΙΑ.... ΑΛΕΘΟΛΟ .... ΟΕ .... ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΓΟΥΝΙ ΓΙΑΝΙ ΣΤΙΛΟΣ Ν ΔΗΕ ΒΑΣΟ.

Πολύ δύσκολο να προσδιορίσωμε σε ποιές οικογένειες ανήκαν.

Πολλοί Βουρμπιανίτες ταξιδεύουν και στο εξωτερικό ακόμη, όπως ο Ντίλης (Παντελής) ο πατέρας του Παπαποστόλη Ντίλη στο Μησήρι (Αίγυπτος), και ο Γιάννης ο Λάλος ο αδελφός του Κώστα Γραμματικού στη Βλαχιά κ.ά.

Από ένα συμβιβαστικό έγγραφο του 1824 μεταξύ Βούρμπιανης και Πυρσόγιαννης για το ζήτημα της Κρούσιας, μαθαίνομε ότι προ του 1800 έγινε ο πρώτος πιθανόν καυγάς για το βουνό αυτό ανάμεσα στα δύο χωριά, όταν ήταν Προεστός μεν της Βούρμπιανης ο Γεώργιος, αγνώστου επωνύμου, και της Πυρσόγιαννης ο Λάμπρος.

«Οι πρώτοι γνωστοί ιερείς - εφημέριοι της Βούρμπιανης.

Δείγμα ακμής του χωριού μας από τα μέσα του 18ου αιώνας και δώθε είναι και το ότι είχε τουλάχιστον πέντε έξη παπάδες εν ζωή, ενώ τον επόμενο (περασμένο) αιώνα έφτασε τους δεκατερείς. Στην

πρόθεση της κεντρικής μας εκκλησίας (ακριβές αντίγραφο από την παλαιά Παναγία), μνημονεύονται τα ονόματα των Ιερομονάχων, Διονυσίου, Παϊσίου, Νικοδήμου, Διονυσίου, Γρηγορίου, Ανανίου, Σωφρονίου, και Κοσμά· καθώς και άλλων πενήντα περίπου ιερέων για τους οποίους δεν είναι βέβαια εύκολο να αποφανθούμε, σε ποιά εποχή εφημέρευσαν και σε ποιές οικογένειες ανήκαν. Εμείς εδώ θα αναφέρουμε, πλην του πρώτου Παπαρίζου που έχουμε αμφιβολίες, γνωστά και συγκεκριμένα ονόματα ιερέων που εφημέρευσαν στην Βούρμπιανη κατά τον 18ο αιώνα.

Παλαιότερος είναι ο προαναφερθείς Παπαρίζος προσπάπος του Κώστα Γραμματικού (κατά Κύρκαν Ι. Δημάρατον) που ήρθε από τη Σέστουρη, (μικρό χωριουδάκι απάνω από τα λουτρά Αμαράντου - Ισβόρου) όταν την κατέστρεψαν οι Τουρκαλβανοί γύρω στα 1700 περίπου, και εγκαταστάθηκε στη Βούρμπιανη. Ιερέας ήταν και ο εγγονός του ο Παπανίκος ο πατέρας του Κώστα Γραμματικού. Συγχρονός του σχεδόν ήταν και ο Παπακαλούδης, που είχε και υιόν ιερέα τον Παπαθόδωρο ο οποίος ζούσε στα 1807. Άλλος πάλι ιερέας των μέσων του 18ου αιώνας ήταν ο Παπα - Αλέξης Τσουντζος που είχε το σπίτι του στην αγορά, όπου το σημερινό Σκουφαίικο, και είχε και γιόν ιερέα τον Παπαχαρίση. Άλλοι ιερείς ήταν ο Παπαδήμος Τζομπάνος (αγνοούμε αν ανήκε στην οικογένεια Τζομπάνου), καθώς και ο Παπαγιώτης Γκιώκας παπούς του Παπαναστάση. Και κοντά στα 1800 συναντούμε τους δύο αδελφούς Παπαχαρίσην Τζοτζόπλον πρόγονο της οικογένειας Χαρισιάδου και Παπαζήσην πρόγονο των Τσοφαιών, τον Παπασωτήρη πρόγονο της ομώνυμης οικογένειας και των Παπαδημητριάων, τον Παπαγιάννη Κώτσακα πρόγονο της περιφημης οικογένειας των Τζιοτζιαίων αντιπάλων του Κώστα Γραμματικού, τον Παπαζήκο Κεκέλη τον πνευματικό, τον Παπα-τζήμο Μπίζιο, τον Παπαγιαννόπλο πρόγονο της ομώνυμης οικογένειας, τον Παπαράφτη, τον Παπαζήκο δίπλα στου Παπαχαρίση Τζοτζόπλου (σπίτι Κόκκου)· και ίσως να υπήρχαν και άλλοι που τα ονόματά τους παρέμειναν άγνωστοι.

Σχολεία, δάσκαλοι, και Γραμματικοί στη Βούρμπιανη κατά τον 18ο αιώνα.

Όπως προαναφέραμε σε άλλο κεφάλαιο, οι πρώτοι δασκάλοι της Βούρμπιανης ήταν οι καλογέροι των τεσσάρων μοναστηριών της. Το παλιομανάστηρο όμως είχε σχεδόν καταστραφεί από τις επιδρομές των Τουρκαλβανών, και έτσι στις αρχές του 18ου αιώνας έμεναν μόνο τα άλλα τρία. Στο κελί του Αγίου Δημητρίου στους Σαρσάδες, στο κελί των Αγίων Αποστόλων, και στο κελί της Βαρβάρας στον κάτω μαχαλά. δίπλα από τη βρύση μάθαιναν τα γραμματά τους τα μικρά Βουρμπιανιτάκια, ώσπου έγινε το πρώτο επίσημο Σχολείο της Βούρμπιανης έξω από την εκκλησία της Παναγίας λιγοστά χρόνια αργότερα από το 1777 που περασε ο Άγιος Κόσμάς ο Αιτωλός απ' το χωριό μας.

Οι πρώτοι λαϊκοί (όχι κληρικοί) δασκάλοι στη Βούρμπιανη υπήρξαν οι Κοντογιανναίοι που είχαν το σπίτι τους στα Μπαρκάδικα δίπλα από την σημερινή εκκλησία των Αγίων Αποστόλων. Έμειναν δε γνωστοί με το επώνυμο Γραμματάδες επειδή ασχολούνταν με τα γράμματα. Τελευταίος των απόγονος (αγνοούμε αν υπάρχει άλλος) ήταν ο μπάρμπα Κώστας Κοντογιάννης που έμενε στα Γιάννινα και ακόμα επιζεί (1965) η υπέργρηρη συζυγός του. Αυτοί οι Γραμματάδες εχρημάτισαν γραμματικοί σε διάφορους μπέηδες και πασάδες της Αρβανιτιάς, καθώς και μουχτάρηδες και προεστοί της Βούρμπιανης ενωρίτερα από την εποχή του Αλή Πασά και του Κώστα Γραμματικού. Επειδή ήταν όλοι Γραμματικοί τους είχαν βγάλει την παροιμία «Δώδεκα Κοντογιανναίοι, δεκατρία καλαμάρια». Το οικογενειακό των αρχείο, μια κασέλα γεμάτη με πολύτιμα έγγραφα, παραδόθηκε στη φωτιά, γύρω στα 1927. Πυρπολήθηκε από τον επιζώντα συγχωριανό μας Κώσταν Παπαγεωργίου - Κεκέλην που αγόρασε το Κοντογιαννέϊκο σπίτι από την γριά Τόλαινα Κοντογιάννη - Γραμμάτη, και τα θεώρησε ως άχρηστα «παλιόχαρτα». Ο συγγραφέας του παρόντος ήταν μικρό παιδάκι τότε, μαθητής της πρώτης Δημοτικού, και ενθυμείται το γεγονός. Δεν ήταν σε θέση όμως να περισώσει τον πολύτιμο αυτό για την ιστορία; της Βούρμπιανης κυρίως, αλλά και της Ηπείρου γενικότερα, θησαυρό. Ούτε και ο αείμνηστος δάσκαλός του

ο Ρεμπέλης - που ασχολούνταν τότε με την περισυλλογή και καταγραφή του υλικού της λαογραφικής του συλλογής «Κονιτσιώτικα» σκέφτηκε να περισώσει από τα 1910 ως τα 1940 τα διάφορα οικογενειακά αρχεία της Βούρμπιανης που εχάθησαν δια παντός.

Άλλος γνωστός δάσκαλος του 18ου αιώνας ήταν ο Νικόλα δάσκαλος ο προσπάπος του περίφημου Βουρμπιανίτη οπλαρχηγού της επανάστασεως του 1878 Νικόλα Λιάκου. Άλλους δασκάλους της εποχής εκείνης δεν γνωρίζομε. Φαίνεται όμως ότι οι παλαιοί αυτοί υπηρέτες των μουσών κληρικοί ή λαϊκοί, ήταν καλούς καταρτισμένοι, και έβγαλαν σπουδαίους μαθητές όπως τους Κοντογιανναίους που προαναφέραμε, τον Κώστα Γραμματικό (υπουργό οικονομικών του Αλή Πασά), τον Δημήτρη Παπαϊωάννου (Κωτσακάδες) γραμματικό του Βελή Πασά υιού του Αλή, τον Ρίζο Δημάρατο που εχρημάτισε γραμματικός του Υψηλάντη και αργότερα υπάλληλος εις τα ανάκτορά επί 'Οθωνος' τον Κωνσταντίνο Βουρμπιανίτη (αδερφό του Ρίζου) τον οποίο αναφέρει ο Αραβαντινός και άλλους που τα ονοματά των εσκέπασε ο πέπλος της λήθης.

Ο Άγιος Κοσμάς στη Βούρμπιανη

Κατά το έτος 1777 πέρασε από τη Βούρμπιανη και ο εθναπόστολος Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός. Ενθουσιάστηκε δε βλέποντας τους Βουρμπανίτες να έχουν αρκετές εκκλησίες και Ιερείς και να καλλιεργούν τα γράμματα, και τους συνέστησε να χτίσουν Κοινοτικό Σχολείο όπως και έγινε. Στον αυλόγυρο της εκκλησίας των Αγίων Αποστόλων - όπου σήμερα η πλατεία του παλιού Σχολείου - στάθηκε και εκήρυξε. Είχε μαζευτεί τριγύρω του όλο το χωριό. Είπε ανάμεσα σε άλλα ότι «πήρε ο θεός την οργή του από τούτον τον τόπο, πολλές ψυχούλες θα γλυτώσουν ετούτα τα βουνά». Έπειτα κατέβηκε κάτω στην Παναγία, και αντάμα με τους ιερείς και τους δημογέροντες πήγαν ως το μεγαλάκκο. Απ' κεί αγνάντεψε τα άλλα χωριά και ζήτησε πληροφορίες γι' αυτά δεν προχώρησε πιά πάνω. Ξαναγύρισε στη Βούρμπιανη όπου διανυκτέρευσε, και την άλλη μέρα έφυγε τον κατήφορο.

Η ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

Χρησιμοποιούμε τον παραπάνω τίτλο στο κεφάλαιο αυτό της ιστορίας της Βούρμπιανης, διότι η κυριαρχούσα μορφή της εποχής εκείνης στο χωριό μας ήταν ο Κώστα Γραμματικός, καθώς και οι αντίπαλοί του Βουρμπιανίτες που ανήκαν στην επιφανή οικογένεια των Κωτσακάδων ή Παπαϊωάννου και έφεραν και το επώνυμο Τζιοτζιαίοι. Γύρω σχεδόν από τις διαμάχες τις ενέργειες και τους αγώνες των δύο αυτών οικογενειών περιστρέφεται όλη η ιστορία της Βούρμπιανης από τα τέλη του δεκάτου ογδόου αιώνας ως τα μέσα περίπου του δεκάτου εννάτου. Αλλά προτού ασχοληθούμε ειδικά με τον Κώστα Γραμματικό, καθώς και με τους αντιπάλους τους Τζιοτζιαίους ή Κωτσακάδες, ας δώσωμε χρονογραφικά γεγονότα και επεισόδια της Βούρμπιανης από τα 1800 ως τα 1840 περίπου.

Προεστοί και Δημογέροντες

Προεστοί και δημογέροντες, δηλαδή Κοινοτ. άρχοντες της Βούρμπιανης προ του 1815 διετέλεσαν ο Κώστας Γραμματικός, ο αδελφός του Παπαρίζος, ο οπαδός των Παπαζήσης Τζοτζόπλος, και άλλοι. Στα 1815 όμως (βλ. Ηπειρ. Χρονικά 1938 σελ. 14). υπερίσχυσαν φαίνεται οι αντίπαλοί του, και ανέλαβαν Προεστοί ο Ζήσης κυπαρίσης και ο Ριζούλης Κύρκα, καθώς και στα 1816.

Προ του 1816 διετέλεσαν καψιμάληδες (εισπράκτορες των φόρων) και ο Παπασωτήρης ο ιερέυς μαζί με τον Κύρκα Παπανίκου (Ντούμαρη) και ο Παναγιώτης Βλάχος - Έξαρχος (Η.Χ. 1941 σελ. 210). Στα 1826 συναντούμε εισπράκτορες (καψιμάληδες) τον Γιάννη Κουλούρη και Χαρίση Σιόμπο. Άλλοι καψιμάληδες (εισπράκτορες) ήταν: Ο Γιάννη Σκούφιας 1830, Ο Μίτση Γιόσης 1830. Ο Ιωάννης Στεργίου Παπανίκου 1830, 1833 - 34 - 35, Ο Γεωργάκης 1831, Ο Παπαζήσης Τσιοτσιοπλος 1835 - 36 - 37, Ο Παπαδημήτρης Παπασωτήρη 1837 - 38 κ.ά.

Επίσης προεστοί εχρημάτισαν γύρω στα 1800 - 1810 και οι αδελφοί Γεώργιος και Κώστας Παπαϊωάννου οι Τζιοτζιαίοι, καθώς και ο

αδελφός των Δημήτριος (Μήτσης) που υπήρξε και γραμματικός του Βελή υιού του Αλή πασιά, και ο Ρίζος Δημάρατος ή Κύρκας.

Άλλοι βουρμπανίτες που διετέλεσαν δημογέροντες και Προεστοί και γενικά διαχειριστές των κοινών του χωριού μας κατά τις αρχές του περασμένου αιώνας, ήταν ο Ζήκο Δήμο Τζούκαλης, οι Χρήστος και Μήτσης Γιόση, ο Κούσης Γερορίζου, ο Νικόλας Παπαχαρίσης, οι Κίτσιος και Νικόλας Κοντογιάννη, Ο Νικόλας Παγούνης, ο Γιώργη Κούση Τζιτζής, και άλλοι.

Στα 1829 (Η.Χ. 1929 σελ. 225) Προεστός της Βούρμπιανης ήταν ο Δημήτριος Βουρμπιανίτης (Παπαϊωάννου) ο οποίος διορίστηκε από τον κονιτσιώτη Μουσελίμη Ιωαννίνων Λατίφ Εφένδη και τον Σιλιχτάρη Πόντα γενικός προεστός της Επαρχίας Κονίτσης μαζί με τον Γιάννη Σούρλα Πρυσογιαννίτη και τον Χρηστάκη Πρωτόπαππα Στρατσιανίτη.

Στα 1833/1834 απαντούμε Προεστους τον Νικολάκη Κώστα Γραμματικού και τον πρώτο εξαδελφό του Ζήσην Κύρκα Δούμαρην το Νικολάκη τον απαντούμε στα 1835 - 36 - 37. Στα 1840 ο Ζήσης Κύρκα διορίστηκε και γενικός Προεστός της Επαρχίας μας (Η.Χ. 1938 σελ. 73).

Ιερείς

ιερείς στη Βούρμπιανη από τις αρχές του 19ου αιώνας ως τα 1840 περίπου - εκτός από εκείνους που μνημονεύσαμε κατά τον περασμένο αιώνα - συναντούμε και τους εξής νέους. Τον Παπαγιαννη Οικονόμο - Γκουκέτα που είχε το σπίτι του εκεί που είναι σήμερα το Κοινοτικό Γραφείο, τον Παπαδήμο τον πατέρα του Παπαζήση Οικονόμου, τον Παπασπύρο Γιαννόπλο, τον Παπαναστάση Γκιώκα έγγονο του Παπαγιώτη, τον Παπαρίζο Ντούμαρην αδελφό του Κώστα Γραμματικού και γύρω στα 1835 τον Παπαδημήτρη Παπασωτήρη τον μετέπειτα Πρωτόπαππα, τον Παπαγιώργη Παπαχαρίση Τσουντζο, και τον Παπαποστόλη Ντίλη. Επίσης και τον Παπαθεόδωρο από τη συνοικία των Αγίων Αποστόλων που χρημάτισε και δάσκαλος του χωριού.

Θα καταχωρίσωμε εδώ και τα ονόματα δύο ιερομονάχων. Στις 22 Μαΐου 1807 έγραψε μια ασήμαντη ενθύμηση σ' ένα παλαιό μηναίο

της Παναγίας κάποιος ιερομόναχος Βησαρίων Πάντος, και τις 29 Σεπτεμβρίου 1826 επεσκέφθηκε τη Βούρμπιανη ο ιερομόναχος Παρθένιος αγνώστου επωνύμου, και έγραψε ενθύμηση στο ίδιο μηναίο του Σεπτεμβρίου.

Και από την οικογένεια Καλόγερου των Σαρσάδων κάποιος είχε χρηματίσει καλόγηρος, και έτσι τους έμεινε το επώνυμο αυτό.

Εδώ πρέπει να σημειώσωμε ότι στη Βούρμπιανη, κατά την εποχή που ιστορούμε, κάθε εορτή και Κυριακή λειτουργούσαν τρείς και τέσσερις παπάδες ο καθένας χωριστά στην ενορία του. Μια Λειτουργία γινόταν στην Παναγία άλλη στους Αγίους Αποστόλους όπου ήταν ισόβιος επίτροπος ο Κώστα Γραμματικός και αργότερα ο γιός του ο Νικολάκης, τρίτη στον Αγιάνη όπου λειτουργούνταν οι Τζιοτζιαίοι και αργότερα σαν ανακαινίστηκε ο Άγιος Δημήτριος γινότανε κι εκεί ξεχωριστή λειτουργία.

Η Ακολουθία του επιταφίου γινόταν μόνον στην Παναγία και Αγίους Αποστόλους, και η δεύτερη Ανάσταση αποκλειστικώς στην Παναγία. Απόφευγαν όμως συνήθως να πάνε σ' αυτήν ο Γραμματικός με τους οπαδούς του καθώς και οι Τζιοτζιαίοι με τους δικούς των και αν πήγαιναν δεν χαιρετιώνταν ποτέ μεταξύ των.

Δασκάλοι και Γραμματικοί

Δασκάλοι και γραμματικοί βουρμπιανίτες από τις αρχές ως τα μέσα περίπου του περασμένου αιώνας αναδείχτηκαν πολλοί και διάφοροι. Πρώτος και επιφανέστερος αναδείχτηκε ο Κώστας Παπανικολάου Ντούμαρης ο γραμματικός του Αλή Πασιά για τον οποίο θα αφιερώσωμε παρακάτω αρκετές σελίδες.

Δεν είναι όμως ευκαταφρόνητος και ο πρώτος εξαδελφός του ο Ρίζος Κύρκα Ντούμαρης (ο πρώτος που μετέτρεψε το επώνυμο των Ντουμαράδων σε Δημάρατος) ο οποίος αφού διετέλεσε δάσκαλος και Προεστός στη Βούρμπιανη, κατέβηκε κατά την εποχή της επαναστάσεως του 21 στην Πελοπόννησο όπου υπηρέτησε ως γραμματεύς του στρατηγού Δημητρίου Υψηλάντη, και επί Όθωνος ως γραμματεύς των ανακτόρων. Ασφαλώς βέβαια θα είχε μαθητεύσει και στις σχολές των Ιωαννίνων - όπως και ο αδελφός του Κώστας - διότι

ήξερε και καλά Γαλλικά, και όπως μας πληροφορεί ο Αντώνιος Κριεζής στα απομνημονεύματά του σελίς 160 μετέφρασε από τα Γαλλικά την ιστορία των ναυμαχιών της ελληνικής επανάστασεως του Κυδωνιέως Δημητρίου Σαλτέλη.

Πιθανόν ο Ρίζος Δημάρατος να έγραψε ή μετέφρασε και άλλα συγγράμματα που μας είναι άγνωστα. Ο δε πατέρας του ο Κύρκας που ήταν αδερφός του Παπανικολάου Ντούμαρη, για να δώσει τέτοια μόρφωση στα παιδιά του, υποθέτομε πως θα ήταν εύπορος, και πιθανόν να είχε ταξιδέψει στη Ρωσία ή Ρουμανία.

Ο Δημήτριος Παπαϊωάννου πάλι από την γενιά των Τζιοτζιαίων ή Κωτσακάδων, εχρημάτισε επί χρόνια γραμματικός του Βελή Πασιά υιού του Αλή Πασιά Τεπελενλή.

Άλλος επιφανής λόγιος βουρμπιανίτης της εποχής εκείνης είναι ο Κωνσταντίνος Βουρμπιανίτης ο αδελφός του Ρίζου Δημάρατου. Ιδού τι γράφει γι αυτόν ο Παναγιώτης Αραβαντινός στη συλλογή του των λογίων της Τουρκοκρατίας σελ. 34 «Τον ελλόγιμον τούτον Μπαλαναίον μαθητήν, σύγχρονον του Ιωάννου Χαρισιάδου και Ζαφειρίου, εγνωρίσαμεν γραμματεύοντά παρά των Μαλίκ Πασά Λιμποχοβινώ μέχρι της προ 10 ετών αποβιώσεώς του (ο Π.Α. έγραφε το 1866). Εκ της συναναστροφής αυτού και εκ τινων επιγραμμάτων και επιστολών ελληνιστί (εις την αρχαίαν ελληνικήν) γεγραμμένων, άτινα ανέγνωμεν περιεργείας χάριν, εύρομεν τον άνθρωπον τρίβωνα εις τα γραμματικά και δι' επιστημονικών μαθημάτων περικοσμούμενον. Πατρίς αυτού υπήρξεν η κώμη Βούρμπιανη, διαπρέπουσα μεταξυ των υπό την Κόνιτσαν ελληνικών Κοινοτήτων».

Εκτός από τον Νικόλα το δάσκαλο τον προσπάπο του οπλαρχηγού της επανάστασεως του 1878 Νικόλα Λιάκου, που προαναφέραμε σε άλλο κεφάλαιο της ιστορίας μας, αγνοούμε ποιοί ακριβώς και σε ποιές χρονολογίες χρημάτισαν δασκάλοι στο Σχολείο της Βούρμπιανης από τα 1800 ως τα 1830 - 35. Γύρω στα 1830 - 35 περίπου συναντούμε τον Γιώργη Δολιανίτη (από, τα Δολιανά) τον πατέρα του Αλέξη Σιούντα ή Διδασκάλου και παπού του Νικόλα Διδασκάλου τον οποίο προλάβαμε γέροντα και εμείς. Ο Γιώργης αυτός ο Δολιανίτης εγκαταστάθηκε μόνιμα στη Βούρμπιανη και δίδαξε στο

Σχολείο της ως τα 1865 με 1870 περίπου. Απαντούμε επίσης (σ' έναν κώδικα του Νικολάκη Κ. Γραμματικού) δασκάλους: στα 1833 και 1834 τον Χαράλαμπο (αγνώστου επωνύμου) και τον Παπαγεώργη Παπαχαρίση Τσουντζο στα 1835.

Για μισθό του διδασκάλου κατά το σχολικό έτος 1836 - 37 η Κοινότητα πλήρωσε 730 γρόσια.

Την εποχή αυτή απαντούμε δάσκαλο και τον ιερέα Θεόδωρο που προαναφέραμε.

ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΙΤΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Όπως όλοι οι Ηπειρώτες έτσι και οι Βουρμπιανίτες προσέφεραν το αίμα τους και το σπαθί τους για την εθνική αναγέννηση κατά τη μεγάλη Ελληνική Επανάσταση του 1821.

Ο πρώτος και επιφανέστερος απ' όλους ήταν ο Μήτσης Λέξης ή Καραμήτσης όπως έμεινε γνωστός στην ιστορία. Γεννήθηκε στη Βούρμπιανη πιθανότατα περί το έτος 1790 και απεβίωσε μάλλον στην Αθήνα το 1838.

Πότε ακριβώς βγήκε κλέφτης στα βουνά μην υπομένοντας την τουρκική σκλαβιά δεν το γνωρίζουμε. Πάντως όμως, σύμφωνα με την παράδοση, ήταν αρματωλός και κλέφτης αρκετά χρόνια νωρίτερα από την επανάσταση μαζί με τα σώματα των αρματωλών της Δυτικής Μακεδονίας και του Ολύμπου.

Ο εκ θυγατρός απογονός του κ. Δημ. Μηνογιάννης (τομεάρχης τελωνείου Βόλου) μας περιγράφει ως εξής τη δράση του και τα κατ' αυτόν. Υπήρξεν οπλαρχηγός εις Δυτ. Μακεδονίαν μαζί με τους Ντελή - Δῆμον Γάκην Ζάκκαν, Κων. Μπίνον κλπ. Μετονομάσθη Καραμήτσος επειδή ήτο πολύ μελαχροινός, τον δε μυστακά του τον έδενε όπισθεν του αυχένος. Ότε το 1822 εκηρύθχη η επανάστασις Ναούσης και Βερροίας, ο οπλαρχηγός Καραμήτσος διήλθεν και εκ της περιοχής Εορδαίας προς ενίσχυσιν των δυνάμεων του σωματός του, εις το οποίο κατετάγησαν 45 ηρωικά παλληκάρια. Κατόπιν ο Καραμήτσος όστις είχε αναλάβει την φρούρησιν ορισμένων θέσεων προς φύλαξιν, διετάχθη να μεταβεί εις τα χωρία Κατρανίτσαν (Πύργου)

και Γραμματικό δια να στρατολογήσει εθελοντάς και να διέλθει από Νάουσαν δια να αναφέρει εις τον Άγγελήν Γάτσον ότι θα αφήσει τον αδελφόν του Πέτρον (Γάτσον) εις την θέσιν του προς φρούρησιν του τομέως του και ο ίδιος θα παραλάβει ικανήν δύναμιν οπλιτών και θα καταλάβει τας θέσεις Αρκουδοχωρίου και Στινημάχου (χωροπάνη).

Την αναληφθείσαν εντολήν εξεπλήρωσεν ο Καραμήτσος στρατολογήσας περί τους 300 εκ των προαναφερθέντων χωρίων. Επιστρέφων όμως, παρά την τοποθεσία Μουχαρέμ Χάνι, συνεπλάκη με δύναμιν 1200 γενιτσάρων και γιουρούκηδων. Η θέσις του Καραμήτσου και των πολεμιστών του ήτο πολύ τραγική. Οχυρωθέντες όσον ηδυνήθησαν εκ του προχείρου, αντέστησαν ηρωϊκώς, πυροβολούντες και πυροβολούμενοι επί εξ ολοκλήρους ώρας. Εντός ολίγου χρονικού διαστήματος όμως εκινδύνευσαν να περικυκλωθούν όλοι, και τότε απεφάσισαν τον έσχατον αγώνα εξορμήσεως. Ανασύραντες τας μαχαιράς των και διελθόντες δια μέσου των εχθρικών γραμμών επροξένησαν εις τους Τούρκους τεραστίας απωλείας, ενώ εκ των πολεμιστών του Καραμήτσου μόνον τρεις εφονευθησαν.

Οργισμένοι ο Καραμήτσος και οι συντρόφοι του εστράφησαν προς Γραμματικόν με πρόθεσιν να πυρπολήσουν την τουρκικήν συνοικίαν, αλλά οι Τούρκοι είχαν προλάβει τον κίνδυνον καταφυγόντες εις Κατρανίτσαν και ειδοποιήσαντες τους εκεί ομοφύλους των.

Ο Καραμήτσος ακολουθών την προς Νάουσαν πορείαν του, ανεύρε σώμα εξ 25 ανδρών Κονιάρων οίτινες εκρύπτοντο εις τας χαράδρας, τους οποίους και εξόντωσε μέχρις ενός».

Ο Ν.Φ. Φιλιππίδης (1881) περιγράφοντας εις το χρονικό του την επανάσταση και την καταστροφή της Ναούσης το 1822, αναφέρει ότι: ο Καραμήτσος εφύλαγε τα προς Καϊλάρια στενά· αλλά οι Τούρκοι «όντες πολλαπλάσιοι», τρεις χιλιάδες πεζοί και ιππείς, τον απώθησαν και πέρασαν προς την Νιάουστα.

Ο Νικόλαος Κασομούλης στα Στρατιωτικά του Ενθυμήματα (τόμ. Α' σελ. 188) αναφέρει τον Καραμήτση ως υποσωματάρχη «Πολιτάρχην» του περίφημου αρματωλού Καπετάν Διαμαντή. Κατά την επανάσταση του Ολύμπου στις αρχές Απριλίου του 1822, «Οι Μήτζιος (Καραμήτσης) και Λιάκος - γράφει ο Κασομούλης - πολι-

τάρχαι, έβαλαν αμέσως φωτιά εις του κάμπου τα χωριά όλα». Και στη σελίδα 196 πάλι: «εδιορίσθη ο Καραμήτζος να βαστά εκεί (προ της κωμοπόλεως Κολυνδρού) την ορμή του (τουρκικού) ιππικού με όλην την πολιταρχίαν (σώμα) του έμπροσθεν και πλησίον του κέντρου». Και εν συνεχεία ο Κασομούλης διηγείται πως ο Καραμήτζιος με το σώμα του αντιστάθηκε γενναία κατά τη μάχη της Κολυνδρού, και εκεί εφονεύθη και ο εξαδελφός του ο «ήρωας» Καραπούλιας. Να λοιπόν και ένας άγνωστος μέχρι τώρα αγωνιστής, βουρμπιανίτης ασφαλώς αφού ήταν εξαδελφος του Καραμίτση, που προσέφερε τη ζωή του στον ιερό αγώνα. Να είχε άραγε καμιά σχέση με την τοπωνυμία Καραπούλια που υπάρχει στο χωριό μας; Δεν αποκλείεται.

Μετά την αποτυχούσα επανάσταση του Ολύμπρου και της Δυτικής Μακεδονίας, ο Καραμήτσης με το σώμα του που αποτελούνταν από παλληκάρια της Επαρχίας Κονίτσης και της Δυτ. Μακεδονίας, κατέβηκε στη Ρούμελη και συνέχισε τους αγώνες του εναντίον των τούρκων. Έλαβε μέρος και στον αθάνατο και επικό αγώνα της πολιορκίας του Μεσολογγίου και στη θρυλική έξοδο και διεσώθη.

Κατόπιν, ως το τέλος της επανάστασεως, έλαβε μέρος ως οπλαρχηγός και σε άλλες μάχες τις οποίες αγνοούμε. Ο απογονός του όμως κ. Μηνογιάννης μας δίνει ορισμένες πληροφορίες γύρω από την μετέπειτα ζωή και τη δράση του.

«Μετά την Επανάστασιν του 1821 - 1828, ο οπλαρχηγός Καραμήτσος συνέχισε τον αγώνα εναντίον των Τούρκων εις τα βουνά της Δυτικής Μακεδονίας. Έλαβε δε ως σύζυγον την μονάκριβη αδερφή των αρματωλών Ζακαίων Μαρίαν από την οποίαν απέκτησε τρεις υιούς, Σπύρον, Γιαννούλην και Νικολάκην και μίαν κόρη την Βασιλική (γιαγιά του κ. Μηνογιάννη).

Δια διπλωματικούς δε λόγους υπεχρεώθησαν οι Ζακκαίοι και ο Καραμήτσης από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν να διακόψουν την δράσιν των και να κατέλθουν εις την Ελευθέραν Ελλάδα. Ο Καραμήτσης εγκατεστάθη λοιπόν εις την Σπερχειάδα, και οι τρεις υιοί του ανεδείχθησαν αργότερα ως αξιωματικοί της χωροφυλακής φθάσαντες μέχρι του βαθμού του Μοιράρχου».

Αν ο οπλαρχηγός μας πήρε ηθικές ή υλικές αμοιβές από το κρά-

τος αγνοούμε. Μια τελευταία μόνον πληροφορία γι' αυτόν μας παρέχει ο ιστορικός Λαμπρίδης στο βιβλίο του: «Περί των εν Ηπείρου αγαθοεργημάτων», από την οποία συμπεραίνομε ότι απέθανε μάλλον στα 1838. Ιδού τι γράφει, ο Λαμπρίδης: «Ο δε οπλαρχηγός Καραμήτσης εκληροδότησεν εις την Σχολήν (1838) πάσαν την κτήματικὴν αυτού ενταύθα (εις Βούρμπιανην) περιουσίαν, εξ ης σώζεται μόνο εν οικόπεδον αξίας λιρών 20».

Τέλος δε ο κ. Μηνογιάννη τερματίζει τη μικρή βιογραφία του ηρωϊκού προγονού του με τα εξής:

«Τα αρματά του κοσμούν την αίθουσαν του εν Αμερική εγκατασταθέντος διακεκριμένου ιατρού Αλεξάνδρου Ν. Δουδουμοπούλου εξαδελφού μου και δισεγγόνου του οπλαρχηγού Μήτσου Καραμήτσου».

Μετά τον Καραμίτση και τον Καραπούλια, τρίτος γνωστός Βουρμπιανίτης αγωνιστής του 21 είναι ο Χρήστος Ζούμης θείος (αδελφός του πατρός) της Ελένης Δημ. Ζούμη που απεβίωσε το 1964. Αυτός κατέβηκε πολύ νέος, σε ηλικία 18 χρονών, και έλαβε μέρος στην επανάσταση. Χάρης δε στις ανδραγαθίες του, ο Καραμήτσης τον ανεκήρυξε πρωτοπαλλήκαρό του. Κατά την έξοδο του Μεσολογγίου τραυματίστηκε και έχασε σχεδόν και το φως από το ένα του μάτι. Συνέχισε όμως τη δράση του και ακολούθησε τον Καραμήτση σε διάφορες μάχες, αλλά μετά το τέλος του ιερού αγώνος ιδιώτευσε και εργάστηκε ως εργολάβος και αρχιτέκτων. Μαζί με τον Δημήτρη Πάνο έκτισαν την εκκλησία της Χρυσοσπηλαιώτισσας και άλλα κτίρια των Αθηνών. Όταν ιδρύθηκε στην Αθήνα στα 1883 η Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Βουρμπιάνης, ο Χρήστος Ζούμης αν και αρκετά ηλικιωμένος προσέφερε σ' αυτήν τις υπηρεσίες του εκλεγόμενος μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, και δωρίζοντας σ' αυτήν και 200 δραχμές της εποχής εκείνης. Δωρεές επίσης έκανε και προς την εκκλησίαν της Χρυσοσπηλαιώτισσας όπου είχε τιμής ένεκεν και ιδιαίτερο στασίδι. Πέθανε δε ο γενναίος αυτός αγωνιστής γύρω στα 1890 και ετάφη εις τας Αθήνας. Τα δε' όπλα του καθώς και ένα παράσημο που του είχε απονεμίει ο Βασιλεύς Όθων εσώζοντο μέχρι το 1964 στο

σπίτι του στην οδό Σολωμού 24 που απεβίωσε η ανεψιά του Ελένη Δ. Ζούμη.

Τέταρτος γνωστός Βουρμπιανίτης αγωνιστής του '21 ήταν ο Γιάννη Σαμαράς, για τον οποίο ξερομε μόνον ότι ήταν παλληκάρι του Καραμίτση, και ότι είχε σκοτώσει δύο Τούρκους κάτω στην Πίκενη στην ποταμιά της Βούρμπιανης.

Άλλος πάλι αγωνιστής ήταν ο Γάτσης (Γεώργιος) ο γεννάρχης της οικογενείας Γάτση.

Και έκτος ήταν ο Κύρκας Κωσταντή Κύρκας ανδράδελφος της Γότσιως που είχε την τεράστια καρυδιά κάτω στη Βαρβάρα τη γνωστή με το όνομα «της Γότσιως η καργιά».

Έβδομος Βουρμπιανίτης αγωνιστής ήταν κάποιος Σπανός (αγνώστου κυρίου ονόματος) που τον απαντούμε στο βιβλίο, του Γεωργίου Γαζή Δελβινακιώτου «Λεξικόν της Επανάστασεως» σελ. 125. Ήταν σημαιοφόρος του σώματος του Καραϊσκάκη και τον Αύγουστο του 1825 έλαβε μέρος στη μάχη του Πετροβουνίου όπου επολέμησαν ο Καραϊσκάκης και ο Κήτσος Τσαβέλλας εναντίον του Άγου Βασιάρη.

Κατά τη μάχη αυτή, γράφει ο Γαζής: «ριψοκινδυνεύσας ο Καραϊσκάκης, ολίγον έλειψε να απολεσθεί αυτός τε και οι συν αυτό μαχόμενοι, Κώνστα Τσαούσης Βαλτινός, Γεώργιος Γαζής Δελβινακιώτης, ο γραμματεύς αυτού, και εν παιδίον Αναγνώστης υπογραμματεύς ών του Γαζή, και ο σημαιοφόρος Σπανός Βουρμπιανίτης, οίτινες εγκατελειφθέντες μόνοι και μακράν, απόντος του Τσαβέλα, αντεστάθησαν εις τους Αλβανούς, τους οποίους μόλις με κίνδυνον μέγαν έτρεψαν εις φυγήν, σαλπίσαντος και του Κήτσιου Τσαβέλα από το βουνόν». Και στη σελίδα 248 αναφέρεται πάλι ο Γαζής στην ίδια μάχη και, λέει ότι ενίκησαν: «με φόνον πολύ του εχθρού» και διεσώθησαν. Φυσικά αναφέρει και πάλι τον Σπανό. Από ποιά οικογένεια καταγόταν ο ηρωϊκός αυτός αγωνιστής δυστυχώς δεν γνωρίζομε. Υποθέτομε όμως ότι πιθανόν να ήταν πρόγονος του Νικόλα Ευαγγελίου ή Σπανοβαγγέλη από τον Απόστολο μαχαλά ο οποίος, όπως θα ιδούμε, έλαβε μέρος στην επανάσταση του 1878 (Ρωσοτουρκικός πόλεμος) και ήταν ένα από τα καλύτερα παλληκάρια του εξαδελφού

του οπλαρχηγού Νικόλα Λιάκου ή Δάσκαλου.

Εκτός βέβαια από τους επτά αυτούς γνωστούς, και άλλα βουρμπιανίτικα παλληκάρια θα έλαβαν μέρος στον ιερό αγώνα του 1821, αλλά τα ονόματά των και η δράση των παραμένουν άγνωστα.

Ο δε θεολόγος καθηγητής κ. Γεώργιος Α. Οικονόμου μεταξύ άλλων Ηπειρωτών αγωνιστών του 1821 αναφέρει και τον Γεώργιο ή Τζιόρτζιο Παπαϊωάννου από τη Βούρμπιανη (Ηπ. εστ. 1957 σελ. 203). Αγνοούμε όμως από ποια πηγή πήρε τα στοιχεία του. Εμείς γνωρίζουμε καλά ότι ο Γεώργιος Παπαϊωάννου δεν κατέβηκε στον Νότιο Ελλάδα να πολεμήσει. Ήταν όμως μνημένος στη Φιλική Εταιρεία και γι' αυτό τον κρέμασαν οι Τούρκοι στην Κόνιτσα μαζί με τον αδελφό του Κωνσταντίνο κατόπιν διαβολής του Κώστα Γραμματικού. Δεν αποκλείουμε και την εκδοχή να στρατολογήσαν οι δύο απαγχονισθέντες αδελφοί διάφορα παλληκάρια και να τα έστελλαν να πολεμήσουν κάτω στην επαναστατημένη Ελλάδα αφού οι ίδιοι ανεβοκατέβαιναν στη Θεσσαλία όπου ξεχειμάζαν τα κοπάδια των ή και να έλαβαν μέρος στην επανάσταση του Ολύμπου την άνοιξη του 1822 και να το έμαθε ο Κώστα Γραμματικός και τους επρόδοσε. Αλλά με την ιστορική αυτή οικογένεια θα ασχοληθούμε κάπως πλατύτερα παρακάτω.

Κλείνομε λοιπόν εδώ το κεφάλαιό μας το σχετικό με τους Βουρμπιανίτες αγωνιστές του 1821, με την ελπίδα πως αν θα υπάρχουν άγνωστες γραπτές πηγές γύρω απ' αυτούς και τη δράση τους, θα αποκαλυφθούν μελλοντικά, και έτσι, είτε εμείς, είτε οι μεταγενέστεροι, θα τους γνωρίσωμε καλλίτερα.

ΠΡΩΤΟΜΑΣΤΟΡΟΙ ΚΑΙ ΛΑΙΚΟΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΙΤΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΟΣ

Εκτός από τον μαϊστορο - Ρίζο Ντούμαρη και τον Γιόση (Θεοδόση) που πεθάνανε κατά τα τέλη του 17ου αιώνας και τους άλλους που προαναφέραμε, τώρα έχουμε διάφορους άλλους.

Ο Σίμος ψύλλος μαζί με τους Κώσταν και Δήμον αγνώστου επωνύμου, και με τους Πυρσογιαννίτες Κ. Σούρλα και Ρίζο Γ. Παπαϊω-

άννου έχτισαν το μοναστήρι της Ζέρμας. Στα 1817 πάλι ο Σίμος Ψύλλος μαζί με τον Κυπαρίση από την ομώνυμη βουρμπιανίτικη οικογένεια έχτισαν τον Άγιο Αθανάσιο του Σανοβού. Στα 1823 - 24 ο Γεώργης Χαρίση Μάνου έχτισε την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων της Βούρμπιανης. Ο Αγιάννης της Βούρμπιανης υποθετομε πως ήταν έργο του Σίμου Ψύλλου.

Άλλος πρωτομάστορας της εποχής εκείνης ήταν ο Γιάντσιοις (Ιωάννης) Κότα Μπάρκης που έχτισε πολλά σαραγιά των μπέηδων της Αρβανιτιάς. Επίσης και ο Νάστος (Αναστάσης) γεννάρχης της Οικογένειας των Ναστάδων ήταν καλός πρωτομάστορας. Και ο αγωνιστής της επανάστασεως του 21 Χρήστος Ζούμης ήταν ένας καλός λαϊκός αρχιτέκτονας, καθώς και ο Δημήτρη Πάνος ο πατέρας του Θεμιστοκλή Πάνου.

Οι ανώτεροι όμως πρωτομαστόροι της Βούρμπιανης, σωστοί καλλιτέχνες, ήταν οι Γιοσαίοι τα παιδιά του Γιόση, και κυρίως ο πρωτοτοκός του ο Χρήστος, οι άλλοι δύο ο Μήτσης και ο Νικόλας ήταν κατώτεροι. Ο Χρήστος Γιόσης κατεσκεύασε πολλά και αξιόλογα έργα, διάφορα κτίρια του Αλή Πασιά, τον Μητροπολιτικό Ναό της Κονίτσης, το γεφύρι στα Μεσογέφυρα, και άλλα.

Είχε δε ο Χρήστο Γιόσης και δύο παιδιά εκλεκτούς λαϊκούς αρχιτέκτονες, τον Γιώργο και τον Δημήτρη. Ο Γιώργος ο οποίος επωνομαζόταν Κάλφας, έχτισε τον Άγιο Γεώργιο της Μονής Δουρούτης, την υπέροχη εκκλησία του Χλωμού της Βορείου Ηπείρου, τον Μητροπολιτικό Ναό των Ιωαννίνων μαζί με τον Νικόλα Λιόλη Πανταζή όπως και την εκκλησία του Αρχιμανδρειού, και πολλά άλλα. Ο δε αδερφός του Δημήτρη κατεσκεύασε τις Τουρκικές στρατώνες (Κισλά) των Ιωαννίνων: και έχτισαν πολλά σαραγιά και αρχοντικά στα Γιάννενα και σε όλη την Ήπειρο οι δύο αυτοί Γιοσαίοι, καθώς και οι απογονοί των για τους οποίους θα μιλήσωμε σε άλλο κεφάλαιο της ιστορίας του χωριού μας.

ΛΗΣΤΕΣ ΚΑΙ ΛΗΣΤΕΙΕΣ ΣΤΗ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ ΑΠΟ ΤΑ 1800 ΩΣ ΤΑ 1840

Όπως γράψαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο της ιστορίας του χωριού μας πολλές ληστρικές επιδρομές (κυρίως από Τουρκαλβανούς) έγιναν εναντίον της Βούρμπιανης κατά τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας· αλλά αγνοούμε τόσο τα ονόματα των ληστάρχων που τις έκαναν όσο και των ληστευθέντων. Ήδη όμως, από τις αρχές του περασμένου αιώνας έχουμε μερικά ονόματα και θετικές πληροφορίες από γραπτές και προφορικές πηγές.

Γύρω στα 1800, άγνωστοι ληστές είχαν απαγάγει κάποιον Δαμούση από την οικογένεια Τσουντζου, δηλαδή από το σπίτι αυτό που ανήκει σήμερα στην οικογένεια Βασιλείου Σκουφια. Τον οδήγησαν κάπου μακριά, πέρα από το Ντέντσικο προς την Δυτική Μακεδονία, και ζητούσαν μια ορισμένη ξαγορά (λόντρα). Στο γράμμα όμως που έγραψε ο αιχμάλωτος προς τους δικούς του, τους έγραφε κουδαρίτικα (στη γλώσσα των μαστόρων) πως σκόπευε να «καψαλίσει», δηλαδή να δραπετεύσει και έτσι έγινε. Τον είχαν κοντά σε μια στάνη, και κατόρθωσε ρίχνοντας το περισσότερο από το ψωμί που του έδιναν να φάει στα σκυλιά να πιάσει φιλίες μαζί τους. Αφού λοιπόν βεβαιώθηκε πως είχε γνωριστεί μαζί τους για καλά, αποφάσισε μια βραδιά και τόσκασε προσποιούμενος πως πήγαινε δήθεν για σωματική του ανάγκη. Δεν έτρεξε όμως μακριά αλλά κρυφτηκε κάπου εκεί κοντά. Οι ληστές μόλις αντιλήφθηκαν την εξαφανισή του άρπαξαν τα όπλα τους, και μαζί με τα σκυλιά έτρεξαν να τον βρουνε. Τα σκυλιά όμως που είχαν γίνει φίλοι του δεν τον επρόδωσαν. Κι έτσι οι ληστές ξεγελασμένοι απομακρύνθηκαν πολύ από το μέρος που ήταν κρυμμένος ο Δαμούσης, ενώ αυτός πήρε κατόπι αντίθετη κατεύθυνση απ' αυτούς και γλύτωσε. Οι ληστές αυτοί ήταν Βλάχοι και Αρβανίτες.

Την ίδια περίπου εποχή Αρβανίτες πλιατσικολόγοι λήστεψαν το σπίτι του Κύρκα (προπεθερού της Γότσιως με τη μεγάλη καρυδιά) κάτω στη μεγάλη πέτρα στη Βαρβάρα, αφού ξεγέλασαν προηγουμένως τον πιστό μαντρόσκυλο φύλακα του σπιτιού με μιά μεγάλη συ-

κωταριά και δεν γαύγισε καθόλου για να προειδοποιήσει τους νοικοκυραίους. Και την επομένη ή μεθεπομένη χρονιά οι ίδιοι ληστές πήγαν να πάρουν αιχμάλωτο το γέρο Κύρκα ο οποίος πήδησε από το μπαλκόνι και κρύφτηκε μέσα στα σελιά στα καλαμπόκια· αλλά οι ληστές για εκδίκηση του έκαψαν το σπίτι.

Στα 1817 με 18 άγνωστοι ληστές έσφαξαν απάνω στα Μπεζούλικα στη Μαυριμπίνα στο χωράφι του τον ιερέα Παπασωτήρη· και ήθελαν να σφάξουν και τον έφηβο - ηλικίας 16 - 17 ετών γιό του τον Δημήτρη τον μετέπειτα ιερέα, αλλ' αυτός σώθηκε και γλύτωσε δια της φυγής αφού τον κυνήγησαν ως του Πατήκα την γκορτσιά.

Αλλά η μεγαλύτερη ιστορική και τρομερότερη ληστεία που συνέβηκε στη Βούρμπιανη είναι η επίθεση των Τουρκαλβανών του Σιλιχτάρη Πόντα εναντίον του αρχοντικού σαραγιού του Κώστα Γραμματικού, για την οποία φυσικά ευθύνονται και οι αντίπλαλοι συγχωριανοί του Βουρμπιανίτες.

Η γιαγιά μου διηγόταν πως όλος ο μαχαλάς είχε τρομοκρατηθεί από τον πάταγο και το φοβερό ντουφεκίδι, και είχαν κατεβεί όλος ο κόσμος στα κατώγια τους για να μην τους χτυπήσουν τα μολύβια. Ο Γραμματικός μαζί με τον ένα από τους γιούς του (πιθανόν το Νικολάκη), με τον ανεψιό του Γιαννάκη Παπαρίζο που σκοτώθηκε, και με τους χουσεμκαίραιους του αντιστάθηκαν στην αρχή. Αλλά οι Τουρκαλβανοί λησταντάρτες ήταν πολυάριθμοι, και κατόρθωσαν να τους εξουδετερώσουν και να πατήσουν το αρχοντικό του.

Αλλ' ας αφήσωμε τον ίδιο, τον Κώστα Γραμματικό, να μας περιγράψει αυτόν τον τρίτο, όπως τον αποκαλεί χαλασμό του αναδημοσιεύοντας αποσπάσματα από το δευτέρι του που εδημοσίευσε ο διαπρεπής παιδαγωγός και απογονός του κ. Ευριπίδης Σούρλας στα Ηπειρωτικά Χρονικά του έτους 1938 σελίς 23.

Γος ΧΑΛΑΣΜΟΣ ΜΟΥ

«1826, Οκτωβρίου 9 ξημερώνοντας Σαββάτω περί τας 6 ώρας της νυκτός, κοιμώμενος εγώ και ο ανεψιός μου Ιωάννης Παπα - ρίζου και ο υιός μου Νικολάκης και η γυνή μου Δέσπω και ένας Χισμηκιάρης μου ονομαζόμενος Γεώργιος Κοτότζης, με επλάκωσαν 130 άνθρωποι σταλμένοι από τον Πονταλή Ηλιάζ Συληχτάρη και με εχάλασαν. Μπημπιασιάδες είχε στείλει τον Μάνω Μπέντζον Ζαμπονίκα, τον Νούρε Κότρασι, και τον Τασούλαν Σουλιώτην.

Ήταν και οι κάτωθι Ρωμαίοι.

Ο Μήτση Παπαγιάννης, ο Ζηκούλης Παπαζήκου, τα δύο παιδιά, του Τζόλα Παγούνη, τα παιδιά του Ζήση Κυπαρίση, ο Ζήκο Μαύρος, και τα παιδιά του Λάμπρου Τζομπάνου και ο Γεώργιος Τζήλας.

Κολαούτζηδες (καταδότες) δε ήτον, ο Νικόλα Τζήλας με τ' αδελφία του και τα παιδιά του, ο Ζήση Νίτζκας, ένα παιδί του Ζούνη Μάτζακα, και ο Ριζούλης Κύρκα.

Λοιπόν αυτή τη νυκτί εσκοτώσαν τον ειρημένον ανεψιόν μου Ιωάννην, την γυναίκα μου, επήραν σκλάβον τον υιόν μου και τον Χισμηκιάρην μου, έκαυσαν τα σπίτια μου, επήραν και όλον το βιός μου κινητόν και ακίνητον, εγώ μόνον εγλύτωσα με το πουκάμισον και γελέκι, οπού κοιμώμουν. Και κάνω δευτέρι το βιός οπού μου επήραν, όσον ημπορώ να ενθυμηθώ».

Υπάρχει και δεύτερο σημείωμα στη σελίδα 47. «1826 Οκτωβρίου 9. Με εμπάστισαν 130 Αρβανίτες εις τας 6 ώρας της νυκτός, με εχάλασαν, μου επήραν όλον το βιός μου, δύο κεμέρια με φλωρία λογαριασμένα τα Βενέτικα προς 30 γρόσια, ήτοι πουγγία 150. Είχαν και πούσουλαν μέσα δια την μονέδαν και τζεβαϊρικά διάφορα και ασημικά διάφορα εις οκάδες 33 και μουχαλιφάτι (κοσμήματα) πολλά πλούσιον, έβαλαν φωτιάν και έκαψαν τα μεγάλα σπίτια μου, εσκοτώσαν την γυναίκα μου, την έκαψαν μέσα, έσφαξαν και τον ανεψιόν μου, επήραν και τον Νικολάκη υιόν μου σκλάβον.

Μαζί με τους Αρβανίταις ήταν και οι κάτωθι Ρωμαίοι Βουρμπιανίτες, τα παιδιά του Ζήση Κυπαρίση, τα δύο παιδιά του Νικόλα Πα-

γούνη, ο Ζηκούλης του Γεώργου Παπαζήκου, τα δύο παιδιά του Λάμπρου Χαρίση Τζομπάνου, το παιδί του Ζήκου Μαύρου Γκινάκου, και ένα Μαντζακόπλον, και ο Νικόλα Τζίλας με τον αδελφό του και με τα παιδιά του».

Όπως δε εμφανίζεται από την λεπτομερή καταταγραφή των ζημιών που ακολουθεί μετά το πρώτο σημείωμα, αυτές ανέβηκαν στο κολοσσιαίο για την εποχή εκείνη ποσό των 272.000 γροσίων.

Αργότερα στα 1836, κατόρθωσαν με δικαστικούς αγώνες ο Κώστας Γραμματικός και ο υιός του Νικολάκης, να τους επιστραφούν από τους Τουρκαλβανούς αυτούς ληστές μόνον 24,858 γρόσια και λιγιστά οικιακά σκεύη και αντικείμενα.

Και μια ακόμη αιματηρή ληστεία στη Βούρμπιανη; Γύρω στα 1830 άγνωστοι κακούργοι επετέθησαν εναντίον του σπιτιού του Παπαχαρίση Τσουντζου (σημερινό Σκουφέϊκο) ο οποίος στην αρχή αντιστάθηκε με το τουφέκι στο χέρι. Οι ληστές όμως έσπασαν τη μεγάλη εξώθυρα και μπήκαν μέσα όπου λεηλάτησαν και διάρπαξαν τα πάντα. Βρήκαν και τον ταλαίπωρο Παπαχαρίση κρυμμένον μέσα στον κάδιο ή καρούτα και τον έσφαξαν σαν αρνί.

ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΙΤΕΣ ΣΕ ΜΑΚΡΥΝΑ ΤΑΞΕΙΔΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ ΤΡΟΥ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Και από τον 18ο ακόμη - όπως αναφέραμε αλλού - αιώνα οι Βουρμπιανίτες είχαν αρχίσει να ταξιδεύουν σε μακρινές χώρες.

Τώρα όμως οι ταξιδιώτες αυτοί είναι πίο πολλοί. Στη Ρουμανία βρίσκονται ταξιδεμένοι οι Νικόλαος Σούρης, Χρήστο Μανώλης, Χαρίσης Έξαρχος, Ρίζος Κώτα Δάσκαλος - Λιάκος, Χρήστος και Γεώργιος Παπαχαρίση Τζοτζόπλου· και άλλοι.

Ακόμα και στη Σμύρνη υπήρχαν Βουρμπιανίτες. Ο αείμνηστος Μάρκος Τράντας μου διηγόταν ότι, μετά την καταστροφή των Ψαρών, κατά τη διάρκεια της Επανάστασεως του 1821, είχε οδηγηθεί αιχμάλωτος στη Σμύρνη, σε παιδική ηλικία ο παππούς του Υπουργού Χατζηκυριάκου, και εκεί η μητέρα του θρηνούσε μη έχοντας χρήματα για να πληρώσει την εξαγορά του. Και τότε βρέθηκε ένας

πονόψυχος άνθρωπος που της προσέφερε πενήντα λίρες και τον εξαγόρασε από τους Τούρκους. Εκείνη τον ερώτησε ποιός είναι για να τον θυμάται και να τον ευγνωμονεί και αυτός της απάντησε ότι καταγόταν από τη Βούρμπιανη της Ηπείρου. Το ονομά του παρέμεινε δυστυχώς άγνωστο.

Αμέσως πάλι, μετά τη δημιουργία του νεοσύστατου Ελευθέρου Ελληνικού κράτους, οι Βουρμπιανίτες ταξιδεύτηκαν στην Αθήνα όπου και εργάστηκαν ως οικοδόμοι χτίζοντας πολλά από τα καλλιμάρμαρα μεγαρά της. Από αυτούς που πρωτοξίδεψαν εκεί ήταν ο Νικόλας Κ. Δάσκαλος ή Λιάκος, οι Ζουμαίοι, Παναίοι, Δημαραταίοι, Στραταίοι, Μπεζεντάδες, και άλλοι πολλοί και διάφοροι.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Στα 1806, σύμφωνα με μια σημείωση του Κύρκα Παπανίκου (αδελφού του Κ.Γραμματικού) έπεσε λοιμός (πανούκλα) στη Βούρμπιανη (Ηπ. Χρ. τόμ. ΙΣΤ' σελ. 203).

Στα 1816 σιούμπασης (Τούρκος φύλακας και επιστάτης) ήταν ο Γκιούτζε Λιουζάτης.

Στις 10 Αυγούστου 1823 ο Ζήση Νίτσκας διορίστηκε με τη μεσολάβηση του Κ. Γραμματικού κερατζήμπασης (αρχηγός караβανιού) εις το ασκέρι του Ομέρ Βρυώνη. Ασφαλώς και άλλοι Βουρμπιανίτες θα επιστρατεύτηκαν από τους Τούρκους κατά την διάρκεια της μεγάλης Επανάστασεως σαν κερατζήδες ή εργάτες και χτίστες για να σκάβουν και χτίζουν τα οχυρά των.

Στα 1824 έγινε ο δεύτερος μεγάλος καυγός μεταξύ Βούρμπιανης και Πυρσόγιαννης που τον γνωρίζομε από το ακόλουθο έγγραφο του αρχείου του κ. Σούρλα το οποίο αναδημοσιεύομε από τα Ηπειρωτικά Χρονικά του έτους 1929 σελίς 232. «Ο Βελλάς και Κονίτζης Ιωσήφ επιβεβαιοί Δια του παρόντος αποδεικτικού, ενυπογράφου και εμμαρτύρου γράμματος δήλον γίνεται ότι οι χριστιανοί της χώρας Πυρσόγιαννης, έχοντες διαφοράν και νιζάν (/φιλονεικία) δια τα σύνορα του τόπου τους, κρούσαν ονομαζομένην, με τους χριστιανούς της χώρας Βούρμπιανης, την σήμερα ομοθυμαδόν οι χριστιανοί των δύο χω-

ρίων και ημείς κατά τους θείους νόμους λεπτομερώς εξετάσαντες δια να εύρωμεν την αλήθειαν και το δίκαιον του κάθε χωρίου μάλιστα περί τούτου και δια ομοφορίου αφορήσαμεν όθεν μετά τον αφορισμόν εμαρτύρησεν ο παπά γεράσης, οικονόμος Πυρσογιαννίτης, καθώς και άλλην φοράν έγινεν, δηλαδή εις τον καιρόν του ποτέ Γεωργίου προεστώτος της Βούρμπιανης και του Λάμπρου προεστώτος της Πυρσογιάννης, ότι είναι το σύνορον ψηλά εις το καρδάρη και κάτω εις το μαύρο χώμα και κατεβαίνει εις τον λάκον και πέρνει την στράταν εις τον πάτον στες αλατωσταργές και απεκεί πηγαίνει εις την πορίκαν την διχαλοτήν, όπου έχει σταυρόν εις την ράχην, και ύστερον πέφτει εις τον τράφον εις την Τζητζιφιάν και ευγένει εις τον ρόμπολον τον κομένον και εις το πλάγι στην στράταν εις την πέτραν όπου είναι ο πλάτανος και από τον πλάτανο εις την πέτραν στο Τζουκάρη και απεκεί κάτω κατά το χαντάκι όπου πέφτει στο χωράφι στην άκρη στο τσέρον και έως εκεί είναι τα σύνορα των δύο χωρίων όπου το κάτω μέρος να εξουσιάζουν τον τόπον οι Βουρμπιανίτες εις αιώνα τον άπαντα και από το επάνω μέρος να εξουσιάζουν οι Πυρσογιαννίτες. Όθεν εις την περί τούτου δήλωσιν και εις μνήμην διηνεκή γεγόνασιν δύο παρόμοια γράμματα έχοντα το κύρος και την ισχύν εν παντί κριτηρίω δικαιοσύνης και εδόθη το μεν εις τους Βουρμπιανίτες το δε άλλο εις τους Πυρσογιαννίτες εις ένδειξιν 1824 αυγούστου κβ.

εγράφη εις τον τόπον

Ιωάννης Σούρλας υπόσκομαι

Οικονόμος Παπαζήσης βεβεόνο»

Άλλη σχετική πηγή με τον καυγά αυτόν δεν έχομε. Ο παπαζήσης Οικονόμος θα ήταν ασφαλώς ο Τζιοτζιόπλος.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΣ

Και τώρα ας ασχοληθούμε και με τον επιφανή συγχωριανό μας τον περίφημο Κώστα Παπανικολάου τον Γραμματικό.

Ο Κώστας Γραμματικός ήταν γιός του ιερέως Παπανικολάου ή Παπανίκου Ντούμαρη (πρώτος μετέτρεψε το Ντούμαρης σε Δημάρατος ο Γραμματεύς του Υψηλάντη Ρίζος Δημάρατος καθώς και ο αδερφός του Δημήτριος) που καταγόταν από τη Σιέστουρη, ένα χωριό που βρισκόταν στην σημερινή ομώνυμη τοποθεσία απάνω από τα ατμόλουτα Ισβόρου (Αμαράντου) και το κατέστρεψαν οι Τουρκαλβανοί κατά τα τέλη του 17ου αιώνας. Γεννήθηκε στη Βούρμπιανη γύρω στα 1760 και απεβίωσε την άνοιξη του 1838 αποκεφαλισθείς στα Μπιτώλια. Ήταν έξυπνος και επιτήδειος, και έμαθε αρκετά γράμματα από τους κληρικούς δασκάλους του στη Βούρμπιανη. Κατόπι ακολούθησε την πατροπαράδοτη τέχνη του Χτίστη, και χάρη στην εξυπνάδα στην καπατσωσύνη, και κυρίως στην τύχη, και στην πονηριά του ακόμη, καατόρθωσε να αναδειχθεί και να γίνει ο επιφανέστερος - αλλ' όχι δυστυχώς και ο ανώτερος σε ηθικά χαρίσματα - άνδρας της Βούρμπιανης και της Επαρχίας Κονίτσης.

Πιθανόν ο Κώστας με την εξυπνάδα του και τις γνώσεις του να εξελισσόταν σε έναν καλόν πρωτομάστορα (λαϊκόν αρχιτέκτονα) όπως ο θείος του ο μαϊστορο - Ρίζος αν η τύχη, με τη μορφή του Αλή Πασιά δεν του χαμογελούσε χάρη σ' ένα τυχαίο περιστατικό, που μας το περιγράφει ως εξής ο ιστορικός του περασμένου αιώνας Παν. Αραβαντινός στον πρώτο τόμο της χρονογραφίας του σελ. 401.

«Κατά τον Μάρτιον του 1838 ο εκ Κονίτζης Κώνστ. Βουρμπιανίτης γραμματεύων ήδη παρά τω Κυβερνήτη της Ρουμελίας και Στρατάρχη Κιοσσέ Αχμέτ Πασσά διεβλήθη υπό των ιδίων συνεγχωρίων του εις τον Μουσταφά Πασσάν, ως ραδιουργών κατά της σατραπικής του θέσεως, και τούτο εξήρκεσεν εις την εξοντωσίν του, καθότι ο Μουσταφά Πασσάς απέστειλε τω ρηθέντι Κιοσσέ Αχμέτ Πασσά πλαστόγραφα τινά γράμματα του ρηθέντος Βουρμπιανίτου, διών εξήγετο ότι αυτός συνενοείτο μετ' εχθρών της Βασιλείας, και ως εκ τούτου έπρεπεν ίνα γενή τερμπιές. Εις τον αιμοβόρον εκείνον Στρα-

τάρχην οὐκ ἦν ἀνάγκη πλείοντος πληροφορίας και ἐξελέγξεως, διό και την αὐτὴν στιγμὴν ἀποστείλας, δῆμιον ἀπέκοψε την κεφαλὴν του δειλαίου ἐκείνου χριστιανοῦ ἐν Μπιτωλίοις, και προς χαρὰν του θέσει ἀδελφοῦ του Μουσταφά Πασσά την ἀπέστειλε εἰς Ἰωάννινα. Ὁ ρηθεὶς Ἡπειρώτης υπήρξεν εἰς των ἐντιμοτέρων γραμματέων του Ἀλή Πασσά, ὅστις γνωρίσας την βαθύνοιαν και ἱκανότητά του τον ηγάπα ὅπως ηδύνατο τύραννος τοιαύτης καρδίας και φρονημάτων ἵνα ἀγαπά τους υπηρέτας του. Περί του ἀνδρός τούτου προστεθείωσαν ταῦτα. Νεανίσκος ὢν μετήρχετο την πατρικὴν τέχνην του κτίστου και δουλεύων ἐν τινι οἰκοδομῇ ἐγειρομένη προς χρήσιν, του Ἀλή, ὅτε οὗτος ἐπεσκέφθη το οἰκοδομούμενον, ἐλλείψει γραμματέως, εὐρέθη ἐκεῖνος; γνωρίζων ὅπως οὐδὲν ἵνα γράψει, και διετάχθη ὅπως ἐν ὀνόματι του Ἀλή γράψει εἰς τα περὶ το οἰκοδομήματος χριστιανικά χωρία ἐπὶ τῷ μετακομίσαι ἀνυπερθέτως ἐκεῖσε το υλικόν το προς την οἰκοδομὴν ἀναγκαιούν. Γράψας τότε ὁ ρηθεὶς Βουρμπιανίτης το ὑπαγορευθέν, εὐηρέστησε τα μέγιστα την καρδίαν του ὑπαγορευτοῦ, καθότι παρένειρεν ἐξ ἰδίων του ὄρους τινάς, οὐς περ ὁ Ἀλῆς οὐκ ἤκουσεν ἄλλοτε· ἦσαν δε οἱ ὄροι οὗτοι· «Μαύρα φίδια και οχιαῖς θάσας φαν, εἴαν αὐτὴν την προσταγὴν δεν μάθω, ὅτι την ἐμπιτίσατε ὡς αὐριον το βράδυ». Ἐκ τοιαύτης συμπτώσεως ἔλαβε μεθ' εαυτοῦ ὁ τύραννος τον ὑποκρυπτόμενον ἐκεῖνον παῖδα της μοχηθρίας, ὅστις κατεδείχθη ἐπαξιώτατος της τοιαύτης ἐκλογῆς ἐν ὅλῃ της Ἀληπασσαλικῇ ἐποχῇ· γνωρίζων δε κατὰ βάθος παν ὅ,τι ἀνεφέρετο εἰς τας ἰδιοκτησίας και εἰς τα πηγὰς των πλούτων του ἐξοντωθέντος κυρίου του, προσεκλήθη εἰς την Κωνσταντινούπολιν και ἔδωκε πιστάς και ἐξηκριβωμένας περὶ τούτων πληροφορίας. Ἐν ἄλλοις δε πολλοῖς ἀμαρτήσας ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἀπέλαβε την ἀμοιβὴν ἐν τῷ γήρατι ἀνευ αἰτίας προσφάτου».

Μια και του χαμογέλασε η τύχη του, χάρις βέβαια στην ἐξυπνάδα, την πονηριά, και τις γραμματικές του γνώσεις, ὁ Κώστας προσελήφθη ὅπως εἶδαμε στην υπηρεσία του Ἀλή Πασσά, και σιγά - σιγά, ἐκμεταλλευόμενος κάθε περίσταση, ἀρχισε να πλουτίζει και να ἀναδείχνηται σε πραγματικὸ ἀφέντη και κοτζάμπαση. Παράλληλα δε, συναναστρεφόμενος και με ἄλλους γραμματικούς και διάφορους

επιφανείς άντρες που εσύχναζαν στην αυλή του Αλή Πασιά, απέκτησε τρόπους και επλούτισε και τις γνώσεις του. Το ότι είχε αποκτήσει αρκετή μόρφωση μαρτυρούν τα περισωθέντα και δημοσιευθέντα από την απογονό του διαπρεπή παιδαγωγόν Ευριπίδην Σούρλαν στα Ηπειρωτικά Χρονικά 1929, 1937, 1938, 1941, και αλλαχού εγγραφά του· τα οποία όμως περιστρέφονται δυστυχώς αποκλειστικά και μόνον γύρω από τα οικονομικά του ζητήματα. Παρ' ότι κανένα άλλο έγγραφο σχετικό με την παλαιότερη ιστορία της Βούρμπιανης δεν μας αφήκε, ή δεν περισώθηκε, εν τούτοις και αυτά είναι αρκετά για να διαφωτίσουν, και διαφώτισαν δημοσιευθέντα, αρκετές πτυχές από την ιστορία του χωριού μας.

Με οδηγό λοιπόν τα περισωθέντα έγγραφα του Κώστα Γραμματικού, λαβαίνοντας υπ' όψιν και άλλες σύγχρονες πηγές, καθώς και τις ιστορικές παραδόσεις των παλαιών γερόντων της Βούρμπιανης, όπως του Αλέξη Παπανικόλα Αναστάση Ντούρβαρη, ιερέως Παπαβασίλη κά., και ιδίως της γιαγιάς μας Στεφανήγαινας Λιόλη η οποία μας αφηγούνταν τα γεγονότα· όπως τα είχε ακούσει από ανθρώπους που τα έζησαν οι ίδιοι· θα προσπαθήσουμε να εξιστορήσουμε κατά το δυνατόν αμερόληπτα τα διάφορα συμβάντα που έλαβαν χώραν στη Βούρμπιανη κατά την εποχή εκείνη.

Γενόμενος, όπως προαναφέραμε, Γραμματικός του Αλή Πασιά ο Κώστας Παπανικόλας ή Ντούμαρης, άρχισε να εξελίσσεται και να πλουτίζει. Εκτός από την εργασία του ως γραμματικού του Αλή, αναλάβαινε συνήθως και την κατασκευή διαφόρων έργων, όπως γεφυριών, κάστρων, σαραγιών, κλπ. του αφέντη του· και δίνοντάς τα υπερβολαβικώς σε άλλους Βουρμπιανίτες ή και ξένους κέρδιζε αρκετά. Ανελάμβανε επίσης κατ' αποκοπήν και την είσπραξη των φόρων σε ολόκληρες επαρχίες, και καταπιέζοντας δυστυχώς, τους ομογενείς του εισέπρατε πολύ περισσότερα από τα κανονικά.

Βιογραφόντας τον Κώστα Γραμματικό ο κ. Σούρλας στα Ηπ. Χρονικά (τόμος ΙΓ' σελ. 1-80) τον παρουσιάζει ως τέλειον ανεπίληπτον άνθρωπο και πατριώτη. Εμείς όμως, μολονότι υπήρξε συμπαριώτης και γειτονάς μας, (ούτε 70 μέτρα δεν απείχε το σαραγί του από το προγονικό μας σπίτι) έχομε καθήκον να υπηρετήσουμε την ι-

στορική αλήθεια και μόνον. Και εκτελώντας αυτό το καθήκον μας θα παρουσιάσωμε και τα μελανά σημεία του βίου του χαρακτήρα και της εν γένει συμπεριφοράς του Κώστα Γραμματικού προς τους συνανθρώπους, συγχωριανούς, και συμπατριώτες του.

Γράφει ο κ. Σούρλας (Η.Χ. 1938 σελ. 3) ότι ο Κ. Γραμματικός «αδίκως και εμπαθώς εχαρακτηρίσθη υπό των συγχρόνων του και υπό του Π. Αραβαντινού». Παράξενο μας φαίνεται όμως να είχε ο Αραβαντινός προσωπικές διαφορές με τον Γραμματικό για να φτάσει στο σημείο ύστερα από ολόκληρη δεκαπενταετία μετά τον θάνατό του να γράψει αυτά που διαβάσαμε προηγουμένως. Ο γραμματέας του Ισμαήλ Πασόμπεη Γεώργ. Οικονόμου που απεκάλεσε τον Κ. Γραμματικό Χριστιανομάχο ραδιούργο και απατεώνα, πιθανόν να είχε προσωπικές αφορμές· αλλά όσον αφορά τον Αραβαντινό όμως αμφιβάλλομε.

Ο Κώστας Γραμματικός εφρόντισε για να μην γίνει τσιφλίκι η Βούρμπιανη και άλλα χωριά της Επαρχίας μας, και του το αναγνωρίζομε. Δεν υπήρξε όμως ο τύπος του τελείου πατριώτου. Βρισκόταν σε συνεχείς προστριβές και καυγάδες με τους συμπατριώτες του Βουρμπιανίτες και ιδίως με την οικογένεια των Τζιοτζιαίων ή Κωτσακάδων, με τον Ριζούλη Κύρκα, Ζήση Κυπαρίση, και άλλους. Ήταν μνησίκακος εκδικητικός και φιλοχρήματος. Οσάκις ανελάμβανε προεστός του χωριού καταπίεζε τον κόσμο για να εισπράξει τους φόρους. Έκλεινε τα ζωντανά των φτωχών στο κατώγι του, και τους εξεβίαζε να του φέρουν τα οφειλόμενα γρόσια για να τους τα επιστρέψει, και πολλές φορές τα άφηνε μέσα και ψοφούσαν νηστικά όταν ο φτωχός αφεντικός των δεν εξοικονομούσε τα χρήματα. Άρπαζε πάλι τα χωράφια των συγχωριανών του, όπως στο μεγαλάκκο στη φυτιά και αλλού, και τάκανε δικά του. Τα μεγάλα χωράφια στη φυτιά που αγόρασαν οι Παπαδημητράιοι τάχε αρπαγμένα από τις οικογένειες των Στραταίων, του Γιάννη Κωσταντή (Γότσιως), και των Γκινακάδων που ανήκαν στο αντιπαλό του κόμμα των Τζιοτζιαίων. Οι Στραταίοι μάλιστα είχαν φτιάσει και το εικόνισμα που σωζόταν ως τις μέρες μας ψηλά στην πέτρα δίπλα από την καλύβα και το πούσι (πηγάδι) των Παπαδημητράιων, λέγοντας ότι στο βακούφι αφιερώ-

νουν τα χωράφια που τους είχε αρπάξει ο Γραμματικός.

Ψηλότερα στο Πηγαδούλι, έλεγε η γιαγιά μου, είχαν φτιασει και λιθοσωρεία του Κ. Γραμματικού οι Βουρμπιανίτες όπου περνώντας έριχναν λίθους αναθέματος.

Όλα αυτά που αναφέρομε είναι αληθινά, και οφείλονται κατά τη γνώμη μας, αφ' ενός μεν στον χαρακτήρα του ανδρός, αλλά και στα εξημένα πάθη και μίση της εποχής.

Παραπονείται πάλι ο κ. Σούρλας βιογραφώντας τον Κ. Γραμματικό (Η.Χ. 1938 σελ. 11) και λέει. «Και όμως! Αυτός ο υπέροχος συνειδητός Έλληνας, ο μεμυημένος εις την Φιλικήν Εταιρείαν και διατηρών αλληλογραφίαν με τον Αλ. Μαυροκορδάτον και με άλλους άνδρας της επαναστάσεως, απεκλήθη αλιτηρίως πνεύμα μοχθηρίας, χριστιανομάχος». Πούθε αρύεται την πληροφορία ότι ήταν μεμυημένος στη Φιλική Εταιρεία αγνοούμε. Μήπως από το ότι διεξήγαγε εκ μέρους του πολιορκημένου Αλή Πασιά διαπραγματεύσεις με τους Σουλιώτες και τους έπεισε να βοηθήσουν τον αφέντη του καταλήγει σ' αυτό το συμπέρασμα; Ο Περαιβός πάντως δεν αναφέρει τον Κώστα σαν φιλικό. Και αν αλληλογραφούσε με άντρες της Επανάστασεως αγνοούμε. Θα έπρεπε ο κ. Σούρλας να αναφέρει και να δημοσιεύσει ακόμη τέτοιες επιστολές του αν υπάρχουν. Έπειτα πως μπορούμε να τον παραδεχτούμε σαν φιλικό, αφού με την κατηγορία του ότι ανήκαν στη Φιλική Εταιρεία κατόρθωσε να καταδικάσει στον δι' αγχόνης θάνατον τους δύο επιφανείς Βουρμπιανίτες αντιπάλους και εχθρούς του τους αδελφούς Γεώργιον και Κωνσταντίνον Παπαϊωάννου που τους εκρέμασε ο Μουσελίμης (υποδιοικητής) της Κόνιτσας «στην Κόντσα στο βαρόσι», όπως θα ιδούμε παρακάτω;

Ο καθηγητής κ. Άγγελος Παπακώστας στον Νέο Κουβαρά του (τόμ. Β' σελ. 39) χαρακτηρίζει τον Κ. Γραμματικό σαν φιλικό και γράφει ότι ο πολιορκημένος Αλή Πασιάς (εδέχθη όλα τα προβληθέντα υπό του Νότη Μπότσαρη και κατόπιν της γενομένης ενεργείας υπό των συμβούλων του και φιλικών Νούτσου και Γραμματικού». Και στην σελίδα 100 πάλι σχολιάζει. «Εκ τούτου φαίνεται ότι εις την μεταστροφήν των Σουλιωτών και εις την μετά του Αλή, αλλ' όχι υπέρ αυτού, συνεργασίαν των Ελλήνων (Σουλιωτών) πρωτοστατούν εκ

των Συμβούλων του Αλή ο Νούτσος Αλέξιος και Κώστας Γραμματικός».

Ωραία. Αλλά πως μπορούν να συμβιβαστούν αυτά με το παρακάτω απόσπασμα χειρογράφου του μεγάλου διδασκάλου του Γένους Αθανασίου Ψαλίδα που δημοσιεύεται στον ίδιο τόμο του Κουβαρά (σελ. 77) από τον κ. Παπακώστα. Αρχές Απριλίου 1827. «Ο Αλέξης Νούτζου και Κώστας Γραμματικός Βουρμπιανίτης δεν επροκύνησαν (τους σουλτανικούς) αλλά έγραψαν του Ισμαήλ Πασά στους Βαριάδες ότι προσκυνούν, αν τους δοθεί χάτι. χουμαϊ (αυτοκρατορικό διάταγμα) ο ένας να ορίζει επί ζωής του το Ζαγόρι και ο άλλος την Κόνιτσαν».

Νομίζουμε πως αν ανήκαν στη φιλική εταιρεία, τόσο ο Νούτσος όσο και ο Γραμματικός, δεν θα ζητούσαν τέτοιους συμβιβασμούς και τέτοια ανταλλάγματα· εκτός αν - πράγμα απίθανο - ήθελαν να εξαπατήσουν τον Ισμαήλ Πασά και να κερδίσουν καιρό για να επεκτείνουν την Επανάσταση.

Από την παράδοση πάλι έχουμε ακουστά ότι αφού ο Κώστας γύρισε από την Πόλη όπου τον είχαν οδηγήσει οι Τούρκοι για να δώσει πληροφορίες σχετικές με την περιουσία και τους θησαυρούς του εξοντωθέντος Αλή Πασά, του έγραψε ο γνωστός και φίλος του πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης να κατέβει στην επαναστατημένη Ελλάδα, και αρνήθηκε. Και πάλι μετά το 1826 τον ξαναζήτησε, και ο ανεψιός του Ιωάννης Στεργίου Παπανίκου τον παρώτρυνε να φύγει, αλλά ο Κώστας του απάντησε. «Γέρασα πλέον εγώ ανεψιέ. Έπειτα οι Τούρκοι με χάλασαν τρεις φορές ως τα τώρα· αν μάθουν πως έφυγα για το Μωριά, δε θα μ' αφήσουν τίποτε ούτε βίος ούτε κόσμο». Και έτσι έμεινε και ξαναϋπηρέτησε πάλι τους Τούρκους. Είχε φαίνεται μέσα του ριζωμένη τη νοοτροπία του παλιού κοτζάμπαση όπως και οι περισσότεροι συναδελφοί του γραμματικοί των Τούρκων και άλλοι άντρες της εποχής του που καταγόταν από «τζάκια».

Σε μια επιστολή του της 26ης Μαΐου 1835 από τα Βιτώλια (Μοναστήρι) μεμφόμενος τη διαγωγή του Επισκόπου Βελλάς και Κονίτσης γράφει ό,τι «είμαι φιλόπατρις και αγαπώ την πατρίδα προ των φίλων». Και αναφέρει εν συνεχεία ότι ο ίδιος ενήργησε επί των ημε-

ρών του Ομέρ Πασιά (Βρυώνη) και ετέθη η Μονή υπό την εξουσία του Επισκόπου Κονίτσης. Εκφράζει δε την επιθυμία του και συμβουλεύει το γιό του Νικολάκη και τον ανεψιό του Ιωάννη Σούρλα να ενεργήσουν ώστε τα εισοδήματα της Μονής Βελλάς να εξοδεύονται «προς όφελος της πατρίδος και όχι του Δεσπότη Ιωσήφ». Είχε φαίνεται και εξάρσεις φιλοπατρίας κατά καιρούς, αλλά κατά βάθος όμως λάτρευε την καλοπέραση και το χρήμα.

«Ο ίδιος ο Κώστας εχρησιμοποίησε μεγάλα ποσά δια να κτίζει εκκλησίες εις την στενωτή του πατρίδα Βούρμπιανην», γράφει ο κ. Σούρλας (Η.Χ. 1938 σελ.7). Και συγκεκριμένα λέγει ότι έχτισε στα 1823-24 τους Αγίους Αποστόλους (μεταφέροντας την εκκλησία από την τοποθεσία του Παλιού Σχολείου). Ο ίδιος όμως ο Κώστας (σελ. 41 αυτόθι) δεν αναφέρει ότι εξόδεψε από δικά του χρήματα. Αντιθέτως, σημειώνει στο δευτέρι του ότι ξόδεψε 5.650 γρόσια αλλά ΕΛΑΒΕ απ' αυτά τις 4.000 τα οποία του επλήρωσε η Κοινότητα με το δευτέρι Αυγούστου 1826, και έχει να λάβει ακόμη 1,650 γρόσια, τα οποία δεν αποκλείεται να τα έλαβε κι αυτά αργότερα με χρόνια από την Κοινότητα ο ίδιος ή ο γιός του ο Νικολάκης.

Απ' εναντίνας, για την εκκλησία του Αγίου Ιωάννου μας πληροφορεί η κτητορική της επιγραφή ότι το έτος 1805, «Ανεκαινίσθη δια συνδρομής και ΔΑΠΑΝΗΣ του τιμιωτάτου κυρίου Γεωργίου Παπαϊωάννου». Άλλοι λοιπόν ξόδευσαν και από δικά τους γρόσια για να χτίσουν εκκλησίες στη Βούρμπιανη και όχι ο Κώστας.

Εξόδευε, γράφει ο κ. Σούρλας (σελ. 12 αυτόθι) πάντοτε μεγάλα ποσά δια τας ανάγκας της στενωτέρας του πατρίδος, συνεχώρει και ευηργέτει ακόμη και τους εχθρούς του». Εν τούτοις όμως ο ίδιος ο αδελφός του Κ. Γραμματικού ο Κύρκας Παπανίκου (Η.Χ. τόμ. ΙΣΤ' σελ. 198 - 99) διαψεύδει τα παραπάνω στο δημοσιευόμενο από τον ίδιο τον κ. Σούρλα δευτέρι του. «Σημειώνω τα όσα μου χρωστάει ο κύρ - Κώστας αδελφός μου. Ήγουν τριάκοντα τρεις χιλιάδας ενεακόσια ενενήκοντα δύο γρόσια (33, 992). Και μου τα χρεοστάει με φόβον του θεού και της ψυχής μου». Και πίο κάτω αναφέρει ο γέρο - Κύρκας, η «απονήρευτος και αγαθή φύσις» όπως τον χαρακτηρίζει ο ίδιος ο κ. Σούρλας, ότι είχε γραφήν (ομολογίαν χρέους) του Κώστα

και του την έκλεψαν (ασφαλώς άνθρωποι του Κώστα) από το σεντούκι.

Στις 29 Οκτωβρίου 1813 όταν εχώρισαν οι τρεις αδελφοί Παπανίκου, Κώστας, Παπαρίζος, και Κύρκας, (οι άλλοι τρεις Στέργιος, Γιάννης, και Αντώνης είχαν χωρίσει νωρίτερα) σύμφωνα με το χωριστικό έγγραφο ο Κώστας έπρεπε να βοηθήσει τον Κύρκα στο χτίσιμο του σπιτιού του. «Ανίσως αυτά τα χίλια γρόσια όπου δώσει ο Παπαρίζος δεν φθάνουν δια να τελειώσουν τα οσπίτια, τα περισσότερα έχει να τα φθάσει (πληρώσει) ο γραμματικός και να κρατήσει το σπίτι του Χρήστου Ζούμη». Το έγγραφο είναι συνταγμένο και υπογραμμένο από τον ίδιο τον Κ.Γραμματικό· αλλ' όμως ο Κύρκας παραπονείται ότι δεν ετήρησε τη συμφωνία. «Ο Κώστας έδωσε τα περόνια και το γένημα τα δε άλλα όλα μοναχός μου, δεν θέλησαν (και ο Παπαρίζος) να μου βοηθήσουν. Εννοείται όμως ότι το σπίτι του Ζούμη που είχαν αγοράσει οι τρεις μαζί στη δημοπρασία το κράτησε ο Κώστας που αργότερα έχτισε το караγιαπί του (αρχοντικό) όπως το ονομάζει ο Κύρκας. Αναφέρει επίσης ο αγαθός γέρος - Κύρκας ότι ο Κώστας υπεστήριζε τον κομματάρχη του Παπαζήση Τζοτζόπλο να μη του πληρώνει (του Κύρκα) τα γρόσια που του χρεωστούσε, και να του αρπάζει συνάμα και τα κτήματά του στις Μπιζιονιές. Άρα λοιπόν εξ ιδίων τα βέλη. Αποκδεικνύεται ότι ο Κώστας ο Γραμματικός ούτε ανοιχτοχέρης ούτε ευργέτης υπήρξε. Αφού αδικούσε τον ίδιο τον αδερφό του και του έτρωγε τα χρηματά του, πως θα ευεργετούσε τον ξένο κόσμο; Και ο Γ. Κρέμος πάλι στα ιστορικά Επανορθωματά του (περιόδ. ΠΑΡΝΑΣΟΣ, έτος 1883 σελ. 950) βιογραφόντας τον Αλή Πασά γράφει: Είχε και έτερον γραμματέα Βον ο Αλή Πασάς Κώνσταν ονομαζόμενον εκ Κονίτζης, όστις εσχάτως έλαβε μυστικήν ανταπόκρισιν και ούτος μετά του Πασόμπεη κατά Αλή Πασά, ευφυής και ούτος και έμπειρος, όμως απατεών, ραδιούργος, χριστιανομάχος ασελγής, Χρυσομανής, μυστικώτατος, κλέπτης επιτηδειότατος, ακατάστατος φίλος, δηλ. άπιστος και εις άκρον επίβουλος. Πολύ βαριοί χαρακτηρισμοί..!. Πούθε αρύεται τις πληροφορίες του αυτές ο Γ. Κρέμος; Ο κ. Σούρλας μας λέει ότι τις παίρνει από τον Γ. Οικονόμου γραμματέα του Ισμαήλ Πασόμπεη και αποδίδει τους χαρα-

κτηριστιμούς αυτούς σε εμπάθεια. Ο Γ. Οικονόμου κατά τη γνώμη μας λέει τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη. Περιγράφει τον κακό χαρακτήρα του αλλά αναφέρει παράλληλα και το ότι ήρθε σε μυστική επαφή - ανταπόκριση με τον Ισμαήλ Πασόμπεη και δεν αποκρύπτει τις ικανότητές του.

Εκτός από την παραπάνω πηγή ο Γ. Κρέμος πιθανόν να στηρίζεται και σε προφορικές παραδόσεις που ήταν πολύ νωπές στην εποχή του...

Γράφει επίσης ο βιογραφών τον Γραμματικό κ. Σούρλας ότι αυτός edάνειζε όλα τα χωριά της Επαρχίας και της Ηπείρου, των Γρεβενών κλπ., και ότι ήταν μία, «Ανεπίσημος Αγροτική Τράπεζα» των χρόνων εκείνων, που edάνειζε με ελάχιστον τόκον. Ο τόκος όμως αυτός 10% - 15% δεν ήταν ελάχιστος για την εποχή εκείνη· ούτε και ο Κώστας δάνειζε για να εξυπηρετήσει, αλλά για να αυξήσει τα άφθονα πλούτη του. Και ήταν πραγματικά πάμπλουτος αφού σε τρεις χαλασμούς που υπέστη του επροξένησαν συνολικά ζημίες που υπερέβαιναν τις 350 χιλιάδες γρόσια· ποσό κολοσιαίο για την εποχή εκείνη. Και όλη βεβαίως αυτή η περιουσία, και άλλη κινητή και ακίνητη που του απέμεινε, δεν θα είχε σχηματισθεί φαντάζομαι με μόνον το μισθό που του έδινε ο φοβερός σατράπτης ο αφέντης του Αλή πασιάς....

«Την φιλίαν των ισχυρών, γράφει ο Σούρλας (Η. Χ. 19386. 17) ε-χρησιμοποιεί για πατριωτικούς και εθνικούς σκοπούς». Δυστυχώς όμως δεν μπόρεσε να αρθεί υπεράνω των προσωπικών παθών και ποταπών αντεκδικήσεων· την χρησιμοποίησε για να κρεμάση τους αντιπάλους του και μυημένους στην Φιλική Εταιρεία Τζιοτζαίους.

«Ευτυχώς, συνεχίζει ο κ. Σούρλας, η εκατονταετηρίς από του θανάτου του τον ευρίσκει εξαγνισμένον μπροστά στο κριτήριο της Ιστορικής αλήθειας». Είδαμε στα προηγούμενα και θα ιδούμε και στη συνέχεια ότι δεν είναι και τόσο «εξαγνισμένος». Αλλά εφ' όσον γράφομε ιστορία πρέπει να αναφέρωμε και τα υπέρ του Γραμματικού όπως αναφέραμε και θα ξανααναφέρωμε και τα κατά.

Τού αναγνωρίσαμε το ότι εφρόντισε να μην γίνει τσιφλίκι η Βούρμπιανη, καθώς και άλλα κεφαλοχώρια της Επαρχίας μας, και

του αναγνωρίζουμε επίσης το ότι εφρόντιζε να περιορίζει και αποτρέπει τις επιδρομές και αυθαιρεσίες των Τουρκαλβανών γειτόνων μας ενάντια στα χωριά μας. Γι αυτή την αιτία ακριβώς είχε γίνει και εχθρός του Σιλιχτάρ Πόντα.

Όταν ο Αλής Πασιάς πάντρεψε τους γιούς του Μουχτάρ και Βελήν πολλοί Βουρμπιανίτες πήγαν με πεσκέσια (δώρα) στους γάμους των, και πολλές Βουρμπιανίτισσες νυφάδες χόρεψαν μέσα στα σαράγια του τρομερού τυράνου, με την επίβλεψη και προστασία του Κώστα Γραμματικού.

Το ότι υπήρξε ένα κεφάλαιο για τη Βούρμπιανη, και ήταν αρκετά μορφωμένος (αφού είχε βιβλιοθήκη με 353 τόμους), και με υψηλές γνωριμίες, κανείς δεν το αμφισβητεί. Αν ήταν όμως λιγότερο μνησίκακος και εκδικητικός, θα άφηνε πολύ καλλίτερη μνήμη στους μεταγενέστερους.

Και οι αντίπαλοί του Τζιοτζιαίοι και οι οπαδοί των δεν ήταν νερό για λειτουργία όπως θα ιδούμε αμέσως παρακάτω αναφέροντας τους χαλασμούς και κατατρεγμούς του Κώστα, αλλά πάντως άφησαν μνήμη πίο αγαθή, και οι δύο αδελφοί Γεώργιος και Κώστας ή Κώτας που υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο εξ αιτίας του ηρωοποιήθηκαν.

Και τώρα ας παραθέσουμε μερικά από τα πίο αξιόλογα για την ιστορία της Βούρμπιανης ιδιόγραφα κείμενα του Κώστα Γραμματικού. (Ηπ. Χρον. Τομ. ΙΓ' 1938) «Εις τους 1815 μας επρόδωσαν εις τον Αλή Πασάν, ο Ζήσης Κυπαρίσης και ο Ριζούλης Κύρκα Ρίζου και μας έβγαλαν από το προεστηλήκι και εμπήκαν αυτοί Προεστοί».

«1815 Αύγουστος, ο ίδιος Ριζούλη Κύρκας έβαλε μεσίτην τον Παπαζήσην Τζοτζόπλου, τον Παπαχαρίσην Τζούντζου, και τον Χαρίσην Ντούρβαρην λέγοντας, να μου δώσει άσπρα ο Γραμματικός και να αγαπηθώμεν, και να γυρίσω την προδοσίαν από τον Αλή Πασάν να μη τους πειράξει και εγώ είπα ας το κάμω δια να απεράσω αυτήν την κακήν ώραν και του έδωσα εις τρείς φορές γ. 2500. Αυτός και τα άσπρα τα επήρε και ταις κακίτεραις προδοσίαις ύστερα ταις εκαμε και έβαλε εις τον άλυσον τον αδελφόν μου Παπαρίζον». Ο όχι και τόσο αγαθός αυτός λευίτης, φαίνεται πως φυλακίστηκε δυό φορές στα 1815 - 16 και στα 1820.... Τα κείμενα είναι κάπως ασαφή.

«1816 Ιανουάριος, οι ίδιοι Ζήση Κυπαρίσης και Ριζούλης μας επρόδωσαν εις τον Αλή πασάν και έβαλαν εις τον άλυσον τον αδελφόν μου Παπαρίζον» μήνας 4 και μας επήραν γρόσια 15.000». «1816 Ιούλιος. Έγιναν προεστοί ο Ζήσης Κυπαρίσης και ο Ριζούλης Κύρκας, έπιασαν τα παιδιά μου, τα εφυλάκωσαν και τα ετζερεμέτισαν με γρόσια 2.500».

«1816 Αύγουστος, ο Ριζούλης Κύρκα εχάλασε το εργαστήριον μου εμπρός του Ρίζου Ραύτη και έφκιασεν ειδικόν του, το νοίκι μου (το χρεωστούσε) έως εις τους 1822 όπου μου το έδωσε χρόνους 6 προς 50 γρ. = 300».

Αναφέρει στα παραπάνω, ασυνάρτητα όμως σημειωμάτα του, ο Γραμματικός ότι τον καρτεδιώξαν και τον έβλαψαν οι αντιπαλοί του, αλλά αγνοούμε όμως δυστυχώς για ποιό λόγο είχε πέσει στην προσωρινή δυσμένεια του προστάτη και αφέντη του Αλή Πασιά. Πιθανόν η αιτία να ήταν τίποτε διαχειριστικές ανωμαλίες...

Και τώρα αναδημοσιεύουμε από τα Ηπειρωτικά χρονικά (τόμ. ΙΓ' σελ. 21 - 22) τα κείμενα των χαλασμών του Κώστα χωρίς να παραλείψωμε, για ευκολία του αναγνώστου, και τον τρίτο τον οποίο καταχωρίσαμε και σε άλλο κεφάλαιο της ιστορίας της Βούρμπιανης.

« Αος Χαλασμός μου

Εδώ σημειώ τον χαλασμόν, οπού μου έκαμεν ο Ισμαήλ Πασάς, Ιωαννίτης εις μνήμην και ρέγουλαν των υιών μου.

1820 Νοεμβρίου 20. Το Οθωμανικόν Δεβλέτι ωργίσθη τον Βεζύρη Αλή Πασάν Τεπελενιώτην εις του οποίου την δούλευσιν ήμουν εγώ Γραμματικός, λοιπόν το Δεβλέτι έπεμψε τον ειρημένον Ισμαήλ Πασάν και άλλους πολλούς Βεζυράδες και επολιόρκησαν τον Αλή Πασά ημείς ευγήκαμεν υπήκοοι εις το Βασιλικόν στρατόπεδον, ο ειρημένος Ισμαήλ Πασάς εβουλήθη να χαλάση εμέ και τον κύριον Αλέξιον Νούτσον, καθώς και προλαβόντως εσκότωσαν και τον Μάνθον Γραμματικόν, επήραμεν είδησιν και εφύγαμεν, αυτός έπεμψε και έπιασε ον αδελφόν μου Παπαρίζον και τον έβαλε εις τον άλυσον, την δε γυναίκα μου και κορίτζια μου έπεμψε να φυλάττωνται χάσι (φυλακή) εις Γρεβενά, το δε βιός μου όλον ευρισκόμενον εις Βούρμπιανην και Κόνιτζαν το επήρε κινητόν και ακίνητον. Τι να πρωτογράψω δεν ιξεύρω, ταχμινά (περίπου) ανεβαίνει εις Γρόσια 100.000. Επή-

ρε τζερεμέ από τον ειρημένον φυλακισμένον αδελφόν μου Παπαρίζον γρόσια 16.500.

Συνεργοί εις τον άνωθεν χαλασμόν μου ήτον: Ο Τζότζος Παπαγιάννης και αδελφοί του, Ο Χουσεϊν μπέης και ο Ελμάζμπεης και ο Χότζας Μεμπρήμπεης Κονιτζιώτης ο Κατής της Κονίτσης και ο Νότης Σκουμπουρδής Κονιτζιώτης.

Βος Χαλασμός μου (εις Ιωάννινα)

1824 Οκτωβρίου 16.

Με έπιασεν ο Ομέρ Πασιά Βρυώνης μετά της γυναικός μου και μας εφυλάκησε με απόφασιν να μέ φονεύση. Επήρεν όλο το βιός μου κινητόν και όλον το ασιμικό μου ταχμινά έως γρόσια 25.000. Επήρε και το σεπετάκι μου όπου είχαν τα άσπρα, βενέτικα, μαντζάρικα, και φουντούκια, και ρουμπιέδες (είδη διαφόρων χρυσών νομισμάτων) 3000 λογαριαζόμενα προς γρόσια 19 το Βενέτικον και αναλόγως η άλλη μονάδα έστωσαν Γρόσια 52.000 (και) η όπισθεν σουμμά γρ. 72.500. Μου έκαμε χαβαλέν (παρέπεμψε) εις τον Δρόσον και Νίκον Θεον ηλιτζαμτζήδες Σκαλωμάτων (ενοικιαστάς φόρου λιμένων) και ελαβα 5.000. Μου έλεγεν (Ο Ομέρ Βρυώνης), έρχεσαι μαζί μου εις Θεσσαλονλικην και σου δίδω και τα επίλοιπα, και με εβαστούσαν φυλαγμένον και έφυγα δια νυκτός και ηλευθερώθην

Συνεργοί εις τον Άνωθεν χαλασμόν μου ήταν ο Θανάσης Δεσποτόπουλος Κραβαρίτης Γραμματικός του, και ο Κυριάκος Σεπεριώτη Γραμματικός του Αχμέτ Πασά, και ο Ηλιάζ Σιλιχτάρης Πονταλής, και ο Μπεκήρ Τζογαδώρος και ο Ταχήρ Αμπάζης Τραγοτινός, και ο Μωσέ Νταβής σαράφης του (Ομέρ Βρυώνη) Εβραίος Ιωαννίτης ο οποίος άρπαξεν εις το σπίτι μου ένα τάσι ασιμένιον και άλλα ασιμικά: αυτός έγινε αιτία και εκράτησεν και τα άσπρα μου ο Ομέρ Πασιάς λέγοντάς του «βάστα τα να πληρόσωμεν τους ολοφέδες (μισθούς) και έπειτα του τα δίδομεν.

Γος Χαλασμός μου

1826 Οκτωβρίου 9 ξημερώνοντας Σαββάτω περί τας 6 ώρας της νυκτός, κοιμώμενος εγώ και ο ανεψιός μου Ιωάννης Παπαρίζου και ο υιός μου Νικολάκης και η γυνή μου Δέσπω και ένας χισμηκιάρης μου ονομαζόμενος

Γεώργιος Κοτότζης, με επλάκωσαν 130 άνθρωποι σταλμένοι από τον Πονταλή Ηλιάς Συληχτάρη και με εχάλασαν.

Μπημπασιάδες είχε στείλει τον Μάνω Μπέντζον Ζαμπονίκα, τον Νούρε Κότρασι, και τον Τασούλαν Σουλιώτην. Ήταν και οι κάτωθι Ρωμαίοι (Βουρμπιανίτες) ο Μήτση Παπαγιάννης, ο Ζηκούλης (Γ. Παπαζήκου, τα δύο παιδιά του Τζόλα Παγούνη, τα παιδιά του Ζήση Κυπαρίση, ο Ζήκο Μαύρος (Γκινάκος) και τα παιδιά του Λάμπρου (Χαρίση) Τζομπάνου και ο Γιώργης Τζίλας. Κολοαούζηδες (καταδότες) δε ήταν: ο Νικόλα Τζήλας με τα αδέλφια του και τα παιδιά του, ο Ζήση Νίτζκας, ένα παιδί του Ζούνη Μάντζακα και ο Ριζούλης Κύρκα.

Λοιπόν αυτή τη νυκτί εσκότωσαν τον ειρημένον ανεψιόν μου κύρ Ιωάννην, την γυναίκα μου (Ο Αϊντίν Ραντάτης), επήραν σκλάβον τον υιόν μου (Νικολάκη) και τον Χισμηκιάρη μου, έκαυσαν τα σπίτια μου, επήραν και όλον το βιός μου κινητόν και ακίνητον, εγώ μόνον εγλύτωσα με το πουκάμισον και γελέκι οπού εκοιμώμουν. Και κάμω δευτέρι το βιός οπού μου επήραν, όσον ημπορώ να ενθυμηθώ.

Κώστας ο Γραμματικός

Ακολουθεί λεπτομερής καταγραφή όλων των χρημάτων τιμαλφών και οικιακών ειδών, αλλά θεωρούμε περιττό να προβούμε σε αναδημοσίευση όλου του καταλόγου. Αρκεί μόνο να αναφέρωμε εδώ ότι η περιουσία του Κώστα Γραμματικού άξιζε αρκετές εκατοντάδες χιλιάδες γρόσια και πως οι ενδυμασίες του και των μελών της οικογενειάς του ήταν μεταξωτές και χρυσοκέντητες, πως η γυναίκα του και τα κορίτσια του ήταν στολισμένες με άπειρα χρυσαφικά και διαμαντικά, και πως τα περισσότερα σερβίτσια του αρχοντικού του ήταν ασημένα και χρυσοστόλιστα όπως και άλλα σκευή πανοπλίες κλπ. Και όλα αυτά αποτελούσαν μεγάλη αντίθεση με τη φτωχική και στερημένη ζωή που περνούσαν αν όχι όλοι τουλάχιστον τα 90% των προσπαπούδων μας την εποχή εκείνη. Επόμενο ήταν να τον θαυμάζουν μεν αλλά και να τον ζηλεύουν - όπως και σήμερα συμβαίνει με κάθε πλούσιο - κρυφά οι συγχωριανοί του· δεδομένου ότι και δεν ήταν πονόψυχος και φιλόανθρωπος χαρακτήρας.

Όπως είδαμε λοιπόν από τις ιδιόγραφες ενθυμήσεις του Κώστα συνεργοί στον πρώτο χαλασμό του του 1820 ήταν και το Τζότζος (Γεώργιος) Παπαγιάννης με τ' αδέρφια του τον Κώτα και το Μήτση. Σύντομα όμως τους το ξεπλήρωσε κρεμώντας τους δύο πρώτους. Ο τρίτος ο Μήτσης απουσίαζε φαίνεται τότε από τη Βούρμπιανη και εγλύτωσε για να εκδικηθεί το θάνατο των αδελφών του στα 1826 φέρνοντας του Τουρκαλβανούς του Σιλιχτάρη Πόντα και καταστρέφοντας σχεδόν το Γραμματικό, που δεν άργησε όμως ν' αποχτήσει και πάλι αρκετά πλούτη.

Αλλά ας πάρουμε τα γεγονότα από την αρχή αντλώντας από τις ελάχιστες έγγραφες πηγές που υπάρχουν και από την παράδοση, μια και τα αρχεία του μεν Κώστα Γραμματικού διεσώθησαν ελλιπή, των δε Τζιοτζαίων κατεστράφησαν δυστυχώς πολύ πρόσφατα, άλλα μεν περί το 1929 - 30 που κάϊκε το σπίτι των (Νικολάκη Κωτούλα Τζιότζιου) και άλλα αργότερα στα 1940 - 41 όταν ερημώθηκε το σπίτι του Αλέξη Παπανικόλα.

Ας έρθουμε λοιπόν κι από την άλλη πλευρά από την παράταξη των αντιπάλων του Κώστα Γραμματικού των Τζιοτζαίων.

Η οικογένεια αυτή αποτελούνταν από τους τρεις αδελφούς Γεώργιο, Κώστα και Δημήτρη (Μήτση) που προαναφέραμε, και από δύο τρεις αδερφές. Ο πατέρας των ο ιερέας Παπαγιάννης είχε πεθάνει κατά τα τέλη του 18ου αιώνας, και τιμώντας τα τρία αδέρφια τη μνήμη του έχτισαν στα 1805 την υπέροχη εκκλησία του Αγίου Ιωάννου. Οι Τζιοτζαίοι ή Κωτσακάδες ήταν πλούσια και αρχοντική οικογένεια και είχαν κοπάδια γιδοπρόβατα που το καλοκαίρι τα βοσκούσαν στην Κρούσια, στο λεγόμενο και σήμερα ακόμη του Τζιότζιου το λειβάδι, και το χειμώνα τα πηγαίνανε στα χειμάδια της Θεσσαλίας.

Ο επιφανέστερος από τα τρία αδέρφια ήταν ο Γιώργος ο πρωτότοκος. Αυτός συνδεόταν και με τον Επίσκοπο Βελλάς και Κονίτσης Θεοδόσιο καθώς και με τον Τρίκκης (Τρικόλων) Γαβριήλ που του έστειλαν και συνδρομές όταν έχτισε τον Αγιάνη. Διετέλεσε δε και κατ' επανάληψη Προεστός της Βούρμπιανης, και πιθανόν και της Επαρχίας.

Για τον δεύτερο αδερφό τον Κώστα δεν ξέρομε και πολλά πράγματα.

Ο τρίτος ο Δημήτριος (Μήτσης) ήταν εγγράμματος και διετέλεσε γραμματικός του γιού του Αλή Πασιά, του Βελή Πασιά. Όπως πληροφορούμαστε από μια επιστολή του Κώστα Γραμματικού προς αυτόν τον Βελή Πασιά με ημερομηνία και χρονολογία 14 Νοεμβρίου 1809 που ανακαλύφθηκε από τον κ. Σούρλα στο Αρχείο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας και δημοσιεύτηκε στα Ηπειρωτικά Χρονικά (τόμ. ΙΓ' σελ. 74). Κατά τα δύο προηγούμενα Χρόνια 1807 - 1808 ο Κώστας Γραμματικός δεν βρισκόταν σε εχθρικές σχέσεις με τους Τζιοτζιαίους αφού είχαν τα μαντριά των μαζί κάτω στη Θεσσαλία. Ακόμα και στα 1811 τους δάνεισε με ομολογία 650 γρόσια. Πάντως στα 1809 τσακώθηκαν για τα μαντριά και τα βοσκοτόπια που είχαν νοικιασμένα στη Θεσσαλία, και ο μεν Κώστας επικαλέστηκε τη βοήθεια του Αλή Πασιά για να διώξει τους Τζιοτζιαίους από τα βοσκοτόπια αυτά· εκείνοι δε είχαν προστάτη τους το Βελή Πασιά το γιό του Αλή. Από τότε άρχισε η διχόνοια η οποία συνεχίστηκε σε διάφορες φάσεις.

Στα 1815 υπερίσχυσαν οι Τζιοτζιαίοι και αφαίρεσαν το προεσπιλήκι από την οικογένεια του Γραμματικού. Αργότερα ίσως αυτός να το ξαναπήρε πάλι, και σε εκδίκηση οι Τζιοτζιαίοι συνήργησαν όπως είδαμε στον πρώτο χαλασμό του - 20 Νοεμβρίου 1820 - μαζί με τους Κονιτσιώτες φίλους των Χότζαν Μεμπρή μέγην, Κατήν, Νότην Σκουμπουρδην και λοιπούς που συνδεόταν ασφαλώς με τον Ισμαήλ Πασιά τον αντίπαλο του τρομερού Αλή Τεπελενλή.

Αλλά η εκδίκηση του Γραμματικού επήλθε σκληρή και αδυσώπητη. Μετά την καταστροφή του Αλή Πασιά, ο Κώστας που κατείχε σχεδόν τη θέση του υπουργού των Οικονομικών του προσεκλήθηκε στην Πόλη κατά το 1822 για να δώσει πληροφορίες σχετικά με τους θησαυρούς του εξοντωθέντος κυρίου του. Κατά πάσαν πιθανότητα ετότε συκοφάντησε και τους αντιπάλους του Τζιοτζιαίους καταδίδοντάς τους ως φιλικούς. Και ασφαλώς θα ήταν φιλικοί, και θα είχαν αναπτύξει και σχετική δράση όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο της ιστορίας μας. Πάντως όλοι οι παλαιοί γέροντες της Βούρμπιανης, καθώς και ο αείμνηστος δάσκαλός μας ο Ρεμπέλης, συμφωνούσαν στο ότι οι Τζιοτζιαίοι καταδικάστηκαν και θα-

νατώθηκαν ως ανήκοντες (μεμυημένοι) στη Φιλική Εταιρεία. Και στο ότι πάλι ο Γραμματικός ήταν ο αίτιος του θανάτου των, όλοι οι παλαιοί Βουρμπιανίτες συμφωνούσαν. Αδιάψευστος μάρτυρας εξ άλλου είναι και το δημοτικό τραγούδι που αναφέρεται στο θάνατο των δύο αυτών επιφανών ανδρών της Βούρμπιανης το οποίο δημοσιεύτηκε στα Κονιτσιώτικα του Ρεμπέλη, στην Ηπειρωτική Εστία, στο περιοδικό Κόνιτσα, και ίσως και αλλού, και το ξαναδημοσιεύουμε πάλι εδώ.

***

Ποιός θέλ' ν' ακούσει κλιάματα, ν' ακούσει μοιργιολόγια,
Περάστ' από τη Βούρμπιανη, στην άκρη στον Αγιάνηη..
Κι' εκεί θ' ακούστε κλιάματα, γυναίκεια μοιργιολόγια,
Θ' ακούσετε δυό λιγερές, νύφες του Παπαγιάννη,
Πως κλαιίνε και πως φλίσβουνται, και πως μοιριολογούνε.
«Τ' είν' το κακό που πάθαμαν, ν' εμείς οι Κωτσακάδες,
Μάς χάλασ' ο Γραμματικός, μας πήρε στο λαιμό του.
Το κρίμα νάχ' Αλάμπεης, κι' αυτός ο Μουσελίμης,
Που στείλανε το μπουγιουρντί που στείλαν το φερμάνι,
Και κρέμασαν τους άντρες μας, στην Κόντσα στο Βαρόσι.

***

Αν και δε γνωρίζομε την ακριβή χρονολογία του θανάτου των, η παράδοση αναφέρει πως ήταν άνοιξη. Τα κοπάδια των Τζιοτζιαίων είχαν γυρίσει από τα χειμαδιά της Θεσσαλίας, και όσο να ξεχιονιστεί η Κρούσια έβοσκαν πέρα στα Προσήλια στο Βυρό. Τα δύο αδέρφια Γιώργης (ο Τζιότζιος) και Κώστας (ο Κώτας) είχανε πάει να ιδούν τα πρόβατα, και όπως γύριζαν καβάλα στ' άλογά τους τους άρπαξαν οι Τούρκοι που είχαν έρθει αναζητώντας τους και τους οδήγησαν κατ' ευθείαν στην Κόνιτσα, όπου ύστερα από λίγες ημέρες του κρέμασαν μπροστά στου Γιαγιάμπεη την πόρτα η οποία σώζεται και σήμερα ακόμη απάνω από το πρατήριο βενζίνης του Πηγαδά και κατοικεί εκεί η οικογένεια του Κώστα Μίσιου.

Άλλες λεπτομέρειες σχετικά με τη σύλληψη καταδίκη, και εκτέλεσή των δεν γνωρίζομε. Ο τρίτος αδελφός των ο Μήτσης απουσίαζε, όπως προαναφέραμε, από τη Βούρμπιανη και γλύτωσε. Τώρα,

με ποιανού πασιά το μέσον κατόρθωσε ο Κ. Γραμματικός να τους εξοντώσει είναι άγνωστο. Πάντως στα 1823 συνδεόταν ακόμη φιλικά με τον Ομέρ Πασιά Βρυώνη τον παλιό του γνώριμο αφού διόρισε κερατζήμπαση στο ασκέρι του το Ζήση Νίτσα, και έπαιρνε κατ' αποκοπήν και τα δέκατα διαφόρων χωριών (Η.Χ. 1938 σελ. 39). Δυσκολευόμαστε όμως να πιστέψουμε ότι ο συντηρητικός αυτός πασιας εξέδωσε τέτοια διαταγή. Την άλλη (επόμενη) χρονιά, 16 Οκτωβρίου 1824 ο Ομέρ Βρυώνης γίνεται εχθρός του Γραμματικού αφού τον φυλακώνει μαζί με τη γυναίκα του και του κατασχέτει την περιουσία του. Μήπως άραγε ο Κώστας του υφάρπαξε το μπουγιουρντί (διαταγή - απόφαση) της προγραφής των Τζιοτζιαίων, και κατόπι ο συνेतός αυτός πασιάς να αντελήφθηκε ότι έγινε οργανό του και να τον κατεδίωξε;... Δεν αποκλείεται όμως να τους εξοντώσε τους Τζιοτζιαίους ο Γραμματικός και με το μέσον του Μεχμέτ Ρεσίτ Πασιά Κιουταχή ή του τοποτηρητού του Αχμέτ Πασιά. Ο Σουλεϊμάν μπέης Κονίτσας που έκανε ένα διάστημα του καλοκαιριού του 1823 τοποτηρητής του Ομέρ Βρυώνη στα Γιάννενα μαζί με τον Τζιαφέρμπε Βρυώνη, δεν φαντάζομαι να συνήργησε στον Χαλασμό των Τζιοτζιαίων γιατί ήταν εχθρός του Γραμματικού. Πάντως αν και το ζήτημα αυτό παραμένει σκοτεινό, και αγνούμε ποιός εξέδωσε τη διαταγή προγραφής των Τζιοτζιαίων το γεγονός όμως της δι' αγχόνης θανάτώσεως των είναι αληθινό και βαρύνει εξ ολοκλήρου τον Γραμματικό, με μόνο ελαφρυντικό το ότι και εκείνοι τον κατεδίωξαν προηγουμένως και επεχείρησαν να τον καταστρέψουν οικονομικά.

Και τώρα περνούμε στην αντεπίθεση. Ο μόνος εναπομείνας από τους τρεις αδελφούς ο Μήτση Παπαγιάννης, συγκέντρωσε γύρω του τους πιο δυναμικούς Βουρμπιανίτες φίλους και οπαδούς του, και συνδεόμενος ασφαλώς με τον περίφημο Σιλιχτάρη Πόντα ο οποίος μισούσε και από παλαιότερα τον Κ.Γραμματικό γιατί του στάθηκε εμπόδιο στο να κάνει τσιφλίκια μερικά από τα κεφαλοχώρια της επαρχίας μας, τον έπεισε και έστειλε τους τρομερούς λησταντάρτες οπαδούς του και κατέστρεψαν όπως είδαμε το σαράϊ του Κώστα φονεύοντας και τη γυναίκα του Δέσπω και τον ανεψιό του Γιαννάκη Παπαρίζο προσπάπο του επιζώντος (1966) στρατηγού Σωκράτους

Δημαράτου, και παίρνοντας σκλάβους το γιό του Νικολάκη και τον υπηρέτη του Γεώργιο Γκοντόση που απελευθερώθηκαν αργότερα, με την επέμβαση ασφαλώς κάποιου ισχυρού φίλου του Γραμματικού, και θα σκότωναν ίσως και τον ίδιο τον Κώστα, ή το λιγότερο θα τον αιχμαλώτιζαν, οι αιμοβόροι Κολωνιάτες, αν δεν πρόφτανε να ξεφύγει και να σωθεί.

Την ίδια περίπου εποχή, ο Γκινάκος (πιθανόν Ζήκος) που ανήκε στο κόμμα των Τζιοτζιαίων, έσφαξε τον συγγενή των Ντουμαράδων Θεωρή που είχε το σπίτι του στην ομώνυμη τοποθεσία μπροστά στα δημαρατέϊκα σπίτια - μέσα σ' ένα πιθάρι του λαδιού που είχε χωθεί για να σωθεί.

Και άλλα επεισόδια συνέβησαν τότε μεταξύ των δύο οικογενειών και των κομμάτων τους στη Βούρμπιανη τα οποία η παράδοση δεν διέσωσε.

Κατεστραμμένος και κυνηγημένος από τους εχθρούς του ο Κ. Γραμματικός έφυγε για αρκετό διάστημα από τη Βούρμπιανη. Κατά τον Ε. Σούρλαν φιλοξενήθηκε επί εξάμηνον εις Φιλιάτες και Πρεμετήν. Δεν κατέβηκε όμως στην μαχομένη Ελλάδα όπου τον προσκαλούσε ο γνωστός και φίλος του πολιτικός Ιωάννης Κωλέττης. Φοβόταν φαίνεται για τους δικούς του και ήθελε κυρίως να ανακτήσει την περιουσία του και να εκδικηθεί και πάλι αν ήταν δυνατόν τους εχθρούς του και το πρώτο εν μέρει το κατόρθωσε.

Στις 15 Αυγούστου του επομένου έτους 1827 έστειλε πιθανόν τα παιδιά του στη Θήβα στο στρατόπεδο του φίλου του Κιουταχή Πασιά, και επέστρεψαν συναποκομίζοντας την ακόλουθη διαταγή που αναδημοσιεύουμε, όπως και τα άλλα έγγραφα από τα Ηπειρ. Χρονικά.

***

«Εγώ ο Βεζύρ Μεχμέτ Ρεσήτ Πασιάς. Έδωκα το μπουγιουρδί μου (διαταγή) των δοατζήδων μου (αγαπητών) παιδιών του Κώστα Γραμματικού Βουρμπιανίτου Γιαννάκη και Νικολάκη δια τα μούλκια τους οπού έχουν τόσον εις τον χωρίον Βούρμπιανη, όσον εις Κόνιτζαν καθώς και εις Γρεβενά, δεν έχει να τους δουκουντήση (ενοχλήσει) κανένας εις το παραμικρόν· ομοίως και εις κάθε άλλη δουλειάν τους.

Σύ δεν επιποθητέ μοι σουλεϊμάν μπέη γιακούμπεη να τραβήσης χέρι από το χάνι τους οπού έχουν εις Κόνιτζαν και να μη καριστήσης (εκμεταλευτής αυτό) εις το εξής ότι ριζάν δεν έχω (δεν θα συγχωρήσω) οπού να δοκοντισθούν πλέον τα διαληφθέντα παιδιά του κώστα Γραμματικού εις το παραμικρόν, αλλά να έχουν κάθε μουσααδεν (υποστήριξιν) ωσάν οπού έγιναν ιδικοί μου ξεχωριστοί.

Ούτω γενέσθω και μη άλλως δια το να είναι τοιαύτη η προσταγή μου.

Εξ αποφάσεως 1827 15 Αυγούστου Θήβαι.

(Η.Χ. 1929, σελ. 222)

Ο Σουλεϊμάν μπέης όμως φαίνεται πως δεν ετράβηγξε χέρι από το χάνι του Γραμματικού, και έτσι στις 2 Νοεμβρίου 1827 τα παιδιά του έφεραν νέα διαταγή από τα Γιάννενα, από τον τοποτηρητή πιθανόν του Κιουταχή, προς τον Μουσελίμη (υποδιοικητή) Κονίτσης Γκέντζ - Αγά να κάμη τεμπήχι (περιορίση - σωφρονίση) τον αυταρχικό Σουλεϊμάν μπέη.

Στις 15 Ιανουαρίου 1828 ο Κ. Γραμματικός παίρνει από τον φίλο του Κιουταχή το ακόλουθο μπουγιουρντί.

«Βεζήρ Μεχμέτ Ρεσίτ Πασάς

Από τον Ρούμελη Βαλεσή

Προς εσάς όσους χρεωστάτε άσπρα, δάνεια με ομολογίες του Κώστα Γραμματικού Βουρμπιανίτου.

Μετά τον χαιρετισμόν μου σας φανερώνω ότι επειδή εις τον χαλασμόν όπου ο ρηθείς κώστας έλαβεν έχασε τας ομολογίας σας, λαμβάνοντας το παρόν όσα γρόσια του χρεωστάτε να του τα αποκριθήτε, ή δε κατά το παρόν δεν έχετε τον τρόπον να τα αποκριθήτε να του δώσητε νέαις ομολογίαις χρεωστικές διαλαμβανούσας την ακύρωσιν των προτέρων δια τον χαμόν των.

Σείς δε επιποθητοί μου Χακίμ εφένδη (ιροδικαστά) και μουσελίμη κονίτζης Χασάν μπέγη όποιος χρεώστης ήθελεν εναντιωθεί ότι δεν χρεωστεί εί μεν δια μαρτυρίων αποδεχθεί το χρέος του και γίνουν χουκίμ (εκδοθεί απόφασις) να τον βιάσετε να τα αποκριθή ή να δώκει νέαν ομολογίαν ως είρηται ή δε και δεν αποδεχθούν δια χρέος του να μην αποκρίνηται τίποτας μήτε ομολογίαν να δίδει.

Εξ' αποφάσεως και υγιαίνοιτε
1828 14 Ιανουαρίου Άρτα

***

Στις αρχές Αυγούστου του 1828 ο Γραμματικός ξεθαρεμμένος πλέον, αφού ο φίλος του Ρεσίτ Πασιάς Κιουταχής τον υποστήριζε, ευρίσκεται στη Βούρμπιανη και συλλέγει πληροφορίες για το βιό πού του άρπαξαν οι Κολωνιάτες του Σιλιχτάρη Πόντα. Ασφαλώς τότε ξανάρχισε να χτίζη πάλι και το σαράϊ του, το οποίο κατώτερο ασφαλώς σε εμφάνιση και εσωτερική πολυτέλεια από το προηγούμενο σώζονταν ως τα 1885 περίπου στη σημερινή τοποθεσία Πελιαύρι κάτω από την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων.

Στις 18 Νοεμβρίου της ίδιας χρονιάς (1828) φέρνει καινούργια διαταγή του Κιουταχή, παρόμοια μ' εκείνην της 14ης Ιανουαρίου 1828, προς τον Μουσελίμη Κονίτσης Ισμαήλ Μπεην να ενεργήσει για την εξόφληση ή ανανέωση των χρεωστικών ομολογιών που του είχαν αρπάξει οι ληστές του Σιλιχτάρη Πόντα.

Τον Ιούλιο του 1829 όμως αλλάξαμε τα πράγματα για τον Γραμματικό. Το πασιαλήκι της Ηπείρου το ανέλαβε ο Σελίμ Πασιάς της Θεσσαλίας (ο Κιουταχής είχε αναχωρήσει από τον φεβρουάριο για την εκστρατεία της Ρωσίας) ο οποίος διόρισε τοποτηρητές του τον Λιατίφ Εφέντην Κονίτση και τον επανελθόντα τυπικά στην νομιμότητα Σιλιχτάρη Πόνταν. Όπως ήταν επόμενο, ο Σιλιχτάρης ανέδειξε Προεστόν της Βούρμπιανης και της Επαρχίας Κονίτσης τον φίλο του και εχθρόν του Γραμματικού Δημήτρη Παπαγιάννην. (Η.Χ. 1929 σελ. 225).

Αλλά το προεστιλήκι του εναπομείναντος αρχηγού των Τζιοτσιαίων δεν βάστηξε πολύ. Στις αρχές του 1830 ήρθε Πασιάς στα Γιάννενα ο φίλος του Κώστα Γραμματικού ο Ιμίν Πασιάς ο γιός του Κιουταχή, και πάλι ασφαλώς τον προστάτεψε.

Στις 6 Ιουνίου του ίδιου χρόνου ο Μέγας Βεζύρης τώρα και Στρατάρχης Κιουταχής, γράφει στον Κώστα από την Αδριανούπολη και τον προσκαλεί στα Μπιτώλια. Και ασφαλώς ο Κώστας πηγαίνει και αναλαμβάνει τη θέση του Γραμματικού κοντά του.

Αποφασισμένος ο Κιουταχής να εδραιώσει την τάξη και να πα-

τάξη τους ανυπότακτους Αλβανούς αρχηγούς που εδυνάστευαν και καταλήστευαν τους χριστιανούς· τους προσκάλεσε στο Μοναστήρι (Μπιτώλια) και στις 30 Ιουνίου 1830 τους εξόντωσε σχεδόν όλους με ένα έξυπνο τέχνασμα. Κατά πάσαν πιθανότητα ευρισκόταν εκεί και ο Κώστας, και ίσως ο ίδιος να έγραψε αργότερα όταν κατέβηκε μαζί με τον Κιουταχή στα Γιάννενα την ακόλουθη διαταγή που ευρέθηκε στο αρχείο του και την αναδημοσιεύουμε από τα Ηπειρωτικά Χρονικά του 1929 σελ. 226.

«Μεχμέτ Ρεσήτ Πασάς

Εγώ ο Σαδρατζάμης και Ελχακέν Ρούμελη Βαλεσής Τεπιδέν.

Προσταγή και είδησις προς όλα τα χωρία της Κόνιτσης. Τα λεγόμενα αγαθήκια όπου αδίκως έπερναν οι πέγιδες και αγάδες της αρβανιτιάς από τον βασιλικόν ραγιάν, τα εκαμνε μωινού (απηγόρευσε - κατήργησε) το δεβλέτι αληγιέ (κράτος) δια τούτο σας προστάζω και εγώ οπού δεν έχει να δώσει κανένας αγαθήκι. Προσέχητε μη δώσητε (ούτε) παρά αγαθήκι ότι τζεβάκι (απέκρισιν) δεν με δίδετε. Εξ αποφασέως.

1830 Δεκεμβρίου 6 Ιωάννινα

***

Από τον Αύγουστο (πιθανόν και νωρίτερα) ως τον Οκτώβριο του 1832 ο Κώστας Γραμματικός υπηρετούσε και πάλι στα Βιτώλια ως γραμματέας του Ιμίν Πασιά τοποτηρητού του πατρός του Μεγάλου Βεζύρη Κιουταχή, που απουσίαζε στην εναντίον του πρώην συμπολεμιστού του -, αλλά επαναστάτου κατά του Σουλτάνου τώρα - Ιμπραήμ πασιά της Αιγύπτου. Εκεί στα Μπιτώλια ο Γραμματικός συγκεντρώνει και πληροφορίες για την αρπαγμένη περιουσία του.

Στις 9 Ιουνίου του 1834 ο Κ. Γραμματικός βρισκόταν στα Γιάννενα όπου συνυπέγραψε μαζί με τους άλλους πέντες προεστούς της Επαρχίας Κονίτσης έγγραφο φιλίας και αμοιβαίας βοήθειας μεταξύ των. Φαίνεται πως τα είχε καλά με τον καινούργιο Βαλή τον Μαχμούτ Πασιά (πιθανόν να ήταν και γραμματικός του) διότι προεστός της Βούρμπιανης ήταν τότε ο ανεψιός του Ζήσης Κύρκα Παπανίκου.

Στις 16 Απριλίου του 1835 ευρισκόμενος ο Κώστας στην Πρεμετή πήρε επίτιμο (αφορεσμό) από τον περιοδεύοντα Δεσπότη της Κο-

ρυτσάς Κύριλλο, που εξόρκιζε τους χριστιανούς της Κολώνιας να μαρτυρήσουν ότι πράγματα αγόρασαν από τους οπαδούς του Σιλιχτάρη Πόντα που τον ελήστεψαν και κατέστρεψαν στα 1826. Ακόμη δε και να μαρτυρήσουν ότι ε γνώριζαν σχετικά μ' αυτήν την επιδρομή.

Είχε αρχίσει πλέον, με την υποστήριξη του Μαχμούτ Πασιά που είχε γίνει Ρούμελη Βαλεσής και έδρευσε στα Μπιτώλια, να καταδιώκει δικαστικώς τους εχθρούς του Κολωνιάτες. Παρόμοιο με το παραπάνω επιτίμιο πήρε και στις 28 Μαρτίου του 1836 από τον Καστορίας Αθανάσιο.

Εδώ έχουμε να αναφέρουμε και τα ακόλουθα γεγονότα που μας διέσωσε η παράδοση σχετικά με τον Κώστα Γραμματικό. Όταν υπηρετούσε ως γραμματέας αυτού του Ρούμελη Βαλεση Μαχμούτ Πασιά στα Μπιτώλια, συνέβηκε μια ανταρτία των Αλβανών (πιθανόν εκείνη του Μαρτίου του 1834 υπό τους Ταφίλ Μπούζην, Γκιώνη Λέκκαν κλπ.) και ο Κώστας ορμήνεψε τον αφέντη του και του έδωσε γρόσια, και πήγε κρυφά ο ίδιος ο Κώστας και τους δωροδόκησε και αυτοδιαλύθηκαν. Άλλη φορά πάλι εξήτησε ο Σουλτάνος τον Μαχμούτ Πασιά να παρουσιαστεί στο παλάτι του στην πόλη. Αυτός όμως δίσταζε να πάει επειδή ήταν αγράμματος και με αγροίκους τρόπους είτε από άλλη αιτία, και κατέφυγε στον γραμματικό του τον Κώστα να τον συμβουλευτεί τι να κάνει. Εκείνος δε τον απάλλαξε από την μετάβαση στην Κωνσταντινούπολη με το εξής τέχνασμα. Πήρε αρκετά χρήματα, και φωνάζοντας κρυφά μερικούς Τουρκαλβανούς αρχηγούς τους δωροδόκησε και τους έβαλε να κάνουν μια μικροανταρσία που την παρέστησαν για μεγάλη στο Σουλτάνο, και έτσι ο αφέντης του δικαιολογήθηκε ως απασχολημένος δήθεν με την κατασβεσή της και δεν πήγε στην Πόλη.

Και ένα ακόμη επεισόδιο από τη ζωή του Κώστα Γραμματικού. Τόση ήταν η επιρροή και η φήμη του όχι μόνον μεταξύ των χριστιανών αλλά και αυτών των Μουσουλμάνων ακόμη που τον αποκαλούσαν «Γκιαούρ Πασιά». Διηγόταν οι παλιοί Βουρμπιανίτες, πως κάποτε που πήγαινε με λαμπρή συνοδεία για τα Μπιτώλια συναντήθηκε στη Γκορούσια με κάποιον Σέλφο μπέη. Και ενώ ο Γραμματικός τον

χαιρέτησε ως εξής, «Καλή σου μέρα Σέλφο μπέη κι' ώρα σου καλή», εκείνος τον αντιχαιρέτησε με το, «Τ' ου γκιάτ γιέτα (πολλά τα έτη σου) γκιαούρ Πασιά».

Κατά τις 20 Απριλίου 1836 ο Κώστας Γραμματικός μαζί με το γυιό του το Νικολάκη (ο Γιαννάκης, πιθανόν δεν ζούσε), με απόφαση του Κατή της Ερσέκας Σαλή Εφέντη Τσάμη και του Μουσελίμη Μαχμούτ Αγά, είχαν κατορθώσει να ξαναπάρουν πίσω από τους υποταγμένους και ακέφαλους τώρα Κολωνιάτες αρκετά πράγματα και χρήματα απ' εκείνα που τους είχαν αρπάξει στον τρίτο χαλασμό του 1826. Ο δε Νικολάκης ο γυιός του Κώστα βλέποντας ότι πολλοί απ' αυτούς δεν είχαν να του τα αποδώσουν όλα τους τα εχάριζε κατά κανόνα τα περισσότερα.

Την άνοιξη λοιπόν του 1836 (από τον Ιανουάριο ακόμη) ο Κώστας Γραμματικός βρισκόταν στα Μπιτώλια στην υπηρεσία του Ρούμελη Βαλεσή Μαχμούτ Πασιά, όπου συνεκάλεσε και τους Προεστούς της επαρχίας μας για να συσκεφθούν και αποφασίσουν για διάφορα διαχειριστικά ζητήματα της Μονής Βελλάς.

Μετά τον θάνατο του Μαχμούτ Πασιά που απέθανε εκστρατεύοντας κατά του αποστάτου Μεχμέτ Πασιά της Πρισρένης κατά τον Σεπτέμβριο του 1836, ο Κώστας θα κατέβηκε ασφαλώς στα Γιάννενα όπου επανήλθε Βαλής ο παλιός του φίλος Ιμίν Πασιας ο γυιός του Κιουταχή. Οι γρίνιες όμως και οι φαγωμάρες ανάμεσα σ' αυτόν και τους αντιπάλους του Βουρμπιανίτες συνεχίζονται χωρίς διακοπή: και τώρα μάλιστα στην παράταξη των εχθρών του προσχωρεί, από άγνωστη αιτία, και ο μικροανεψιός του ο γυιός του φονευθέντος το 1826 από τους ληστές του Σιλιχτάρη Πόντα Γιαννάκη Παπαρίζου Παπανίκου ο περίφημος Χαράλαμπος. Έχομε λοιπόν και εξ ιδίων τα βέλη. Ο Χαράλαμπος αυτός, που ήταν αδερφός του Δημήτρη του παππού των επιζώντων σήμερα (1966) αντιστράτηγου ε.α. και τέως υφυπουργού Σωκράτους Λ. Δημαράτου και Ιωάννου Δημαράτου, ήταν δυναμικός και επιβλητικός άντρας. Είχε συνάψει κι' αυτός φιλίες με πολλούς επιφανείς Τούρκους και έγινε εχθρός του μεγάλου θείου του Γραμματικού πιθανόν λόγω οικονομικών διαφορών ή και από αντιζηλία επειδή ο Κώστας υπεστήριζε πάντοτε τον μεγάλο του

ανεψιό Ζήσην Κύρκαν Παπανίκου στον οποίο παραχωρούσε και το προεστιλήκι της Βούρμπιανης και Επαρχίας.

Ολόκληρο το 1837 διέρρευσε με γρίνες και αντεκδικήσεις.

Κατά τον Νοέμβριο του 1837 ο Κώστας Γραμματικός έφυγε πάλι για τα Μπιτώλια όπου τον είχε προσκαλέσει ο νέος Στρατάρχης Κιοσέ Αχμέτ Πασιάς για γραμματικό του.

Οι αντίπαλοί του όμως Βουρμπιανίτες με επικεφαλής τώρα και τους ανεψιούς του Χαράλαμπο Ι. Παπαρίζου και Γιωργάκη Αντωνίου Παπανίκου - Ντούμαρη και τους Τζιοτζιαίους (είχαν μεγαλώσει τώρα και τα παιδιά των κρεμασθέντων Λάμπρος, Ζήσης, Γεώργιος κλπ.) δεν έπαυαν να κάνουν εναντίον του και εναντίον των δικών του αναφορές και να τον διαβάλουν στο Μουσταφά Νουρή Πασιάν των Ιωαννίνων.

Ο Γραμματικός όμως κατόρθωσε να φυλακώσει τους ανεψιούς του Χαράλαμπον και Γεώργιον χαρακτηρίζοντάς τους ως αναρχικούς και εχθρούς του Οθωμανικού κράτους. Κατά την εποχή που ο Άγιος Νεομάρτυς Γεώργιος ήταν στη φυλακή ο Χαράλαμπος και ο Γεωργάκης ήταν συγκρατούμενοί του και αυτοί τον παρώτρυναν και τον ενεδυνάμωσαν, όπως αφηγείται ο συναξαριστής του, εις το να μαρτυρήσει υπέρ της πίστεως. Η παράδοση συγκεχυμένα μας φέρνει ως συγκρατούμενο του Χαράλαμπου τον Γεωργάκη Ντούμαρη, δεν αποκλείομε όμως και το ενδεχόμενο να ήταν ο νεαρός Γεώργιος Κώστα Παπαϊωάννου (Τζιότζιος).

Αλλά και ο Χαράλαμπος, όπως αφηγούνταν οι παλαιοί Βουρμπιανίτες και μας επιβεβαιώνει ο ηλικίας σήμερα 84 ετών έγγονος του αδελφού του ο θαλερός μπάρμπα Γιάννης Λ. Δημάρατος, αντεπετέθηκε εναντίον του θείου του με τα ίδια όπλα· με την συκοφαντία. Κάθησε και εχάλκευσε πλαστά γράμματα, γραμμένα δήθεν από τον Κώστα Γραμματικό, τα οποία τον παρουσίαζαν ως ραδιουργούντα εναντίον του Βαλή των Ιωαννίνων Μουσταφά Νουρή Πασιά, και τα διοχέτευσε με τρόπο στα χέρια του τελευταίου. Το αποτέλεσμα ήταν ο μεν Κώστας Γραμματικός να θανατωθεί βάνουσα και ανεξέλεγκτα, ο δε Χαράλαμπος να απαλλαγεί και να θριαμβεύσει.

Αλλά ας ξαναδώσουμε το λόγο στον Αραβαντινό (Χρονογραφία

Α' τόμ. σελ. 401) να μας περιγράψει τα του θανάτου του Κώστα.

«Κατά τον Μάρτιον του 1830 ο εκ Κονίτζης Κωνστα. Βουρμπιανίτης γραμματέων ήδη παρά τω Κυβερνήτη της Ρουμελίας και Στρατάρχη Κιοσσέ Αχμέτ Πασσά διεβλήθη υπό των ιδίων συνεγχωρίων του εις τον Μουσταφά Πασσάν, ως ραδιουργών κατά της σατραπικής του θέσεως, και τούτο εξήρκεσε εις την εξόντωσίν του, καθότι ο Μουσταφά Πασσάς απέστειλε τω ρηθέντι Κιοσσέ Αχμέτ Πασσά πλαστόγραφα τινά γράμματα του ρηθέντος Βουρμπιανίτου, δι' ών εξήγετο, ότι αυτός συνεννοείτο μετ' εχθρών της βασιλείας, και ως εκ τούτου έπρεπεν ίνα γενή τερμπιές. Εις τον αιμοβόρον εκείνον Στρατάρχην ουκ ην ανάγκη πλείοντος πληροφορίας και εξελέγξεως, διό και την αυτήν στιγμήν αποστείλας δήμιον απέκοψε την κεφαλήν του δειλαίου εκείνου χριστιανού εν Μπιτωλίσις, και προς χαράν του θέσει αδελφού του Μουσταφά Πασσά την απέστειλεν εις Ιωάννινα».

—Τέτοια στάνη τέτοιο μαξούλι βγάζει - λέει μια παλιά λαϊκή παροιμία του χωριού μας.

Πρώτος ο Γραμματικός ήρξατο χειρών αδίκων θανατώνοντας τους Τζιοτζιαίους, έφαγε στο τέλος το ίδιο του το κεφάλι. Και από ποιόν; από τον ίδιο τον μικροανεψιό του τον Χαράλαμπο ο πατέρας του οποίου είχε σκοτωθεί στα 1826 υπερασπιζόμενος τον Κώστα Γραμματικό και τα πλούτη του εναντίον των Τουρκαλβανών επιδρομέων...

Δεν είχε φαίνεται ο ταλαίπωρος Κώστας Γραμματικός, ούτε ο γιός του ο Νικολάκης υπ' όσιν την παροιμία που λέει, «Και τον Τούρκο φίλευε και τον κ... φύλαγε», και γι' αυτό την έπαθε. Αν κατεβαιναν μαζί με το γιό του το Νικολάκη στην επαναστατημένη Ελλάδα ίσως να κατελάμβαναν επιφανείς θέσεις· αλλά αυτό ήταν το πεπρωμένο του.....

Πρωτού ο Μουσταφά Πασιάς των Ιωαννίνων λάβει στα χέρια του τα πλαστά συκοφαντικά γράμματα που ενοχοποιούσαν τον Κώστα ήταν φίλος του και φίλος του γιού του Νικολάκη στον οποίο μάλιστα είχε δώσει και τα δύο ακόλουθα μπουγιουρντιά.

1) «Ημείς Βεζύρ Μουσταφά Πασάς κλπ.

Φαζηλετλού (ενάρετε) Χακίμ Εφέντη, Καπουτζήμπαση Μουστα-

φάγα Μουσελίμη Κόνιτζας.

Μετά τον χαιρετισμόν μου σας φανερώνομεν ότι ο Νικολάκης υιός του Κώστα Γραμματικού Βουρμπιανίτου έρχεται αυτού δια να ησυχάσει και καθίσει εις το σπίτι του καταγινόμενος εις το έργον του και εις την βιομηχανίαν του προστάζομεν λοιπόν δια να μην ήθελε δουκουντισθεί (ενοχληθεί) από κανένα εις το παραμικρόν· ακόμη και το χάνι οπού έχει αυτού φκιασμένον θέλετε προσέχει δια να μη λάβει την πρσμικρήν πείραξιν και ενόχλησιν από κανένα και να είναι ελεύθερον από κονάκι (επίταξιν) και από κάθε άλλο τι· διότι οι ζάν δεν έχομεν εξ άπαντος επί τούτω εδώκαμεν εις χείρας του ειρημένου Νικολάκη το παρόν μας Μπουγιουρδίον. Τοιουτοτρόπως, οφείλει να γείνει και όχι αλλέως. Εξ αποφάσεως και υγιαινόντε 1838 15 Φεβρουαρίου Ιωάννινα». (Η.Χ. 1929).

***

2) «Ημείς Βεζύρης Μουσταφά Πασάς κτλ. Επειδή ο Κώστας γραμματικός Βουρμπιανίτης προ χρόνων είχε ζημιωθεί από Κολονιάτας και Καραμουρατάτες και έπειτα με το μαριφέτι του Μεχκεμέ (δια δικαστικής αγωγής) τους έκαμε δαβάν, έλαβε μερικήν αποζημίωσιν από όσα οι ίδιοι εμαρτύρησαν εκρισολογήθησαν κατά το σενέτι που ευρίσκεται εις χείρας του υιού του Νικολάκη δια τούτο με το παρόν μας Μπουγιουρδίον προστάζομεν όπως οι ρηθέντες Κολονιάτες και Καραμουρατάτες αν μετά τον θάνατον του Κώστα Θελήσουν να δαβίσουν τον υιόν του ή να τον ενοχλήσουν εις το παραμικρόν να αποβάλλονται οι τοιούτοι και να μην εισακούονται εις το παραμικρόν καθώς και κάθε άλλος οπού θελήσει δια υποθέσεις του πατρός του να δαβίση (ενάγη) τον υιόν του Νικολάκην. Επί τούτω δίδομεν εις χείρας του ειρημένου Νικολάκη το παρόν μπουγιουρδίον δια να γίνεται τοιουτοτρόπως όχι δε αλλέως. Εξ αποφάσεως.

1838 15 Φεβρουαρίου Ιωάννινα».

***

Ποιό όμως το όφελος; Η φιλία και προστασία μετατράπηκε σε φοβερή έχθρα χάρις σε μια πλαστογραφία. Δεν πέρασε μήνας και ο πατέρας του Νικολάκη αποκεφαλίστηκε με τον πιο βάνουσο τρόπο· η εκδίκηση των Τζιοτζαίων, είχε συντελεσθεί! Θυμάμαι πως ο δα-

σκαλός μας ο αείμνηστος Ρεμπέλης διηγόταν ότι την ώρα που ο Κιοσσέ Αχμέτ Πασιάς έλαβε τα πλαστά γράμματα ήταν μεθυσμένος και διέταξε αμέσως τον αποκεφαλισμό του Κώστα. Την άλλη ημέρα όμως όταν ξεμέθυσε έλεγε, «Α! ντερντιλή (καϊμένε Κώστα.... Ο υπηρέτης του Γεώργιος Γκοντότσης εξετέλεσε τα τελευταία προς τον αφεντικό του καθήκοντα, και ασφαλώς θα τον έθαψε και με παπά, το ακέφαλο σώμα του εννοείται γιατί το κεφάλι του στάλθηκε - αν είναι ακριβής η πληροφορία του Αραβαντινού - στο Μουσταφά Πασιά στα Γιάννενα.

Μπορεί να μην υπήρξε ο Γραμματικός ο σωστός και τέλειος τύπος του ανθρώπου και του πατριώτου, αλλά ο τραγικός του θάνατος μας συγκινεί.

Δεν μπορούμε όμως να καταδικάσουμε απόλυτα και τον μικροανειψιό του Χαράλαμπο, τον κυριότερο ηθικό αυτουργό της δολοφονίας του. Τον εφυλάκωσε ο Κώστας συκοφαντικά, με το ίδιο όπλο αντεπετέθηκε κι αυτός· με μόνη τη διαφορά ότι το αποτέλεσμα της αντεπιθεσεώς του υπήρξε — ίσως και χωρίς να το προβλέψει — θανατηφόρο.

Και έτσι ο Κώστας Γραμματικός, η μεγαλύτερη ασφαλώς ιστορική μορφή της Βούρμπιανης κατά την εποχή εκείνη εξέλιπε από τη ζωή.

Τα μίσση τα πάθη και αλληλοφαγώματα όμως συνεχίστηκαν και μετά τον θάνατό του.

Δεν πέρασαν πολλά χρόνια, και ο Χαράλαμπος Παπαρίζος, μετανιωμένος ίσως, συμφιλιώθηκε ξανά με τον θείο του το Νικολάκη και εστράφησαν εναντίον των Τζιοτζιαίων όπως θα ιδούμε σε άλλο κεφάλαιο της Ιστορίας της Βούρμπιανης. Αλλά και πάλι ξαναστράφηκε εναντίον του Νικολάκη, και πάλι τα ξανάφτιαξαν και εστράφησαν κατά των Τζιοτζιαίων, ώσπου στο τέλος συμπεθέρισαν με αυτούς - η ανεψιά του Χαράλαμπου η Μαρούσιω Δ. Παπαρίζου παντρεύτηκε με τον Ξενοφώνη Ζ. Τζιότζιο - και συμφιλιώθηκαν και έπαψε η βεντέτα. Επί τη ευκαιρία δε αξίζει να αναφέρουμε και το παρακάτω ιστορικό ανέκδοτο σχετικά με αυτόν το γάμο ο οποίος έγινε είκοσι περίπου χρόνια αργότερα από την εποχή που ιστορούμε. Όταν

ήρθε το συμπεθερικό και πήρε τη νύφη τα κατάφεραν με τρόπο και έβαλαν τον Χαράλαμπο να την κρατήσει και να την οδηγήσει στην εκκλησία για να γίνουν τα στέφανα. Και πραγματικά τη συνόδεψε, και για πρώτη ίσως φορά μπήκαν οι Ντουμαράδες στον Αγιάννη - γιατί εκκλησιαζόταν πάντα στον Αϊπόστολο - και έγινε η στέψη. Κατόπι ο Χαράλαμπος σαν την έβγαλε από την εκκλησία δοκίμασε να φύγει. Το έξυπνο θηλυκό όμως που ήταν δασκαλεμένο άρχισε να τον σιγοπαρακαλεί. «Έλ' αφέντη γιατί δεν έχω κανέναν άλλο να με πάρει, έλ' αφέντη». Και τον κατάφερε και τον έφτασε χωρίς να το καταλάβει μέχρι την Τζιοτζιαϊκή την πόρτα. Και τότε ο περήφανος και αυταρχικός κοτζάμπασης αναφώνησε.

‘Αχ το θηλυκό του κερατά! μ' έφερε με ετού οχτρού την πόρτα.....

Δεν επεχείρησε όμως τώρα να φύγει, καταλάβαινε ότι θα γελοιοποιούνταν. Βάδισε λοιπόν ολόρθος και περήφανος και μπήκε μέσα στην αυλή, όπου τον περίμενε ο πάτερ φαμίλιας των Τζιοτζιαϊών, ο πρωτοσυμπεθερός του Κωτούλας ο γιός του από χρόνια τώρα πεθαμένου Μήτση Παπαγιάννη. Σαν λίγο νεώτερος εκείνος του μίλησε πρώτος.

— Συμπέθερε καλωσόρισες, να μας ζήσουν.

— Καλώς σε βράκα συμπέθερε, να μας προκόψουν, απάντησε ο Χαράλαμπος και αγκαλιάστηκαν και φιλήθηκαν....

Αλλά ας ξαναγυρίσωμε στα 1838 στην εποχή που ιστορούμε.

Κατά τον Μάρτιο σφαγιάθηκε ο Κώστας Γραμματικός, στις 27 Ιουλίου του 1838 βλέπομε τον αναπληρωτή του Πασιά των Ιωαννίνων τον Κεχαγιάμπεη να εκδηλώνει συμπάθεια προς το γιό του το Νικολάκη και να τον εφοδιάζει με το ακόλουθο έγγραφο. (Η.Χ. έτους 1938 σελ. 68).

«Ο Μεχμέτ, Πασάς

Ο Κεχαγιάμπεης Ετλού Βιλιετάν Βεζύρι Μουτεσαρίφ Πασάς Τεπιδέν.

Προς εσάς Προεστώτες και επίλοιποι ραγιάδες των χωρίων 'Ιζβορον Σταρίτζα(νη) και Ζέρμα του Κονίτζης και λοιπά ονόματα όσα χρεωστήτε γρόσια του Χαήρ Δοατζή (συμπαθούς) του Αφθέντου μας

και αγαπητού μας Νικολάκη Κώνστα Γραμματικού με ομολογίαν σας. Άμα σας εμφανισθεί η παρούσα μας προσταγή χωρίς την παραμικράν άργηταν και μουχαλιφέτι (τέχνασμα) να πληρώσετε τα όσα γρόσια του χρεωστείτε ότι και αυτός έχει να πληρώσει εις τους χρεώστες του, όθεν να μην κάμετε αλλεώς ότι ριτζάν δεν έχομεν και έχετε να αποκριθήτε τα όσα γρόσια με ζημίαν σας και δια τούτο προλάβετε να του τα πληρώσετε προτήτερα· διότι αν αμελήσητε χωρίς άλλο θέλει σας σταλεί αφθεντικός Μπουμπασίρης (κλητήρ) και θα ζημιωθείτε εξ αποφάσεως.

1838 τη 31 Ιουλίου Ιωάννινα».

Πράγματα παράδοξα και ανεξήγητα.....

Πάντως το προεστιλήκι της Βούρμπιανης γύρω στα 1838 το είχε ο και αλλού αναφερθείς ανεψιός του Κώστα Γραμματικού Ζήσης Κύρκας και πιθανόν να το κράτησε και το 1839 με σαράντα. Όπως εξάγεται όμως από ένα έγγραφο του οικογενειακού μας αρχείου, που δημοσιεύτηκε στην Ηπ. Εστία (τόμ. Β' σελ. 383) και θα το παραθέσωμε και εδώ, η διαγωγή του δεν υπήρξε ανεπίληπτη. Αν και το έγγραφο (αναφορά) συντάχθηκε πιθανώτατα από το κόμμα των αντιπάλων του φαίνεται όμως από το ύφος του ότι δεν απέχει και τόσο πολύ από την αλήθεια.

Γύρω σ' αυτή την εποχή του 1840 τα αρζοχάλια (αναφορές) των Βουρμπιανιτών προς τις Τουρκικές αρχές αποστελλόταν άφθονα και γεμάτα αλληλοκατηγορίες όπως συμβαίνει ακόμη και στις ημέρες μας. Διηγόταν δε οι παλαιοί Βουρμπιανίτες ότι ο Μουσελίμης της Κόνιτσας τις έριχνε όλες αυτές τις αναφορές μέσα σ' έναν τροβά, δίχως πολλές φορές να τις διαβάζει και καθόλου, και είχε απ' έξω καρφίτσωμένη μια επιγραφή, «Βούρμπιανη Καργιασή μουζεβήρ τορμπασή», δηλαδή των στρεψοδίκων Βουρμπιανιτών ο τροβάς.

Αλλά ήδη εφτάσαμε στα 1840. Δεν μένει για να συμπληρώσωμε αυτό το κεφάλαιο παρά να δημοσιέψομε και τα ολίγα δυστυχώς έγγραφα της εποχής εκείνης που κατορθώσαμε να περισώσουμε από την κατά το έτος 1949 λεηλασία συνεπεία των πολεμικών γεγονότων του αρχείου μας.

Και αρχίζομε με δύο ενθυμήσεις των ετών 1807 και 1826. Κατό-

πι συνεχίζομε με έναν κατάλογο των αρχηγών των οικογενειών της Βούρμπιανης του έτους 1830 που αντιγράψαμε από έναν παλιό κώδικα του Νικολάκη Κ. Γραμματικού τον οποίο με ευγένεια και προθυμία μας παρεχώρησε για αναδίφηση ο αξιότιμος συμπατριώτης μας Πρόεδρος της Ε.Η.Μ. κ. Κώστας Φρόντζος. Ύστερα ένα πωλητήριο του 1834 και εν συνεχεία μια παλιά διαθήκη της πεθεράς του γενάρχη των απάνω Λιολιαίων (απ' όπου κατήγετο η μητέρα μου) γραμμένη από τον Παπαδημήτρη τον Πρωτόπαπα. Ακολουθούν έπειτα άλλα 3-4 έγγραφα.

***

Τω παρόν μηναίον υπάρχει της του Χριστού αγίας εκκλησίας όποιος το ξεσχίση ή να το αποξενώσει να έχει την κατάραν πάντων .... (των) αγίων Πατέρων και προκοπήν να μη ιδεί προς τούτοις.

Ο Ιερομόναχος Βησσαρίων Η. Πάντος 1807 Μαΐου 22 Επιγραφή σε εξώφυλλο μηναίου Μαΐου που ευρίσκεται στην εκκλησία της Παναγίας.

***

1826 Σεπτεμβρίου 29

ήρθαμαν εδώ εις την γούρμπιανη χοριών και ωπηος θέλη να δηβάση εις το μηνέων θέλη να πρωκώψη εις ψηχηκήν του σοτηρίαν.

Παρθένος ιερομόναχος γράφω

Επιγραφή σε εξώφυλλο μηναίου Σεπτεμβρίου του Αγίου Ιωάννου Βούρμπιανης

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΧΗΓΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ
έτος 1830

Καταγραφή των μπεκαγιάδων όλης της χώρας Βούρμπιανης, ομοίως και του νέου χρέους όπου εσηκώθη εις αυτούς τους απερασμένους χρόνους της ακαταστασίας και ο μοιρασμός των μπορτζηλίδων όλων ο λογαριασμός ο διάφορος του μπεκαγιά μόνον έως αυγούστου 15 1829

1830

ο Χαρίσης Μανέσης	τα Νταβελόπλα
ο Νικόλας Μανέσης	ο Πρόκος Κώνστα Μπρενίτζα
ο Παπά- Απόστολος και Τζήμος Κωτζή	ο Γιάννης Στράτος
ο Παπά - Ιωάννης Γκουγκέτας	ο Ζήσης Στράτος
ο Ζήσης Ζαρογιάννης ή Ζαρογιανόπλος	ο Σίμος Πατίκας
ο Γιάννης Κωνσταντή	ο Γιώργης Σωτήρη Γιώργου
ο Δημήτρης Στεργίου	ο Γιάννης Πλάβου
ο Γιάννης Στεργίου Παπανίκου	ο Ρίζος Χατζή
ο Ζήσης Σελέκος	ο Κώτας Χατζή
ο Γεώργιος Παπαχαρίσης	ο Γιώργο Σούλης (ή Σούρλας;
ο Ιωάννης Σκούφιας	ο Παπαναστάσης
ο Σωτήρης Δήμο Μάτζακας	ο Γιάννης Παπαγιώτη
ο Λάμπρος Σωτήρη Μάτζακας	ο Νικόλας Κουλούρης
ο Τζήτζος Μαύρος	ο Τόλη Κουλούρης
ο Χαρίσης Γκινάκος	η Τζότζενα Κουλούρη
ο Γιώργης Χαρίση Γκινάκου	ο Τζήμος Τζόγιας
η Ζηκοβιά Τζουβάκα	ο Γεώργος Θάνου
ο Σήμος Κατζήμαλος	ο Γιάννη Νίτζας
ο Χαρίση Τζούκας	ο Γεώργη Ντούκας
ο Τζιόλας Σεγκούνας	ο Ζήκος Τζερμελής
ο Γιώργης παπα-Θεόδωρος	ο Τζήμος Θάνου
ο Χαρίση Σαμαράς	ο Νικόλας Θάνου
ο Παπαδημήτρης	ο Κώτας Μπατσές
ο Μήτζη Κατζένης	ο Τζοφίλης Τζόκαρης

- ο Νικόλας Γιώργου
- ο Νικόλα Γούλιος
- ο Κώστας Νάτσικου
- ο Ιωάννης Στρέκος
- η Νάσενα Μπεζεντέ
- η Μιχάλενα Μπεζεντέ
- ο Νικόλας Παπούλη
- ο Σωτήρης Στέργιος
- ο Νικόλας Ντάλας
- ο Κότα Δάλας
- ο Νικόλας Κουφολάμπρος
- ο Κυπαρίσης Κουφολάμπρος
- ο Χαρίσης (ή Χρίστος;) Τέρτσης
- ο Αναστάση (Κάτσαβος) Κεραμίδας
- ο Γιώργης Ζήση Σα... γιακης
- ο Κυπαρίσης Ζήση
- ο Χαρίσης Μύγιου
- η Κατζαμάνω
- η Γιώτενα Μούσιου
- ο Τζιώτζης (Σπουρίδας)
- η χήρα Σκέντου
- ο Ζήκος Τζούκαλης
- ο Μήτζης Μούσιος
- ο Ζήσης Τζερεμές
- ο Μπεκουράρος Τζερεμές
- ο Δήμο Τζιόκαρης
- ο Ζιούνης Μάντζακα
- ο Ιωάννης Γάτσης
- ο Δημήτρης Παπαγιάνη
- ο Ζούνης Νικόλα
- ο Καλούδης
- ο Κούσης Λούδος
- ο το Τζαλαπατόπλον
- ο Σίμος Ψίλος
- ο Νικόλας και Γιώργης Παπαχαρίση
- ο Παπαζήσης
- ο Γιάννης Δημόπλος
- ο Ιωάννης Τζομπάνος
- ο Χρίστος Λάμπρος (και Γεώργιος)
- ο Ζούνης Τζομπάνος
- η χήρα Νίτσιου (Νιτζιοβιά)
- ο Ζήσης και Σήμος Λαγού
- ο Γιώργης Τζιότζη Λαγού
- ο Ζήσης της χήρας Λαγού (Καραγιάνη)
- ο Ζήσης Γρηγόριος (Λιόλης)
- ο Γιώργης και Κότας της Ντζόλενας
- ο Νικόλας Τζήλα
- ο Χαρίση Λέξης
- ο Τζιότζης και Ζήσης Μπλιαχούρα
- η Ζηκούλενα Μπλιαχούρα
- ο Γιώργη Ντίλης
- ο Γιάννη Ρεμπέλης
- ο Τζήμο Τζόγιας
- ο Ζούνης Πάνος
- ο Σωτήρης Τουρλάκης
- ο Κύρκας Παπανίκου
- ο Νίκος Τζιακούμης
- ο Κώτας Ιωάν. Παπανίκου
- ο κύρ. Κώνστας Γραμματικός
- ο Χαράλαμπος Ιωάννου
- ο Κωνσταντής Γεωργάκη
- ο Σωτήρης Ζούμης
- ο Γιάννη Δήμο Ζούμης
- η Κώτενα Ζούμη
- ο Κούσης Γερορίζου
- ο Ρίζος Κύρκα
- ο Κώτας Κύρκα
- οι Γκιναίοι

- ο Γιάννη Γιώργης
 ο Γιάννη Νίκος
 η Νάτζενα Μάνου
 ο Γιάννης Μπουρδούκης
 ο Ζήσης Νίτσηκας
 ο Λιόλη Ζήκος
 ο Γεώργης Χαρίση Μάνου
 ο Νάτζης Χαρίση Μάνου
 ο Μήτζης Μάνου
 ο Μήτζη Σούρης
 ο Παπαζήκος Πνευματικός
 ο Τζότζος Κοντογιάννης
 ο Νικόλας Κοντογιάννης
 ο Χρίστος Μάρκης
 ο Γεώργιος Παγούνη
 ο Χρίστος Παγούνη (Μπαρκάδες)
 η χήρα Γιάντζενα
 ο Χρίστος χήρας Μάρκη
 η Τζιαμένενα
 ο Χαρίση Στρίμπας
 ο Γιώργης Κούση Τζιτζή
 ο Ζήκος Τζιτζή
 ο Βαγγέλη Δάσκαλος
 ο Δημήτρη Λιάκος
 ο Γιάννης Νούτζης
 ο Μήτζης Γιώργη Νούτζη
 ο Χρίστος Μανώλης
 ο Νικόλας Κίσκας
 ο Παπά- Θεόδωρος (δάσκαλος)
 ο Γεώργιος Γκοντότσης
 η Λάμπραινα Λέζη
 η Νικόλενα Λέζη
 η Τζήμενα Λέζη
 ο Μήτζης Λάμπρου
 ο Χαρίσης Λέζη
 ο Κατζάνος
 ο Γιώργης Μπεζάτες
 ο Καραμήτζης
 η Καραλέσιω
 ο Γιώργη Ζούκης
 ο Γιάννης Τζάλης
 ο Τάσιος Εξάρχου
 ο Γιώργος Κακαβάς
 ο Παπαδήμος
 ο Βενέτης Κυπαρίκος
 ο Γιάννης Κ. Τζοφώλης
 ο Νικόλας Κοκκινός
 ο Κώστας Γκαβός (Γκουγκούτσης)
 ο Χρίστο Κουλούρης
 ο Θεόδωρος Πίτζης
 ο Νικόλα Τζότζος
 ο Βασίλη Τράντας
 ο Γιάννης Ζήκος
 ο Γκόγκος Μιχάλη Σπάτα
 ο Μιχαλούδης Σπάτα
 ο Νικόλας Παγούνης Βαταμάς
 ο Χρίστο Γιώση
 ο Μήτζη Ποστολόπλος
 ο Γεώργιος Μιχάλης
 ο Νικόλας Γιώργου Παπαγιάννη
 ο Τόλης Ρίζο Παναγιώτης
 ο Λάμπρο Παπαράφτης
 ο Θεόδωρος Παπαράφτης
 ο Γιάννης Ζαμάνης
 ο Νίκος Ζούλας
 ο Αδάμος Βλάχος
 ο Λάμπρος Παρλαπάς
 ο Τόλη Ποζώνας
 ο Γιάννης Τζουνόπλος

ο Παπασπύρος
 ο Στέργιος Θάνου
 Ζήκος Ταχταγιάννης (Ζαρογιάννης)
 Γιώργης Παγούνη Μάρκης
 Γιώργης Χαρίση Λάγιος
 Χαρίση Νάστος
 Γιώργη Μάρμπας Νατσημάνου
 Δημήτρης Αποστόλη Γιόσης
 Ζήκος Ζαρογιάννης
 Χριστοβιά Παγούνη Μάρκη

ο Ζηκούλης Φούντος
 ο Μιχάλης Φούντος
 ο Τάσης Μήτση Τάση
 η Χριστοβιά Τάση
 ο Δήμος Νάστος
 ο Χαρίσης Σόμπος
 ο Νικόλας Παπατζήμος
 ο Τόλης Γιώργη Μπίζιος
 ο Τόλης Παναγιώτης
 ο Κώστας Τζιακούμης

Πωλητήριο του έτους 1834 εις το χωριό Βουρμπιανη

Την σήμερα φανερώνω και ομολογώ εγώ ο γιοργη νήκος μαζί με τα αδερφια μου κοταν κε γιορην απο χορηνον σέλτση στη επουλησαμε τα χοραφη του γιοργη κουση μαζί με τα αδερφα του ρηζον κε κηρκαν του κηρ τα σαδηα κε εχη μηα καρηα στυ ακρη κε εχη το ζηση λαγο συνορο απο τη κατο μερηα κε το εχη παρμενο απο το κοτα παπαστερηο κε απο το αλο μερος εχη το νηνο κε το αλο το χοραφη στην ασπροπετρα κε στη τοπον εχη δηα ανηγμα (προς εκχέρσωσιν) να ηνε δηκο του κε τα επουλησαμε δηα γροσηα τραηκοσηα ηκοσπεντε ητη γροσηα 325 κε δεν εχη καεναν μηνα να του κρηνη ξενος η χορηανος ουτε αδερφος ηνε τορα ος νηκοκηρης τα εδοσαμε με τη θεληση μας κε οχη αλο εγο ο γιοργη νηκος μαζί με ταδελφηα μου του τα πολησαμε.

1834 αβγουστος 15

ζηση νηκολα λησκατσητη μαρτηρας
 χαρηση νηκολα τζακούμης μαρτηρο
 ζηκο παρκης (Μάρκης) μαρτηρας
 γιοργι μιτση λησκατσητη μαρτιρας
 τζημος νατσης μαρτηρας
 νατση χαρηση μαρτηρας του γ... νηκου
 νηκολας δοσηα (κριπάτζι;) ... κε μαρτηρο
 νικολας Θεοχαρης απο σελτση μαρτηρας

δηνο τον ταπη του γηοργη κουσι βουρμπιανίτη μαζί με ταδέλφη του
 δηα τα χοραφια οπου αγορασεν απο τον γηοργί νηκο το ένα στα κερ-
 τασαδηα ωπησο κε το αλο στην ασπρι πέτρα κε τα σηνορα με τα κα-
 τα πως ηνε στιν ομολογια κε καενας δεν εχη να του γίνη μαντες δηα
 ταφτο του δηνο το ταπι

1842 δικεμβριος 20

καπο ατζεμης

ο σπαχης

Σφραγίδα τετράγωνη σε δακτυλιόλιθο

Σημ. Η επικύρωση του Σπαχή στην απέναντι σελίδα του πωλητη-
 ρίου.

«Εις το όνομα της αγίας και αδιαιρέτου Τριάδος Πατρός υιού
 και πνεύματος αμήν.

Επειδή πας άνθρωπος εστι θνητός, η δε ώρα του θανάτου άδη-
 λος, εγώ φθάσας εις βαθύ γήρας αλλ' υγιώς ων (ούσα) τω σώματι,
 και σώας έχων (έχουσα) τας φρένας, ηβουλήθην προς αποφυγήν ό-
 λων των διχονιών αι οποσαι ήθελαν συμβή μετά τον θάνατόν μου,
 διατάτω περί της περιουσίας μου.

α: παραδίδω την ψυχήν μου τω θεώ παρ' ού εδόθη, το,δε σώμα
 μου τη γη εξ ής επλάσθη το οποίον διατάσσω να ταφή χωρίς τινος με-
 γαλοπρέπειας κατά την χριστιανικήν συνήθειαν.

β: όλη η περιουσία μου κινητή και ακίνητη είναι της θυγατρός
 μου γόντζος (Αντιγόνης) κληρονομία και εξ αυτής έχει να μου κάνει
 την χριστιανικήν συνήθειαν εις την ταφήν μου.

γ: ότι μερικά ειδήσματα, δηλαδή ένα γκιρντάνι όπου έχει ο άλ-
 λος ο γαμβρός μου γιάννης νούκαλης, και άλλο ένα κακάβι, όπου έ-
 χει ο άλλος ο γαμβρός μου, αυτά τα αφήνω του γαμπρού μου γεώργη
 ζήκου, να τα λάβη αυτός, και να είναι κληρονόμος των υπαρχόντων
 μου, όθεν εις ένδειξιν τούτων υπέγραψα την παρούσαν διαθήκην και
 παρεκάλεσα τους υπογεγραμμένους μάρτυρας να την μαρτυρήσωσι,
 και παρακαλώ το καδητήριον της πολιτείας μας να υπερασπισθεί
 αυτήν την θέλησίν μου και να την εκτέλεση, αμήν.

1835 σεπτεμβρίου αη Βούρμπιανη

» δημήτριος ιερεύς μαρτυρώ

» παπαναστάσις μαρτηρο

» παπα αποστωλυσ ηερεύς μαρτυρω

» παπαζηκος πνεματηκος μαρτηρο με λόγον της σταθενας σουρη. ο του αγίου Βελλάς και Πωγωνιακής Παρθένιος υπομαρτυρώ.

Το ακόλουθο έγγραφο το οποίο είναι αντίγραφο του επισήμου, γραμμένο μάλλον κι αυτό με το χέρι του Παπαδημήτρη, μας δίνει μια ιδέα της προς τους συγχωριανούς των συμπεριφοράς των Ζήση Κύρκα και Μήτση Γιόση ο οποίος ανήκε επίσης στο κόμμα του Γραμματικού. Εστάλθηκε δε κατά πάσαν πιθανότητα περί το 1838 - 39 προς τον Κεχαγιάμπεη αναπληρωτήν του Μουσταφά Νουρή Πασιά των Ιωαννίνων.

«Ενδοξώτατε και πολυχρονημένε Δεβλετλού κεχαγιάμπεγη εφένδη μας σκλαβικώς φιλούμεν το ένδοξον χέρι σου.

«και με το σκαλβικόν μας αρζοχάλι του κάμνομεν ιφανδέ (γνωστοποιούμε) ότι ταις απερασμέναις έστιλες άνθρωπον δια να καταγράψη τα ζουλούμια των ιλτιτζαμτζήδων μας ζήση Κύρκα και μήτση γιόση, και ημείς κατά την υψηλήν προσταγήν σας εσυνάχθημεν μαζί με τον ανθρωπό σας και εκάγαμαν χουλιασά (συνάθροισιν) όλα τα ζουλούμια (αδικίες) τους όπου έκαμαν εις τον φακήρ φουκαρά δια τα οποία γίνεσαι βακούφης (ενήμερος) και από τον ίδιον άνθρωπον, εφένδη μας δεν εφθασαν εκείνα τα κακά οπού έκαμάν τότε εις τους φουκαράδες παρά φεύγοντας ο ανθρωπός σου ήφεραν παληκάρι από τον μουσελίμην μας και άρχισαν να κάμνουν χίλια ανάλτατα εις τους φουκαράδες αυγατίζοντας τα ζουλούμια τους τετράδιπλα ώσπου επατήρνησαν σπήτια επήραν γρόσια ζόρληκα και όπου δεν είχαν γρόσια τους επήραν τα βαταλίκι τους δηλαδή μπακήρια φορέματα και άλλα τοιούτου είδους, και εν ενί λόγω εμπατήρνησαν τον ραγιά του σουλτάνου αμάν εφένδη μας να μη γίνεις ραζής (αίτιος) εις ταις χρυσαίς σου ημέραις δια να γίνη το χωριό μας κιούλ πεασάνι από δύο μουζεβήρηδες και αχαμνούς ανθρώπους και μπαστιστή από ένα τσιαπκίνι παιδί του ζήση κύρκα οπού άφησαν βεκήλην (αντιπρόσωπον), ηθέλαμεν να κινήσωμε και να έλθωμε όλο το χωρίον άνδρες

και γυναίκες δια να κλάψωμε τα χάλια μας έμπροσθεν εις το χουζούρι σου, όμως δια να μη κάμομεν τετζίζι τον αυθέντην μας και δια να μην εξοδεύεται ο φακήρ φουκαράς, ιδού όπου στέλνομεν έναν άνθρωπόν μας μαζί με τους άλλους χωριανούς μας οπού είναι αυτού δια να σε κάμουν βακούφην εις τα χάλια μας, και αν ήναι ορισμός σου να τους φέρεις εις το χουζούρι σου και να τους προστάξης να μας δώσουν τα ζορλήν (δια της βίας) παραπανήσια γρόσια οπού μας επήραν και να μας πληρώσουν και ότι κονάκια (φιλοξενίας Τούρκων) μας ήφεραν εις τα σπίτια μας κατά την συμφωνία οπού έχομε ακόμη σου κάμνομεν ιφανδέ ότι ταις προάλλλαις ήφερεν έναν τεσχερέν ο υιός του ζήση Κύρκα από τον μουσελίμην μας και θέλει να συνάξη μίαν άγνωστην παληάν κάσαν βιλαεδίν (παλαιόν φόρον βιλαετίου) την οποίαν δεν την εγνώριζεν ο φουκαράς όλως διόλου, και ταις προσταγές σου όπου στέλνης να μη γίνη ταβτζί μήτε παράς εξόν τα μαχτηλάδικα (κανονικοί φόροι) αυτοί δεν ταις ακούγουν παρά κάμνουν τα δικά τους. διό παρακαλούμεν το ύψος σου ως δίκαιος οπού είσαι να τους κάμης τεμπήχι να παύσουν από κάθε είδος συνάγματα διότι αν δεν τους γίνει το πρεπούμενον τεμπήχι τους δεν ημπορούμεν να ζήσωμεν από αυτουनों και θα σηκωθούμεν να έλθωμεν όλοι αυτού δια να ζητήσωμεν τόπον του καθεντός μας, διό ξαναπαρακαλούμεν τον αυθέντην μας δια να μάς ελευθερώσει από τους τυράνους τούτους δια να δέεται ημέραν και νύκτα όλος ο φακήρ φουκαράς δια την πολυχρόνιον ζωήν του αυθεντός μας αμήν.

Οι σκλάβοι σου ραγιάδες του χωρίου Βούρμπιανη.

***

Από το παραπάνω αξιόλογο έγγραφο (αντίγραφο) λείπουν δυστυχώς οι υπογραφές των παραπονουμένων. Οι «ιλτιτζαμτζήδες», όπως οι εδώ αναφερόμενοι Ζήση Κύρκας και Μήτση Γιόσης, ήταν κατ' αποκοπήν δηλαδή εργολαβικώς διαχειριστές των εσόδων και εξόδων της Κοινότητας, και αποχτούσαν το αξίωμα αυτό είτε δια δημοπρασίας είτε διοριζόμενοι από κοινή Γενική Συνέλευση των χωριανών για ορισμένο χρονικό διάστημα.

Το έβδομο έγγραφο πάλι είναι μια ομολογία που έδωσε ο Δημήτρης Νούκαλης (δεν εξακριβώσαμε σε ποιά οικογένεια ανήκε) προς τον Λιόλην (Γεώργιον) Ζήκο.

« με το παρόν φανερονο και ομολογο εγο ο διμιτρης γιάνι νουκαλης
 οτι μου εκαμαν χριάν κε πρακαλεσα τον λάλον (θείον) μου λλολήν
 ζηκού και με δάνισε δια χρηάς μου γρο: 100 ητι εκατο κε να τρεξουν
 με τον διαφορον τους τα δεκα έντεκα κε μίσο το χρόνο να του τα συ-
 χωρηγισο (επιστρέψω) με χορίς λογον ξανατου και ος καθός μου τα
 εδοσέν μεναν λογόν κε δια τούτο δηνο το παρον ης χηρας του λαλού
 μου δια βεβαιον της αληθιάς κε εστο ης ενδιξην της κε ασφαηάν.

διμιτρης ηποσκομε

εγώ ο διμητρις ζουνι μαρτιρας

εγο ο μητσης του γηανη μαρτιρας

εγο ο νικολας αναστασι μαρτιρας

τι 1839 συμτεμβρηου: 1

(Σημ. Συντάκτης του παραπάνω εγγράφου είναι ο ίδιος ο Γιάννης
 Νούκαλης).

Και τέλος το όγδοο είναι ένα διαχωριστικό έγγραφο που μας δί-
 νει αρκετές πληροφορίες για την οικογένεια των Παπαναστασαίων -
 Γκιοκάδων, καθώς και μια μικρή εικόνα των ηθών και της λαϊκής
 ζωής της Βούρμπιανης κατά την εποχή εκείνη.

«δια του παρόντος δηλοποιώ εγώ ο υποφαινόμενος υποκάτωθεν
 Ιωάννης Χαρίση Παπαγιότη ότι επειδή και το πατρικόν μας σπήτι ή-
 τον αμοίραστον σήμερον επήραμεν τους κάτωθεν και μας εμοίρασαν
 κατά τα ακόλουθα σύνορα. τα δύο επάνω χωρίσματα τα επήρα εγώ,
 λέγω ογγίσταν και οντάν τα οποία είναι από το μέρος τον τζογέον,
 τα δε δύο κατο χωρίσματα τον οντά και το χαγιατή τα επήρε ο πα-
 παναστάσης και από τον οβορόν όσον τόπον εληπε δια να γίνουν
 σωστά τα δύο χωρισματά του, καθώς, ήναι και τα ιδικά μου από το
 οπίσω μέρος από τον τήχον του χαγιατιού και έξω πηθαμάς επτά το
 ίδιον και από το κάτω μέρος καθώς εσημήωσαν τα σύνορα οι μοιρα-
 στάδες μας το δε μεσοτήχι οπού μας χωρίζει και τους δύο το έχωμεν
 κοινόν και ότι έξοδα τρέξουν οπού να το φιάσωμεν και τα μαστορι-
 κά, ή τα δέματα ή τα περόνια ήτε χαράτσι (αμοιβή) μαστόρων έχο-
 μεν να τα πληρώνομεν οι δύο δια δε τα λιθάρια οπού να λήψουν δια
 το μεσοτήχι και το καινούριον και το παλαιόν να τα βάλη ο παπάς

και να του δώσω εγώ του παπαναστάση γρόσια σαράντα και όποιος από τους δύο δεν ήθελεν αποκριθεί εις τα έξοδα του μεσοτηχιού να χρεωστή του άλλου γρόσια διακόσια και άλλα πεντακόσια του Βαλή και άμα κάνει χρεία όπου να φιάση το σπήτι ο παπαναστάτης και αυγατίση το σπήτι από το κάτω μέρος όσον τόπον να μου πάρη ο παπαπανάστασης να μου τον απολίση εδώ ως και απο τον ειδικόν του έξω όμως από την οστρέχαν ο δε οβορός μενη κοινός τα δε σταλάγματα να πίπτουν εις τον οβορόν και όθεν είνε σταλάγματα γύρω γύρα στο σπήτι να ήναι ανεμπόδιστα, και να τα ορίζη ο καθής. τα δε άλλα εξωτερικά μας μούλκια τα ήχαμαν μοιρασμένα και δεν έχομεν λιακά ή νταβά ένας του άλλου δια δε το σπίτι οπού εις τας αρχάς λέγω ήτον αμοίραστόν, ήτον μοιρασμένον, όμως ήμασθαν τρία αδέλφια και ο ένας εχάθη απέθανεν άκληρος και σήμεραν το εχωρίσαμεν ήτοι εστρεξαμεν και τα δύο μέρη και έγιναν δύο παρόμοια και βαστά ο καθής από εν δια ασφαλίαν του και έστω.

1840 μαρτίου 20 Βούρμπιανη

γηανης Χαρήση μην ηξεβρόντας γράμματα παρακάλεσα τον γηόργη σοτήρη κε μογραψε κε βανο το δακτηλόν μου κε βεβεονο τα ανοθεν κε βανο το δακτηλον μου.

γηοργης σοτηρης μαρτηρας

Παπαγεόργιος Παπαχαρήση με λόγον τοιως έγγραψα (το άνωθεν έγγραφο) και μαρτυρώ)

δημο τσοκαρις βεκήλις κε μεσητης παρον μαρτιρο κοτα πατσες βε- κίλις κε μεσιτης μαρτηρας

Χαρηση γηνακος (Γκινακος) μαρτηρας

Παπαδημήτριος παπασωτήρι μαρτυρώ

Χρηστο γηοτης (ή γκηόκας;)

***

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Γραφικές τεχνες
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΤΣΟΛΗΣ
Σταδίου & Μιχαηλιδη 4 τηλ. 22-877
Γιαννενα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

25039

KON